



Финансирано од
Европска Унија

arise Action for Reducing
Inequalities in Education

Програма за развој на училиштата – ПРУ

Ресурсен прирачник





Финансирано од
Европска Унија

arise Action for Reducing
Inequalities in Education

Инспирирано од педагошката работа и
посветеноста на Радмила Рангелов Јусовиќ

**Акција за намалување на нееднаквостите во
образованието**

Програма за развој на училиштата – ПРУ

Ресурсен прирачник

Издадено од:

Центар за едукативни иницијативи “Чекор по
чекор”

За издавачот:

Недим Крајишник

Редакција:

Аднан Припољац и Недим Крајишник

Автори:

Аднан Припољац
Амна Хоџиќ
Беба Шаркиновиќ
Ивона Челебичиќ
Јасна Ковачевиќ
Јелена Вранешевиќ
Недим Крајишник
Муамер Тињак
Радмила Рангелов Јусовиќ

Корица и ДТР:

Борис Човиќ

Превод :

Елизабета Николова

Sarajevo, 2022.

Оваа публикација е издадена со финансиска помош од Европската унија, преку проектот „АРИСЕ: Акција за намалување на нееднаквостите во образованието” (“ARISE: Action for Reducing Inequalities in Education”). Содржината на оваа публикација не ги претставува официјалните ставови на Европската Унија.



ЗА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВОЈ НА УЧИЛИШТАТА

Недим Крајишник

Училиштето не е само простор во кој децата и возрасните престојуваат секој ден, или место каде што се пренесува знаење, каде што се учат и меморираат податоци и факти, туку училиштето е, пред сè, заедница во која се пренесуваат културни норми и вредности и во која се воспоставуваат врски со врсниците и возрасните. Тоа е место каде детето учи искусствено и ги развива оние вештини кои му се потребни за живот во поширокото општествено окружување.

Како и во секоја друга заедница, животот во училиштето може да биде исполнет со пријатни искуства, чувство на сигурност, поддршка и припадност. Среќни сме кога посетуваме вакво училиште и жал ни е кога тоа ќе заврши, затоа што во таквото училиште, освен знаење, се стекнуваме и со социјални вештини и пријателства кои ќе траат целиот наш живот. Ваквите искуства ни помагаат да се стекнеме со висока самодоверба и самоувереност, и да поттикнеме емпатија и грижа за другите, што понатаму, директно се одразува на нашиот живот вон училиштето. Силна училишна заедница формира мрежа на поддршка и нè чини посилни и поотпорни на разните влијанија на окружувањето. Тие искуства ни помагаат да не донесуваме погрешни одлуки, и да не се повредуваме самите, ниту пак другите луѓе.

Од извонредна важност е средина која ќе ги стимулира децата кои доаѓаат од послабо ситуирани семејства. За овие деца и семејства, потребно е да се направат креативни интервенции во училиштата и во заедниците, за да можат да надминат многу важна пречка во понатамошното учење и напредување. Сите истражувања заклучуваат дека постои голема врска меѓу социјалното и економското милје на децата и нивниот успех во учењето.

Исто така, искуствата од училишната заедница можат да бидат и негативни, исполнети со страв, чувство на одбиеност, неуспех, а понекогаш и со насилство или дискриминација. Ова нè прави ранливи, незадоволни и несреќни, значи, неподготвени да се справиме со разните предизвици. Во секој случај, времето што го минуваме на училиште, во голем мерка ја дефинира и одредува нашата насока во иднина. Искуствата што сме ги стекнале во училиште, добри или лоши, ги носиме со себе целиот свој живот.

Училишната заедница ја сочинуваат наставниците, другите вработени во училиштето, но и родителите и социјалната заедница во која децата и семејствата живеат. Секој еден член на заедницата сака да има чувство на припадност, на почитување, да се почувствува дека е важен и значаен член на таа заедница. Воспитанието и образованието на децата подразбира цврсто партнерство меѓу сите членови на заедницата, взаемна поддршка, чесна и отворена комуникација и посветеност на заедничката цел.

Сите овие компоненти се однесуваат на она што го нарекуваме клима и култура на училиштето. Сето тоа ги вклучува заедничките вредности, ставови, правила и норми за однесување и интерперсонално однесување, како и пристап до процесот на учење и предавање. Позитивната клима и култура во училиштето се условени и тие резултираат со чувство на физичка и психолошка сигурност, добри односи меѓу возрасните и учениците, поддршка за време на совладување на материјалот и во развојот, чувство на припадност и взаемна почит. Училишната клима и култура која ги поддржува своите ученици, со се што тоа може да значи, може да ги препознае, цени и да интервенира во работата со деца кои доаѓаат од посиромашни социо-економски средини. Само училишни култури и клими кои ги поддржуваат своите ученици, со се што тоа подразбира, можат да ги препознаат, ценат и да интервенираат во работата со деца кои потекнуваат од послабо стоечки социо-економски средини.

Компонентите кои ја сочинуваат училишната клима и култура често се чинат неопипливи и недофатливи. Културните норми, обичаите, интерперсоналните односи и начинот на однесување често се подразбираат однапред, или сè верува дека тие ќе се развиваат сами по себе. Развојот на училишната клима и култура, исто како организацијата на наставниот процес, подразбира планирање и систематски чекори, кои се одговорност најмногу на училишната администрација, и може да се реализира само со

помош на наставниците, родителите, учениците и целата заедница.

Програмата за развој на училиштата има првенствена цел да ги зајакне училиштата во процесот на создавање сигурно окружување во кое секое дете ќе се чувствува прифатено и ќе ги развие оние компетенции кои му се потребни за живот, и да создаде општество кое ќе се заснова на универзалните човечки вредности, заемна почит и поддршка.

КОМУ МУ Е НАМЕНЕТА ПРОГРАМАТА?	Програмата за развој на училиштата ги вклучува училишните тимови, наставниците и децата, администрацијата и родителите. Меѓутоа, имајќи на ум колку е важна улогата на директорот, стручните соработници и другите членови на училишната администрација, кои придонесуваат за атмосферата, поддржуваат развој на добри односи, создаваат позитивно окружување за поддршка на децата, програмата додатно ги зајакнува и нивните компетенции.
ПРИНЦИПИ НА КОИ СЕ БАЗИРА ПРУ	Програмата се базира на ставот дека подобрувањето на училишната клима и култура е континуиран процес кој бара посветеност и партнерство од страна на сите членови на заедницата. Активностите се прилагодуваат на индивидуалните потреби на училиштето и водат кон формирање на мрежа за поддршка, взаемно учење и практична примена на наученото.
СТРУКТУРА НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВОЈ НА УЧИЛИШТАТА	Програмата се состои од пет модули, при што се дадени чекорите за развој на климата и културата на училиштето, и се предлагаат чекори за примена на наученото после секој модул, со поддршка на ментори. Секој модул започнува од моменталната состојба и потреби на училиштето, дава теоретска рамка и различни идеи и решенија, примери на постојните позитивни искуства и алатки и инструменти кои можат да им користат на училиштата.
ФОКУС НА ВРЕДНОСТИ И КРИТИЧКО МИСЛЕЊЕ	<p>Крајната цел на квалитетниот образовен систем е да ги негува умот и срцето на детето. Вредностите кои се дефинирани преку одредено однесување ни помагаат да донесуваме добри одлуки, да размислуваме за своите дела и последиците од нив, за другите луѓе и за окружувањето. Тие ни покажуваат како да станеме личност со интегритет, самодоверба и самопочитување. Живеењето на тие вредности значи дека можеме да изградиме свет кој ќе се базира на принципите на взаемно почитување, социјална правда и солидарност – свет во кој се негуваат мирот, пријателството, се поддржува одговорноста и се вреднува образованието.</p> <p>Критичкото мислење нè учи како да ги преиспитаеме сопствените одлуки и светот околу себе, постојано да бараме аргументи да трагаме по, да согледаме поинакви ставови, и да сфатиме на кој начин знаењето и образованието придонесуваат за општото добро. Критичкото мислење не учи како да ги поставиме суштинските прашања, да ги анализираме информациите, да донесуваме заклучоци врз основа на фактите и да делуваме во согласност со тоа.</p> <p>Вредностите и критичкото мислење се две неделиви компоненти на секое човечко суштество. Тие се испреплетуваат и се дополнуваат една со друга. Тие ни помагаат да бидеме добри луѓе, најдобрата верзија од себе и да бидеме одговорни граѓани кои ќе можат да одолеат на разните негативни влијанија во овие комплексни времиња и општества.</p>

СИРОМАШТИЈАТА И ДЕТСКИОТ РАЗВОЈ: ОБРАЗОВНИ ИМПЛИКАЦИИ¹

Јелена Вранешевик

Резултатите од различни студии укажуваат на силна поврзаност меѓу сиромаштијата и сите аспекти на детскиот развој: когнитивниот, социјалниот и емотивниот развој, постигнувањата во училиште, механизмите за одбрана и справување итн. Разликите меѓу сиромашните деца и нивните побогати врстници се особено очигледни кога станува збор за когнитивниот и јазичниот развој.

Образованието игра клучна улога во разбивањето на кругот на сиромаштијата. Важноста на образованието се нагласува и во документите за човековите права и во различни студии за економскиот и социјалниот развој. Според Универзалната декларација за човековите права (1984), образованието треба да биде бесплатно и задолжително (член 26). Конвенцијата за правата на децата нагласува дека образованието треба да им биде достапно на сите деца без дискриминација (член 28) и дека треба да биде со висок квалитет (член 29). Иако квалитетот на образованието зависи од многу аспекти на образовните политики, наставниците се сепак тие кои во најголем степен ги детерминираат конечните резултати од образовниот процес.

ИНТЕРВЕНЦИИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ДЕТСКИОТ РАЗВОЈ И ОБРАЗОВНИТЕ ПОСТИГАЊА

Програмите и политиките кои би можеле да ги ублажат негативните последици од сиромаштијата врз детскиот развој зависат од нашето разбирање на природата и главните причини за сиромаштијата (заедно со стратегиите за излегување од кругот на сиромаштијата). Ако сиромаштијата се дефинира од економски аспект врз основа на мерење на приходите, програмите и политиките ќе се фокусираат на зголемување на приходите преку можности за вработување или програми за социјална помош. Од друга страна, ако се разгледува како поширока социјална онеправданост, т.е. отсуство не само на материјални добра туку и способности како што се социјална припадност, културен идентитет, почит и дигнитет, информации и образование, тогаш програмите и политиките ќе се фокусираат на целокупниот социјален контекст кој ја ускратува еднаквоста на правата и можностите и поттикнува опресија, нерамноправност и неправда (Engle & Black, 2008).

Некои истражувачи и носители на политики им ги припишуваат причините за сиромаштијата на поединците, нивните капацитети, способности, компетенции, вредносни системи, мотивација, образовни аспирации, итн. Така, интервенциите кои тие ги избираат за справување со сиромаштијата се фокусираат на промена на менталниот склоп на поединците, зголемување на нивната мотивација и аспирации, и подобрување на нивните капацитети преку програми за образование и поддршка. Главна цел на овие програми е да се подобрат капацитетите на сиромашните поединците или групи за да можат да преземат осмислена акција и да ги применат своите способности (Narayan & Petesch, 2007). Проблемот со овој пристап е во тоа што може да ги зајакне стереотипите/предрасудите кон сиромашните (обвинувајќи ги нив за сиромаштијата и маргинализацијата) и да поддржи опресивни механизми кои го одржуваат системот на нееднаквост (обидувајќи се да ги променат поединците наместо неправедниот систем).

Другиот пристап кој го применуваат некои истражувачи и носители на политики го вклучува целокупниот социјален контекст и факторите на социјалната ексклузија кои ги спречуваат групите или категориите лица да излезат од кругот на сиромаштија. Програмите кои се насочуваат кон социјалниот контекст се обидуваат да развијат и одржат механизми кои обезбедуваат рамноправност и социјална правда. Тоа подразбира промени во структурата на можностите, кои се огледаат во доминантната институционална

¹ Прилагодено од: „Да ги разбиеме табуата околу сиромаштијата - Креативни идеи за ублажување на последиците од сиромаштијата: наставни активности“, Мрежа на центри за образовни политики (НЕПЦ) – Загреб, 2019.

клима и социјална структура во рамки на кои ранливите поединци мораат да делуваат за да ги задоволат своите потреби и интереси (Narayan & Petesch, 2007).

Стратегиите за намалување на сиромаштијата можат да се поделат во три категории (Dearing, 2008; Engle & Black, 2008):

1. Стратегии насочени кон намалување на семејната сиромаштија преку зголемување на приходите на сиромашните семејства а со тоа и подобрување на психолошката благосостојба на децата.
2. Стратегии насочени кон превенирање на сиромаштијата и „инвестирање во иднината” и нагласување на важноста на образованието, како што се зајакнување на стимулацијата за учење преку висококвалитетно предучилишно образование, подобрување на способностите на родителите да го поддржат раното учење кај децата, подобрување на професионалните компетенции на наставниците, итн.
3. Стратегии кои се стремат да ги оспорат опресивните институционални практики и да ги оснажат сиромашните луѓе.

СПРАВУВАЊЕ СО СОЦИО-ЕКОНОМСКА НЕЕДНАКВОСТ НА УЧИЛИШТЕ

Училиштето игра главна улога во социо-емоционалниот развој на младите - особено младите под ризик. Образовните постигања на учениците зависат од тоа како тие се чувствуваат на училиште - истражувањата посочуваат дека покрај образованието и социјалната средина дополнително придонесува за образовните постигања (Prosser 1999, според Vuković Vidačić, 2016).

Дали е потребно да се чекаат училишни реформи и подобри финансиски услови, или можат училиштата да почнат да создаваат позитивна училишна клима уште денес?

Иако образовните системи во различните земји не исполнуваат исти предуслови неопходни за работата на училиштата, истражувања спроведени во Естонија потврдуваат дека условите потребни за позитивна училишна клима се универзални и бесплатни и зависат од соработката меѓу сите страни кои учествуваат во животот на едно училиште, со особен акцент врз у чениците.

Доказите од Естонија укажуваат дека соработката меѓу училишното раководство, наставниците, родителите и учениците е од огромна важност. Наставниците во Естонија активно се ангажираат да ги запознаат семејствата на своите ученици, особено на почетокот на нивното образовно патешествие. Уверени се дека односите меѓу учениците и вработените во училиштата се мошне важни. Покрај ова, родителите се вклучени во работата на училиштата преку состаноци на кои разговараат за општите планови за иднината на училиштето, што е мошне важно за учениците со низок СЕС бидејќи така се намалува осипувањето (School Education Gateway, 2015). Во случај учениците да имаат проблеми, службите за поддршка, социјалните работници, наставниците и координаторите соработуваат за да ги решат нивните проблеми. Во рамки на соработката меѓу сите засегнати страни, важно е на учениците да им се овозможи да ги искажат своите идеи и желби кои се однесуваат на животот и правилата во училиштето, што може да се обезбеди преку нивно вклучување во управувањето со училиштето. Во училиштата во Талин, ученичкиот сојуз има големо влијание и е важен соговорник при донесувањето одлуки. На пример, учениците ставија „вето” на училишниот развоен документ кој не предвидел вегетаријанско мени во училишната кантина. Освен тоа, учениците можат да им помагаат на наставниците во наставата, но и да ги користат и надградуваат своите компетенции во различни области. Младите кои ги согледуваат своите способности можеби сметаат дека можат да променат нешто кај себе или во своето окружување ако е во прашање посакувана цел; ова може да ја засили нивната резилентност и адаптивност кон животните промени (Sharp, 2014). Ова чувство може да им помогне на учениците повеќе да се ангажираат за сопствениот развој и за заедницата (Welzel & Inglehart, 2010), што може да ја подобри севкупната благосостојба (Seligman, 2011).

Учениците можат да придонесат во училишниот живот кон градење позитивна училишна клима преку учество во различни вон-наставни активности (во понатамошниот текст ВНА). Таквите активности треба да произлезат од самите ученици, според нивните интереси. Волонтерските активности треба

да се поврзани со проблеми кои учениците ги идентификуваат, а и самите активности треба да се предложени од учениците.

Бројни истражувачки студии посочуваат дека учениците имаат придобивки од учеството во ВНА, вклучувајќи повисока самопочит и резилентност и пониски стапки на депресија (Fredricks & Eccles, 2006), пониски стапки на осипување, намалена деликвентност и помала стапка на злоупотреба на дрога (Mahoney & Cairns, 1997).

Учество во ВНА е поврзано со подобри академски резултати, повисоки оценки и поени на тестови, засилена ангажираност во училиштето и повисоки образовни аспирации (Eccles & Barber, 1999). Zaff et al. (2003) тврдат дека преку учество во структурирани ВНА, младите истражуваат за што ги бива и така го засилуваат своето чувство дека се вредни; воедно градат значајни менторски односи со возрасните, што обезбедува податливо окружување за растење.

Вон-наставните активности помагаат да се создаде или одржи позитивна училишна клима бидејќи отвораат можности за соработка меѓу засегнатите страни, создаваат топли односи и обезбедуваат поддршка и развивање заеднички училиштен идентитет, вредности, ставови и однесување.

Претставниците на естонските училишта посочуваат дека не применуваат посебни стратегии за работа со ученици со низок СЕС, туку одржуваат училишна клима која се карактеризира со пружање поддршка во која е важен гласот на секој ученик, каде на учениците им се помага да ги осознаат и развиваат своите компетенции, да се познаваат себе си, да развиваат самопочит, да им помагаат на другите и да учат едни од други, т.е. да развиваат средина која придонесува за развој на целосниот потенцијал и подобри академски постигања за сите ученици



МОДУЛ 1: КРАТОК КУРС НА ВРЕДНОСТИ

Овој модул им овозможува на членовите на училишниот тим да минат структурирана обука за наставните методи за вредностите и да воспостават училишни вредности кои ќе доведат до промена на практиките, политиките и многу јасен мониторинг. Поучувањето за вредностите е дел од наставниот процес и затоа, наставниците треба да имаат соодветна обука и менторска поддршка, да им се дадат позитивни примери и идеи за најразлични активности. Краткиот курс на вредности ќе го поддржи развојот на компетенции кај наставниците и ќе продолжи да живее во училиштето преку заедниците за учење.

Воспоставувањето на заеднички систем на вредности е процес во кој се вклучени учениците, родителите, наставниците и училишниот менаџмент. Имплементацијата на овој процес ќе биде задача на училишниот тим за акција, по завршувањето на модулот.

СОДРЖИНА НА МОДУЛОТ

- Вредности – теоретски појдовни точки и дефиниција на терминот
- Насоки како да се опишат вредностите преку посакувано однесување
- Алатки и насоки како да се обезбеди осмислено учество на децата, родителите и заедницата во процесот на селектирање и дефинирање на училишните вредности
- Практични совети и трикови за тоа како да се разговара за вредностите; како да се постигне општо разбирање
- Насоки како треба да се поддржи училишната заедница за да ги сфати, да размисли и да се застапува за селектираните вредности
- Насоки како да се инкорпорираат вредностите во институционалната култура, политиките и процедурите користејќи механизми за поддршка
- Насоки за моделирање на процесот во училиштата, вклучувајќи ја улогата на раководството – моделирање почнувајќи од раководството, по хоризонтала или вертикала, хиерархиско моделирање, емоционално моделирање.
- Насоки за групни рефлексии

РЕЗУЛТАТИ ОД МОДУЛОТ/СТАНДАРДИ

- Училиштето има јасна визија, мисија и вредности:
- Сите членови на училишната заедница (родителите, учениците, наставниците и сите останати вработени во училиштето), како и сите членови на пошироката заедница, се информирани за вредностите
 - Темелните вредности и пораки, поврзани со критичкото мислење, се јасно видливи и се истакнати во училиштето (може да се видат во зградата на училиштето, на интернет страницата на училиштето, на нотификациите кои им се праќаат на родителите, на настаните во училиштето итн.)
 - Вредностите се така формулирани што служат како основа за развој на училишните правила, политики и процедури – и се објаснуваат со низа видливи и мерливи однесувања
 - Вработените во училиштето, родителите и учениците можат да ги идентификуваат вредностите и да ја објаснат нивната важност
 - Училишното раководство и сите наставници даваат пример, предаваат и поддржуваат однесување соодветно на заедничките вредности

ОБВРСКИ НА УЧИЛИШТЕТО ОТКАКО ЌЕ ЗАВРШИ МОДУЛОТ:

- Да изградат мисија, визија и да ги дефинираат вредностите заедно со клучните актери во училишната заедница (децата, наставниците, училишното раководство, родителите, претставниците на заедницата)
- Да го финализираат процесот на усогласување на вредностите во училиштето – да организираат состаноци и да користат други начини за олеснување на процесот за дефинирање на вредностите
- Да ги дефинираат вредностите преку мерливо и јасно видливо однесување во училиштето

УЧИЛИШТЕ КОЕ ГИ ЖИВЕЕ ВРЕДНОСТИТЕ

Недим Крајишник

Зарем не би било прекрасно да можеме секој ден да се вратиме во нашето безбедно окружување во кое се негуваат вредностите во секојдневното живеење? Да се радуваш што ќе одиш на некое место на кое вистински припаѓаш, каде твоето мислење и ставови се важни и се почитуваат. Зарем не би било убаво да чекориме во училиште кое вибрира од вредности, каде имате чувство дека сè е резултат на Вашите разговори, напори, учење? Ако сте родител, има место кое е специјално уредено за вас и тука се чувствуваат добредојдени. Веднаш се воочуваат вредностите кои стојат зад луѓето што живеат во ова училиште. Не само што вредностите се истакнати на постери и во убаво уредени катчиња, туку и веднаш е јасно кои правила и однесување се пожелни во ова училиште. Притоа, сите ги разбираат вредностите на ист начин и се посветени на живот според тие вредности. Гордо и суверено се повикувате на нив. Со секоја нова генерација просторот само се збогатува со искуството на децата и нивните родители. Замислете само? Ние мислиме дека е можно да се создаде вакво окружување. Вредностите можат да станат кохезивниот елемент во Вашата училишна заедница.

Многу е важно да нагласиме дека ако навистина сакате да создадете училиште кое ги живее вредностите, мора да имате сојузници. А, тоа се Вашите колеги и родителите, кои мораат постојано да бидат дел од овој процес, секој во својата област. Во секој случај, не смеете да се откажувате. Некогаш ќе успеете да убедите само неколку колеги, а некогаш целата училишна заедница. Започнете со она што е во рамките на Вашата моќ и што е во Вашите раце - УЧИЛНИЦАТА И НАСТАВНИЧКАТА КАНЦЕЛАРИЈА. Еве ги првите чекори за да започнете да создавате училиште на вредности:

ВО НАСТАВНИЧКАТА КАНЦЕЛАРИЈА

Пред да влеземе во училница и да им се обратиме на учениците и родителите, мора во наставничката канцеларија да разговараме за вредностите. Зошто? Најважниот принцип при поучувањето за вредности е да се даде добар личен пример на однесување, но исто така и да се постигне униформно толкување на темелните вредности кои сакаме и треба да им ги пренесеме на децата, и конечно, на оние вредности кои сите ние сакаме да ги живееме во нашето училиште. Ако самите наставници не се први во тоа, не може да стане збор за автентично поучување на вредности. Темелните вредности се нешто што ни е заедничко на сите и за тоа никогаш не правиме компромиси.

Разговорот со колегите може да го започнете со прашањето зошто вредностите ни се важни и зошто е битно да се разговара и да се поучува за вредностите. Споделете го личното искуство од првиот модул и отворете дискусија за вредностите во Вашето училиште. Во понатамошниот процес, наставниците од Вашето училиште ќе минат програма за обука наречена “Училиште на вредности,” во која ќе се стекнат со подлабоко разбирање на значењето на вредностите и начините на кои треба да ги учиме. Ќе добијат обука како да користат различни алатки и приоди при поучувањето вредности. Па сепак, треба да знаеме што треба да подучуваме, треба да имаме една поширока рамка или согласност за заедничките вредности.

ЧЕКОР 1.

Започнете поширока дискусија за вредности во наставничката канцеларија. Може да започнете со едноставни прашања во врска со личната перцепција, искуство и сфаќање на вредности, како на пример:

- Кои се Вашите вредности?
- Како сте ги прифатиле и како знаете точно дека тоа се Вашите вредности? Како ги живеете?
- Како се поучувале вредностите во Вашето семејство?
- Дали Вашите вредности се смениле со текот на времето?
- Што значи тоа се загубија вредностите или не постојат веќе вредности?
- Што довело до оваа состојба?
- Разговараме ли доволно за вредностите – меѓу себе, со децата, со родителите?

ЧЕКОР 2.

По воведното интервју, или серија интервјуа, зависно од Вашите капацитети и идејата која ја имате, може да минете на вториот чекор кој нè води до дефинирање на училишните вредности. Секако, тие ќе се разликуваат од личните или семејните вредности, бидејќи треба да се универзални и важни за сите.

Закачете постер со листа на вредности во канцеларијата. Има 30 афирмативни вредности на постерот. Вашата цел е, преку рефлексивна и заедничка дискусија, да дојдете до листа на вредности кои се важни за сите Вас, за кои Вашата училишна заедница смета дека ги има и дека треба да се негуваат и подучуваат. Уверени сме дека ќе заклучите дека сите вредности на листата се важни – како да ги одберете најважните? Имајте на ум дека децата ќе ги подучувате или со нив ќе разговарате за сите вредности на листата, но оние кои ќе ги одберете ќе ги дефинираат сите активности во Вашето училиште, ќе влијаат на правилата за однесување, начинот на кој ќе ги планирате и имплементирате активностите и, најважно од сè, вредности за кои никогаш нема да сакате да правите компромис. Тоа се вредностите кои сакате да ги живеете секој ден!

Ве молиме да не забораваме дека и децата и родителите треба да го дадат свое мислење при избирањето на вредностите.

ЧЕКОР 3.

Постерот само дава насоки. Сега може да му дадете задача на колективот, во претстојниот период да размислат за своите вредности и ставови во врска со нивната улога во воспитанието и образованието. На крај, секој од колегите треба да наведе 5 вредности кои ги смета за важни за училиштето. Не заборавете да ги вклучите и оние вработени кои не се наставници.

Клучно е наставниците да ги разбираат вредностите што ги подучуваат, особено од аспект на однесување кое е одлика на одредена вредност. Поточно, треба да се свесни за последиците или реакциите на одредено однесување кое е во склад со некоја вредност. За секоја вредност размислувајте од овие три аспекти:

Значење: Што ви значи оваа вредност вам? Како ја разбирате и дефинирате?

Однесување: Кои ситуации и однесувања се манифестација на избраната вредност? Што точно очекуваме од колегите/децата/родителите во оваа смисла?

Последици: Кои се последиците од одредено однесување – како реагираме на посакувано и непосакувано однесување врзано за некоја вредност?

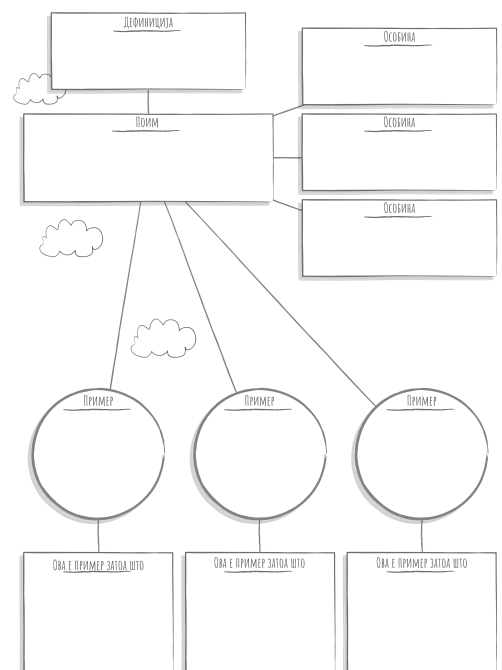
ЧЕКОР 4.

Стигнавме до последниот чекор. Сега, кога сите размисливте за своите вредности и што тие ви значат, и зошто Вашето училиште треба да ги негува и подучува тие вредности, секој од вас нека го напише своето име под 5 избрани вредности на постерот. Кога ќе ги добиете сите гласови, запишете го вкупниот број на гласови до секоја вредност (во срце) и рангирајте ги вредностите кои колегите ги одбрале.

Сега ќе стане појасно дали и до колкав степен постои согласување или разидување во колективот, и дали има дури и поинакво сфаќање на одредени вредности. И тоа е во ред, само важно е да се разговара за тоа и да се постигне консензус.

Десетте вредности кои имале најмногу гласови анализирајте ги подетално, но дозволете им на колегите кои одбрале вредности што не се во првите десет да се обидат да Ве убедат во своите ставови.

За да бидете сигурни дека имате комплетирана листа (може



да имате 5, но и 10 училишни вредности), анализирајте ги селектираните вредности од аспект на однесување и влијание на секојдневниот живот во училиштето. Еве неколку предлози како да се прави анализата.

ДЕФИНИЦИЈА НА ПОИМ/ЗБОР

Понудените графички прикази може да ги искористите за подетално објаснување и дефинирање на одредени вредности.

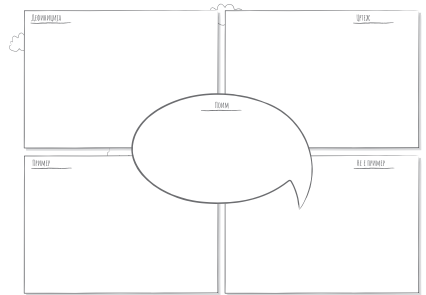
МАПА НА ЗБОРОВИ помага за подобро разбирање на одредени поими, во случајов вредности, како и за интегрирање на Вашето искуство со дефиницијата.

Постапка:

1. Одберете една вредност (поим)
2. Кои се карактеристиките на луѓето што ја живеат таа вредност?
3. Какви примери за примена на оваа вредност може да наброите? Зошто се тоа добри примери?

ДЕФИНИЦИЈА НА ЗБОР (FRAYER MODEL) е уште еден графички начин на организирање за градење на вокабуларот.

Вашите колеги треба да дефинираат некој поим и да го применат своето знаење така што ќе креираат примери и не-примери; ќе цртаат слики/симболи за да го илустрираат значењето на зборот. Информациите се внесуваат во табела која е поделена на четири дела. На еден сид во канцеларијата може да направите листа на вредности која ќе ве доведе до финалната селекција на вредности кои се важни за Вашето училиште.



ПОВЕЌЕ ПРИМЕРИ НА ВАКВИ ГРАФИКОНИ ЗА ОРГАНИЗАЦИЈА ИМА ВО АНЕКСОТ. КОПИРАЈТЕ ГИ И СПОДЕЛЕТЕ ГИ СО СВОИТЕ КОЛЕГИ. ИСТО ТАКА, ИМА И ЛИСТА НА ВРЕДНОСТИ, ИДЕНТИЧНА СО ОНАА НА ПОСТЕРИТЕ, КОЈА МОЖАТ ДА ЈА ЗЕМАТ ДА ИМ БИДЕ ПОТСЕТНИК.

ВО УЧИЛНИЦАТА

Искористете ја првата прилика да отворите дискусија за вредности во училницата. Запознајте ги учениците (а подоцна и родителите) со фактот дека во претстојниот период интензивно ќе разговарате и ќе учите за оваа тема. Се разбира, активностите ќе ги прилагодите на возраста и способностите на децата. Не постои веќе возрасна граница кога со децата треба да разговараме за вредности. Сите деца можат да разговараат за тоа на свој начин. Што порано почнете, полесно ќе им биде на децата да ги прифатат и да научат да ги живеат вредностите.

Разговорот може да го започнете на многу разни начини. Едноставна сказна, приказна, филм или дури некој настан од училишните ходници може да ви послужи како „мамка“ за Вашата тема. Поставете различни прашања за да видите на кое ниво децата ја разбираат вредноста. Започнете така што ќе ги прашате децата што им значат вредностите и кое е значењето на вредности воопшто. Може да користите техника на бура на идеи и да запишете на табла, или на лист, сè што ќе кажат децата во врска со поимот „вредности“. Наплив на идеи подразбира дека децата можат да ги изразат своите асоцијации слободно, без да бидат прекинати, или некој да ги коментира нивните идеи.

Обидете се да го дефинирате значењето на вредностите заедно и да одредите кои елементи се важни кога разговарате за вредности. Многу е важно децата да сфатат дека вредностите се:

- одговорот на прашањето – каква личност сакаш да бидеш
- што би сакал/а другите да кажат за тебе – каков/каква си?
- она во што веруваме и ни е многу важно во животот

- она што одредува како ќе реагираме во дадени ситуации
- принципи, стандарди, лични карактеристики или однесување кое мислиме дека е вредно или пожелно
- нешто што дава значење на нашите животи

Обидете се да наброите неколку вредности со децата. Тие може да се обидат да опишат некој кому му се восхитуваат или кој им е важен во животот – каков е тој/таа, кои вредности кај нив ги ценат (љубезност, чесност, почит, лојалност...).

Разговарајте за:

Значењето: Што им значи ним таа вредност? Како ја разбираат? Ако децата имаат проблем да го дефинираат значењето, обидете се да ги искористите другите делови на работниот лист за да го нагласите значењето, или да го обликувате начинот како тие ова го разбираат.

Однесувањето: За кои ситуации и однесувања може да кажеме дека се манифестација на одбраната вредност?

Последиците: Кои се последиците врз другите луѓе од нашето однесување – кога е однесувањето добро, базирано на вредности, а кога не е.

Не заборавајте дека во училишниот хол ќе биде истакнат голем постер со список од 30 афирмативни вредности, што може да послужи како рамка за дискусијата за вредности. Повторно ќе нагласиме дека во оваа фаза на разговори со децата само се креираат предуслови за дефинирање на заедничките вредности и градење на училиште кое ги живее вредностите. Во подоцнежните фази, наставниците ќе бидат обучени, со помош на разни техники и стратегии, да подучуваат за вредностите подлабоко.

ЧЕКОР 1.

Разгледајте ги сите вредности истакнати на постерот (анекс). Прашајте и дали има вредности кои не се на списокот а тие би сакале да ги стават таму - нешто што им е важно.

Објаснете им на учениците дека заедно треба да ги одберете вредностите што сите во училиштето ќе ги живеат – вредности кои помагаат да се однесуваме така што сите во училиштето ќе се чувствуваат добро. Однесувања кои се одличје на некоја вредност можат потенцијално да станат општи правила. За почеток, секое дете може да одбере 5 вредности што му се чинат важни и да ги запише на лист. Во групи можат да разговараат дали ги одбрале истите или различни вредности. Најпрвин, во мали групи можат да се договорат кои вредности им се најважни и зошто.

Потоа, нека одберат една од селектираните вредности и нека се обидат да го дефинираат поимот користејќи мапа за дефиниција на зборови (анекс). Разговарајте дали сите таа вредност ја сфаќаат на ист начин.

Ставете постер на кој децата ќе гласаат за петте вредности што ним им се најважни, така што ќе си го напишат името, или ќе стават ѕвездичка под таа вредност. Во срцето, до поимот, внесете го бројот на гласови за таа вредност. Видете кои 5-10 вредности се најважни за вас и проверете дали сите се согласуваат со тоа. Ако не се согласуваат, овозможете му на детето чија што вредност не е на листата да објасни зошто таа му е важна нему. Ако има добри аргументи, може да се предомислите.

И ТУКА МОЖЕТЕ ДА ГИ КОРИСТИТЕ ИСТИТЕ ГРАФИКОНИ И МОДЕЛИ КАКО И ЗА КОЛЕГИТЕ, САМО ПРИЛАГОДЕТЕ ГИ ДА БИДАТ СООДВЕТНИ ЗА ДЕТСКАТА ВОЗРАСТ.

ЧЕКОР 2.

Не заборавајте да ги вклучите родителите. Испратете им известување со листата на вредности за да можат дома да поразговараат за нив. Форматот на известувањето е даден во анексот. Понатаму, може да организирате родителски состанок и работилница со родителите за да дискутирате и да решите за кои вредности да гласате.

ЧЕКОР 3.

Откако децата и родителите заедно размислиле за вредностите, одвоите време да ја дефинирате листата на вредности заедно со децата. Рангирајте ги вредностите кои Вашето одделение сака да ги делегира во училиштето.

ЧЕКОР 4.

Кога ќе завршите со ова, внесете го Вашето одделение до вредностите што ги делегираат (во холот на училиштето).

ЧЕКОР 5.

На крајот на овој процес, сите заедно треба да ги рангирате вредностите што Вашето училиште сака да ги живее. Ако вредностите на Вашето одделение се разликуваат, на листата од одделението може да ги додадете вредностите што ги нема и да креирате интерни вредности што ќе послужат како основа за формирање заеднички правила.

Анекс: Известување за родителите

Почитувани родители,

Би сакале да Ве известиме дека во нашето одделение и во училиштето решивме да ја отвориме темата за вредности. Би сакале да соработуваме со Вас и нашето училиште да стане место во кое се живеат позитивните вредности, а не само да зборуваме за нив. Вашите вредности и вредностите што ги негува Вашето семејство ни се многу важни, зашто би сакале и тие да бидат застапени во нашето одделение и во училиштето.

Во прилог на ова известување, Ви испраќаме и листа на вредности за кои дискутиравме во одделението и која би можела да ви послужи како основа за дискусија во семејството за тоа што Ви е важно Вам. Ве молиме да не ја сфатите листата како конечно решение. Не двоумете се да додадете некоја вредност ако сакате. Ќе ни биде задоволство ако го сторите тоа.

Најпрво, сите членови на семејството можат да одберат неколку вредности од листата и да објаснат зошто тие им се важни, што им значат, како ги стекнале, кој ги научил и како итн. Раскажете им ја на децата својата приказна, кои Ви биле позитивни примери во животот кога станува збор за вредности и зошто.

Како резултат на дискусијата би сакале да добиеме листа од 5 вредности кои сакате Вашето дете да ги научи и да ги следи во училиштето. Кога ќе решите кои се тие вредности, наведете ги на листата што Ви ја испраќаме во прилог.

Еве уште неколку прашања што можат да ви го олеснат процесот на размислување за вредностите:


- Што ви значи одредена вредност?
- Кога се манифестира – во разни ситуации или во однесувањето?
- Какво однесување базирано на вредности очекувате од своето дете?
- Што правиме ние, како родители, да ги промовираме вредностите? Дали сме им позитивен пример на своите деца?
- Што би сакале училиштето да промовира?


Со нетрпение очекуваме да ги видиме Вашите листи и да слушнеме за што сте разговарале. Наскоро ќе имаме состанок во училиштето да ги споделиме нашите приказни.


А до тогаш, да ги живееме вредностите!


ЛИСТА НА ВРЕДНОСТИ


 ТИМСКА РАБОТА	 ИЗОБИЛСТВО	 ОДГОВОРНОСТ
 ХРАБРОСТ	 ГРИЖА ЗА ДРУГИТЕ	 ПАТРИОТИЗАМ
 ЛИДЕРСТВО	 ЧИСТОТИЈА	 СЕМЕЈСТВО
 УБАВИНА	 СОЦИЈАЛНА МОЌ	 ПОСЛУШНОСТ
 ЛУБОВ	 ДЕМОКРАТИЈА	 ЧЕСНОСТ
 МИР	 ДУХОВНОСТ	 ПРИПАЌАЊЕ
 МУДРОСТ	 СОЦИЈАЛНА ПРАВДА	 ПОЧИТ
 ОБРАЗОВАНИЕ	 ОДВАЖНОСТ	 ПОСВЕТЕНОСТ
 ВЕРНОСТ	 ХУМОР	 ПРИЈАТЕЛСТВО
 СОЧУВУВАЊЕ НА ПРИРОДАТА	 ДОСТОИНСТВО И ГОРДОСТ	 ПОЧИТУВАЊЕ ТРАДИЦИЈА


 ВРЕДНОСТИТЕ КОИ СЕ ВАШИТЕ 5 ВРЕДНОСТИ?

 СО КОИ _____ 1:

 НИЕ _____ 2:

 САКАМЕ _____ 3:

 ДА ЖИВЕЕМЕ _____ 4:

 ... _____ 5:

Анекс: Работни листови

ВРЕДНОСТ:

ЗНАЧЕЊЕ:

ОБИДЕТЕ СЕ ДА СЕ СЕТИТЕ НА СИТУАЦИЈА ВО КОЈА НЕКОЈ СЕ ОДНЕСУВАЛ СОГЛАСНО ТАА ВРЕДНОСТ?

ОБИДЕТЕ СЕ ДА СЕ СЕТИТЕ НА СИТУАЦИЈА ВО КОЈА НЕКОЈ ГИ ПРЕКРШИЛ СВОИТЕ ВРЕДНОСТИ?

ИМАЛО ЛИ ПОСЛЕДИЦИ ПО ВАШЕТО ОДНЕСУВАЊЕ, И АКО Е ТАКА, КОИ БИЛЕ ПОСЛЕДИЦИТЕ?

КАКО БИ ГИ ПОДУЧУВАЛЕ ДРУГИТЕ ИЛИ КАКО БИ ГИ ИНСПИРИРАЛЕ СО ОВАА ВРЕДНОСТ?



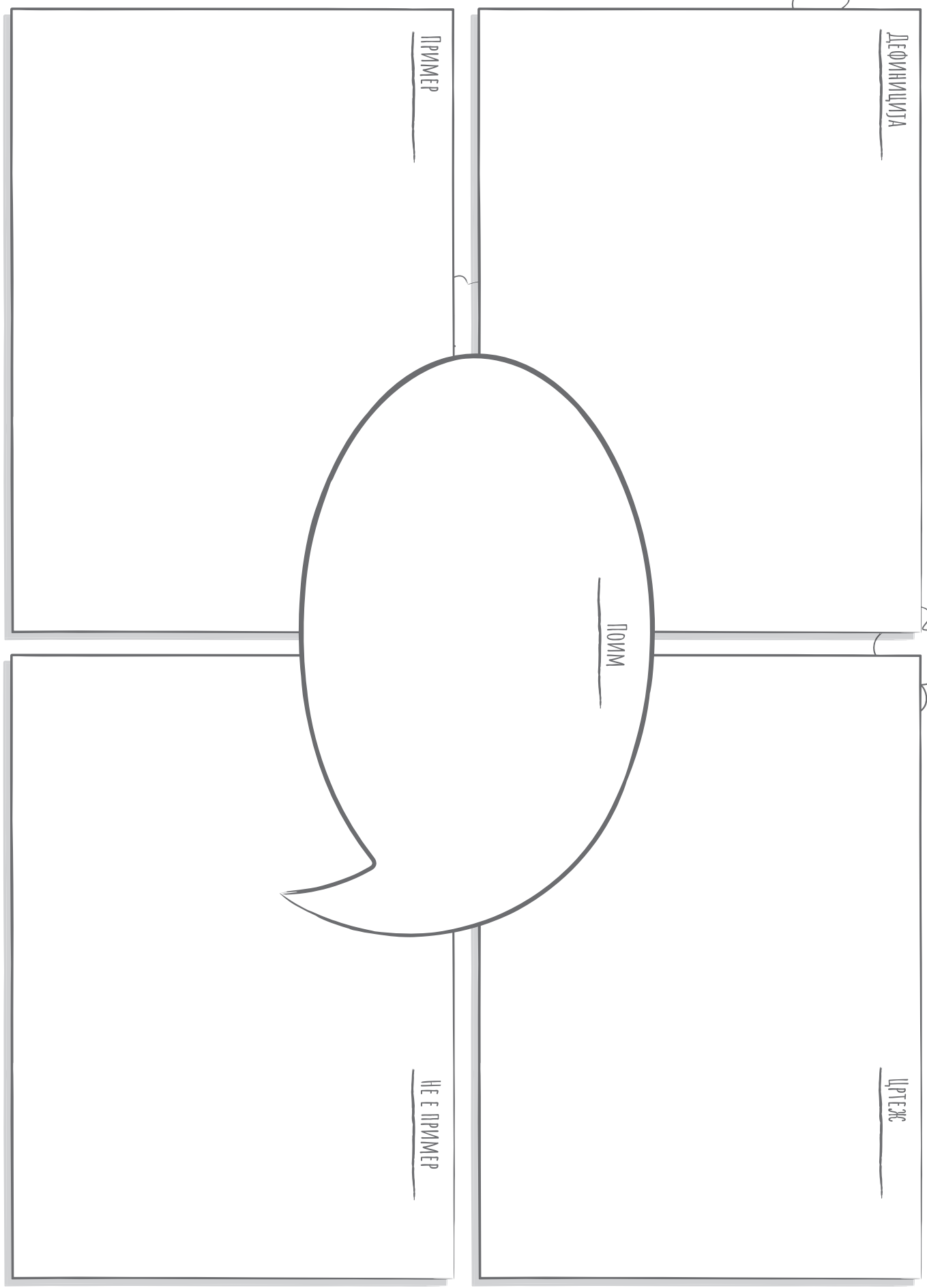
ДЕФІНІЦІЯ

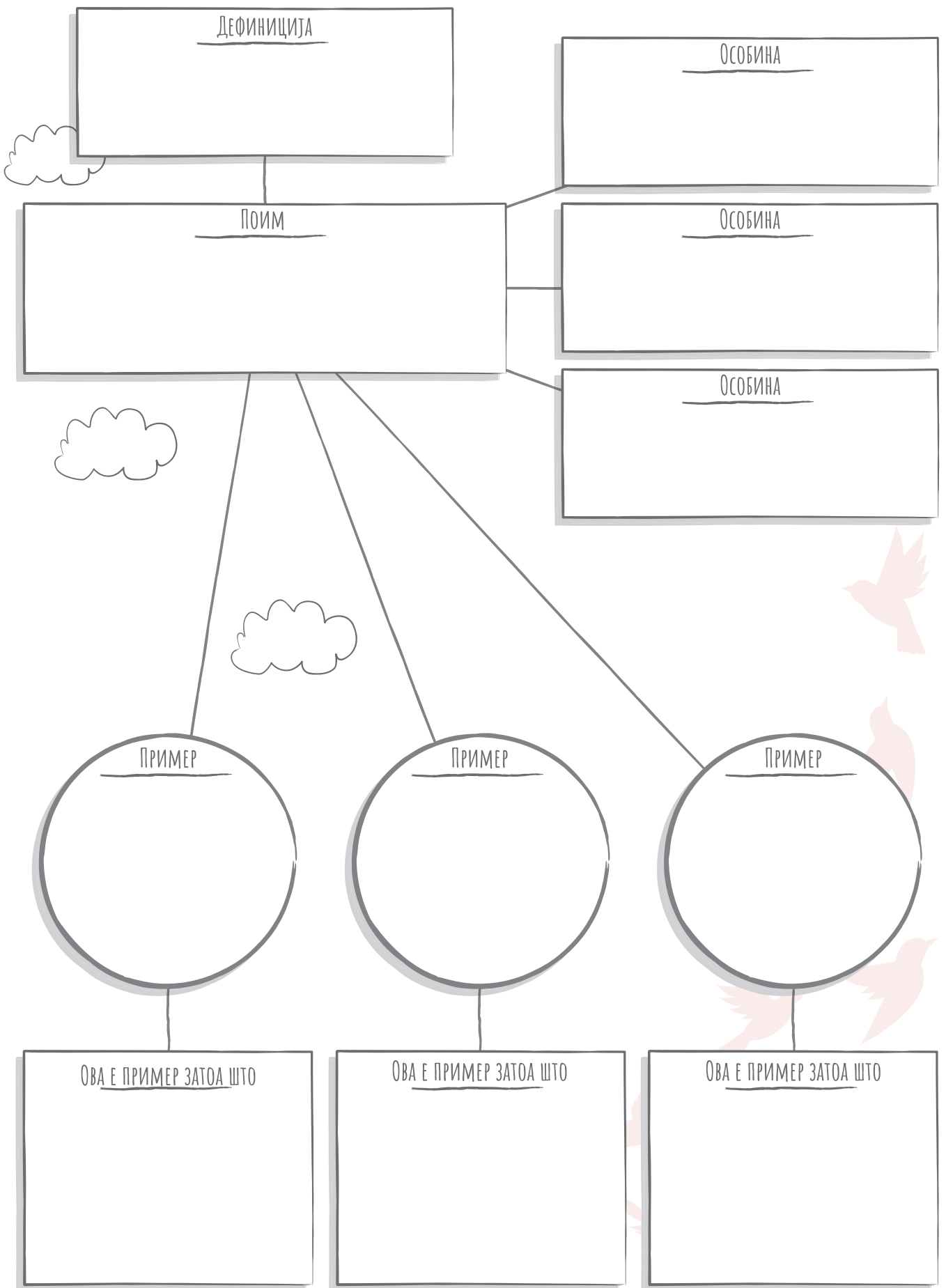
ПОНИМ

ЦРТЕЖ

ПРИМЕР

НЕ ПРИМЕР

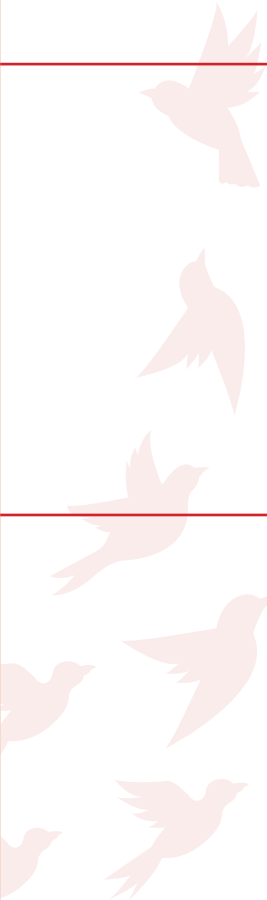






НА КОИ ВРЕДНОСТИ САКАМЕ ДА ГИ ПОДУЧУВАМЕ НАШИТЕ ДЕЦА?

Одбравме 12 вредности кои се универзални, според некои меѓународни стандарди. Оваа рамка е многу добра основа за дискусија за тоа кои наши однесувања се спротивни на вредностите за кои сакаме да разговараме, а пак од друга страна, која е улогата на училиштето и на кои вредности сакаме да ги подучуваме децата.

ВРЕДНОСТ	ОДНЕСУВАЊА КОИ ЈА НЕГУВААТ ТАА ВРЕДНОСТ	ШТО НЕ ПРАВИМЕ? Кои однесувања се спротивни на оваа вредност?	ОБРАЗОВНАТА УЛОГА НА УЧИЛИШТЕТО На што треба да ги подучуваме децата? Што треба да знаат, кои вештини ќе им требаат?
ПОЧИТ	<p>Веруваме дека сите луѓе, без оглед на возраста, полот, потеклото, класата или каква било друга припадност, се подеднакво важни</p> <p>Се прифаќаме себе си и взаемна веруваме дека сме добри луѓе, достојни за почит</p> <p>Го почитуваме правото на другите да имаат свое мислење, дури и тогаш кога тоа се разликува од нашето</p> <p>Луѓето ги вреднуваме според нивните особини, а не според нивниот материјален статус</p> <p>Се сослушуваме меѓусебно и се трудиме да се разбереме</p> <p>Љубезни сме и се грижиме за чувствата на другите</p>		
ОДГОВОРНОСТ	<p>Јасно ни е дека правата со себе носат и одговорност</p> <p>Си стоиме на зборот и ги почитуваме ветувањата и договорите</p> <p>Го прифаќаме својот дел од одговорноста и се однесуваме согласно со тоа</p> <p>Се трудиме работата да ја завршиме најдобро што можеме</p> <p>Преземаме одговорност за своето однесување и свесни сме за последиците</p>		

<p>ПРИЈАТЕЛСТВО</p>	<p>Споделуваме и добро и лошо Лојални сме и чесни и градиме взаемна доверба Си помагаме без да очекуваме нешто за возврат Отворено разговараме за проблемите и заеднички ги решаваме Показуваме дека ни е важно како се чувствуваат нашите пријатели Не исклучуваме никого и си посакуваме добро еден на друг Си даваме меѓусебна поддршка за да бидеме подобри и успешни</p>		
<p>ЧЕСНОСТ</p>	<p>Ја зборуваме и ја почитуваме вистината Го правиме она што треба, дури и кога никој не нè гледа Не ги присвојуваме туѓиот успех, напори и материјални добра Чесни сме и донесуваме одлуки како што ни налага совеста, без да се водиме од личниот интерес Си ги признаваме грешките и ги прифаќаме последиците од нив</p>		
<p>ЗДРАВЈЕ</p>	<p>Го цениме животот и сите форми на живот што постојат Се грижиме за своето здравје и одбегнуваме сè што може да ни го загрози здравјето Се трудиме да јадеме природна и здрава храна од нашето окружување Редовно вежбаме и спиеме Го цениме респектот и спортското однесување Не го загрозуваме здравјето на другите ниту околината со нашите дела Им помагаме на болните и на слабите</p>		
<p>ПРИРОДА</p>	<p>Јасно ни е дека и ние сме дел од природата и дека сè во природата е поврзано Ја набљудуваме природата, живееме со неа и учиме од неа Ја користиме секоја можност да уживаме во природата и во нејзините убавини Ги чуваме и почитуваме сите живи суштества Се грижиме за природата и го дигаме својот глас против нејзино уништување Сите природни ресурси ги користиме мудро и економично</p>		

<p>ОБРАЗОВАНИЕ</p>	<p>Секој ден и во секоја ситуација се трудиме да научиме нешто ново Љубопитни сме, поставуваме прашања и го истражуваме светот околу нас Споделуваме знаење, си помагаме меѓусебно и учиме еден од друг Го почитуваме трудот, работата и напредокот на секој Ја проучуваме, почитуваме и чуваме уметноста и културата Секогаш се трудиме да дадеме сè од себе и да бидеме најдобри Упорно се стремиме да ги оствариме своите цели</p>		
<p>ХРАБРОСТ</p>	<p>Се трудиме секогаш да го правиме она што треба, дури и кога знаеме дека ќе биде тешко, или кога сме малцинство Го кажуваме она што го мислиме, дури и кога другите не се согласуваат Се противиме кога другите нè убедуваат да направиме нешто што мислиме дека не е добро Страв од грешка или неуспех не нè спречува да се обидеме повторно</p>		
<p>СОЛИДАРНОСТ</p>	<p>Сочувствуваме со проблемите и потешкотиите на кои другите наидуваат и се обидуваме да им помогнеме, без оглед кои се тие луѓе или од каде доаѓаат Сакаме да дознаеме повеќе за другите луѓе и култури и да откриеме кои интереси и цели ни се заеднички Јасно ни е дека сите ние припаѓаме на човечката раса и мора да си помагаме Ја почитуваме и браниме гордоста и правата на секоја личност Несебично им помагаме на другите луѓе и заедници и придонесуваме за општото добро Се чувствуваме и делуваме не само како да сме жители на нашата заедница, туку како жители на планетата Земја</p>		

<p>СРЕЌА</p>	<p>Секој ден изнаоѓаме нешто што не чини среќни Задоволни сме со себе и благодарни за она што го имаме Пријателството, љубезноста и споделувањето нè чинат среќни Се радуваме и го славиме успехот на другите Позитивни сме и оптимистични и веруваме дека за секој проблем постои решение Се обидуваме да пронајдеме нешто добро дури и во најтешки ситуации</p>		
<p>ПРАВИЧНОСТ</p>	<p>Ги почитуваме правилата за кои сме се договориле Се почитува секое мислење при донесувањето одлуки и се стремиме да бидеме правични Ги заштитуваме правата на припадниците на малцинствата Во дискусиите користиме аргументи и вистина Пред да смениме некоја одлука, прво дебатираме за тоа Се бориме за слобода, достоинство, за своите и за правата на другите</p>		
<p>МИР</p>	<p>Секогаш се стремиме да пронајдеме ненасилно решение на проблемите Пред да делуваме, размислуваме за последиците Сакаме сите да се чувствуваат безбедни и се штитиме еден со друг Ги прифаќаме последиците на своите дејствија и се трудиме да го поправиме стореното Искрено бараме прошка и им проштеваме на другите</p>		

МОДУЛ 2: КАКО ДА СЕ ИЗГРАДИ УЧИЛИШНА КУЛТУРА И КЛИМА БАЗИРАНА НА ВРЕДНОСТИ И КРИТИЧКО МИСЛЕЊЕ

Првиот модул дава одговор на прашањето за тоа какво училиште сакаме да изградиме и зошто е важно да промовираме и да поучуваме вредности. Фокусот на овој модул, пак, е училишната клима и култура, нивното дефинирање, анализа и усогласување со стандардите и индикаторите на училиштето кое негува добри односи, и во кое секој се чувствува сигурен и почитуван, и во кое јасно можат да се одредат децата и семејствата на кои им треба помош. Модулот дава јасни чекори во процесот на одредување и формулирање на училишната клима и култура, визија и мисија. Воедно, ова е и првиот и најважниот чекор во изработката на план за развој на училишната клима и култура.

СОДРЖИНА НА МОДУЛОТ

- Што е училишна клима и култура – како се мери и на што влијае
- Како може да ја подобриме училишната клима и култура
- Активности за подобрување на училишната клима и култура кои поттикнуваат вредности и критичко мислење (список на идеи, училишен календар...)
- Развивање на чувство за заедница, припадност итн. кај сите членови на училишната заедница
- Моделирање на клима на добра волја и култура во училиштето, користејќи ги училишните стандарди кои промовираат вредности и критичко мислење

РЕЗУЛТАТИ ОД МОДУЛОТ/СТАНДАРДИ

- Членовите на Училишните акциски тимови се запознаени со значењето и важноста на училишната клима и култура
- Истражување и анализа на моменталната состојба во училиштето, во смисла на клима и култура и анализа на тековната визија и мисија на училиштето од страна на Училишниот акциски тим (УАТ)
- УАТ ги одредува активностите за подобрување на училишната клима и култура
- УАТ е запознаен со стандардите на училиштето кое промовира вредности и критичко мислење

ОБВРСКИ НА УЧИЛИШТЕТО ОТКАКО ЌЕ ГО ЗАВРШИ МОДУЛОТ

- Да спроведе истражување во врска со ставовите на директорите, наставниците, учениците и родителите по прашањето за училишната култура

ЗА УЧИЛИШНАТА КУЛТУРА И КЛИМА

Јасна Ковачевиќ

"Кога многумина малечки ќе се согласат,
Силата се зголемува за стотина пати,
А тоа значи дека сме многу посилни
Кога ќе се собереме во еден хор ... "

(Драго Бритвиќ, музика од филмот „Возот во снег“)

Културата на училиштето претставува систем неписани правила и обичаи, како и симболи, митови и легенди, норми и очекувања кои продираат во сите сфери на училиштето. Овие елементи на културата влијаат на тоа како се однесуваат луѓето, како се облекуваат, за што разговараат, дали ќе побараат помош од колегите или не, а исто така, влијаат и на тоа како наставниците се чувствуваат во врска со нивната работа и успехот на учениците (Deal and Peterson, 1999). Здрава училишна култура: (1) ги објаснува историјата, вредностите и обичаите кои му помагаат на членот на училиштето да научи какво однесување е (не)пожелно; (2) ја поттикнува посветеноста на училишните вредности така што наставниците и учениците придонесуваат за нешто во што вистински веруваат; (3) служи како контролен механизам со кој директорите можат да стимулираат и/или да обесхрабрат одредено однесување и (4) резултира со продуктивност на училишните членови (Martin and Siehl, 1983).

Од друга страна, пак, училишната клима го претставува квалитетот на училишното окружување, што најчесто се одразува на квалитетот на интерперсоналните односи од позиција на наставниот кадар, учениците и родителите. Во оваа смисла, училишната клима е индикатор за „организациското здравје“ на училиштето (Ноу, 1990). Климата се манифестира исклучиво во форма на верувања и перцепции на членовите на колективот за квалитетот на интерперсоналните односи. Иако нема консензус за универзална дефиниција за училишна клима, теоретичарите се согласуваат дека училишната клима е одредена од сигурносните фактори (на пр. физичка и социо-емотивна сигурност на училиштето), нивото на социјална кохезија (на пр. партнерства и конекции во училиштето), академските и наставните процеси, професионалниот развој на кадарот и организациските процеси (на пр. лидерство, структура на училиштето, достапност на извори).

Освен „невидливите“ елементи, како што се ставови, перцепции и емоции, културата вклучува и симболични, видливи елементи како што се симболи, структури, политики, ритуали, митови, херои и други видливи модели на однесување (Слика 2). Иако културата и климата често се користат наизменично, т.е. како синоними, важно е да нагласиме дека училишната култура ја одредува климата, па затоа, таа има пошироко значење од климата, како што е прикажано на Слика 1.

Најисцрпна класификација на училишна култура дале Фулан и Харгривс, (Fullan and Hargreaves, 1996) и Дил и Питерсон (Deal and Peterson, 1999), кои ги класифицираат училишните култури како: токсични, фрагментирани, балканизирани, култури на привидна колегијалност, култури на пристојна колегијалност и колаборативни култури.

Токсичните култури се специфични по својата енергија затоа што се насочени против промената.



Слика 1: Култура наспроти клима

Претходните неуспеси постојано испливуваат на површина, а комуникацијата е еднонасочна и хиерархиски одредена. Квалитетните наставници сакаат да го напуштат ова место штом ќе им се пружи прилика. Преовладува чувството на безнадежност и песимизам.

Фрагментирани култури се присутни во оние училишта во кои наставниците се изолирани меѓу себе. Во овие училишта се глорифицира индивидуализмот, а се обесхрабрува секој обид за соработка или надворешна поддршка. Наставниците обично не знаат како работат нивните колеги. Се вреднува автономноста, а наставниците се препуштени сами на себе. Поддршката и помошта се смета за ароганција од страна на оној кој ја нуди, а за знак на неспособност од страна на оној кој прима поддршка.

Во **Балканизираните училишни култури**, соработката се одвива само во рамките на група луѓе со слични ставови и размислувања, т.е. во рамките на наставнички клики или група пријатели. Во овие култури постои изразена супкултура на наставници кои се натпреваруваат за позиција и извори. Тие групи можат да бидат во форма на група на наставници во нижите одделенија и наставници во вишите одделенија. Нема консензус во училиштето како целина. Оваа култура се одликува со слаба комуникација, индиферентност и групи наставници кои имаат различни цели и аспирации.



Слика 2: Видливи и невидливи аспекти на културата⁰

Културите на привидна колегијалност се вештачки креации во кои соработката и структурата на односите се одредени од училишното раководство. Училишните лидери сакаат да го забрзаат процесот на промени и затоа наметнуваат соработка и ги контролираат факторите кои придонесуваат за соработка меѓу наставниците, учениците и родителите. Училишната култура е фокусирана на поддршка на нови пристапи и техники, но овој приод е вештачки затоа што ја намалува мотивацијата на наставниците да соработуваат повеќе одошто тоа се очекува од нив. Овој вид на култура ја обесхрабрува вистинската колегијалност.

Културата на пријатна соработка е специфична затоа што наставниците се охрабруваат да имаат почести состаноци на кои ќе разговараат за нови идеи. Па сепак, таквите состаноци се ограничуваат на „пријатна“ поддршка. Критичкото мислење е сведено на минимум, или воопшто не постои.

Во **колаборативната култура**, професионалниот развој на наставниците се базира на нивната взаемна зависност и се одвива во услови во кои има консензус за моралните и образовните вредности. Помошта, поддршката, отвореноста, колективната рефлексивност и колективната ефикасност се сржта на колаборативната култура. Наставниците негуваат љубопитност и креативност и се посветени на изнаоѓање нови методи за предавање и усвојување на материјалот. Подобрување на постигањата на учениците е во фокусот на дискусиите меѓу наставниците. Наставниците внимателно ја следат работата на своите колеги за да можат да дадат критички осврт и анализа на наставните методи. Училишните лидери пружаат полна поддршка за зајакнување на капацитетите на колективот, но и за индивидуален развој на секој наставник.

Централните елементи на училишната култура се мисијата, целта и визијата на училиштето. Со сигурност

може да се каже дека мисијата и визијата се основните невидливи движечки сили во училиштето кои ги инспирираат или демотивираат наставниците да бидат добри наставници, ги инспирираат директорите да го водат училиштето, децата да учат, а родителите и локалната заедница да имаат доверба во училиштето (Deal and Peterson, 2016). Визијата има врска со иднината на училиштето, т.е. со крајната цел што училиштето сака да ја постигне во иднина, додека пак, мисијата ни дава информации за сегашноста и за чекорите што треба да се преземат за да се постигне визијата за подобро училиште во иднина. Развојот на мисијата и визијата е процес полн со предизвици и во него учествуваат сите членови на колективот, а за кој е потребен консензус во врска со клучните вредности кои ја дефинираат мисијата и визијата.

УЧИЛИШНА КУЛТУРА И КЛИМА

Културата треба да биде централно прашање во сите аспекти на училишниот живот. Ако директорите не придаваат важност на училишната култура, тоа не значи дека таа не постои. Важноста на културата како специфичен механизам за мотивација и контрола станува видлива во услови кога во училиштето се одвива трансформација, или кога компетентните власти воведуваат радикални промени кои налагаат поинакви или нови вредности. Понатаму ќе се фокусираме на: (1) важноста на културата и климата во контекст на промените, (2) толкување на културните „сигнали“ и алатки за одредување и анализирање на тековната училишна култура и (3) конкретни насоки како да се измери и менаџира промената и културата и климата во училиштето. Инструментите и методите за одредување на типот на училишна култура кои ќе ги претставиме, ќе можат да бидат искористени/тестирани од страна на учесниците во нивните училишта (на пр. на наставничките состаноци, или на посебни тематски состаноци и средби). Врз основа на користените техники и алатки, училишното раководство може да донесе одредени одлуки и политики, и на тој начин директно да влијае на промените, училишната клима и култура како организациски механизми за спречување на насилен екстремизам и радикализам.

Секоја промена бара луѓето да излезат од својата зона на комфорт, особено промените кои ги менуваат вредностите и културата. Во таа смисла, директорите треба да бидат свесни за сложеноста на промените, за да можат успешно да се справат со промената, но треба да бидат свесни и за комплексните однесувања на наставниците и училишниот кадар како одговор на промената.

УЛОГАТА НА ЛИДЕРСТВОТО ВО СОЗДАВАЊЕ И РАЗВИВАЊЕ НА УЧИЛИШНАТА КЛИМА И КУЛТУРА

*„Промената е меч со две острици. Нејзиното неуморно темпо постојано нè кутнува на земја. Сепак, кога нештата ќе станат хаотични, постои начин да се оди напред и да се изродат идеи кои инаку не би биле можни во општество што стагнира. Кога ќе ги прашате луѓето да ви кажат на што прво помислуваат кога ќе се спомне поимот промена, тие редат мешавина на позитивни и негативни поими. Од една страна, страв, анксиозност, загуба, опасност, паника; од друга страна, стимулација, преземање ризици, возбуда, подобрување, енергија. Промената буди емоции, добри или лоши, а кога емоциите ќе нараснат, клучот е во лидерството.” (Fullan, 2001, *Leading in a Culture of Change*, стр. 1)*

Во овој глобализиран свет, сите аспекти на човековото живеење се под влијание на политичките, социјалните и економските сили. Како резултат, трансформациите и промените во образовните институции стануваат константа која го одредува однесувањето и делувањето на учениците и наставниците. Во теоријата, а и во практиката на училишното лидерство, најмногу внимание се посветува на инструктивното и трансформативното лидерство и нивната врска со успехот на учениците. Директорите кои практикуваат трансформативно лидерство придонесуваат за развој на колаборативна училишна култура така што креираат заедничка визија, ја подобруваат комуникацијата, и развиваат квалитетен систем за донесување одлуки кој се базира на соработка меѓу наставниците, учениците и родителите. Од друга страна, пак, инструкциското лидерство се фокусира на технолошкиот аспект на училиштето, т.е. ги дефинира целите и намерите на школувањето, обезбедува извори во процесот на наставата, ја следи и евалуира работата на наставниците, го координира развојот на наставниот кадар и креира клима на колегијалност кај професорите. Понатаму, ќе се осврнеме на тоа колку се важни директорите како лидери во развојниот процес на климата и културата, од перспектива на Leithwood модел на училишно лидерство кое вклучува и трансформативни и инструктивни практики.

A1a. Работен лист – Типологија на училишна култура

Ве молиме, прочитајте го описот за секоја точка. За секој ред имате по 10 поени и давате најмногу поени на описот со кој најмногу се сложувате, а најмалку поени, или воопшто не давате поени ако не се сложувате со описот. На пр. ако некој опис е 100% точен, тогаш само давате 10 поени за тој опис, или пак, давате 5 поени за еден опис, а останатите 5 поени ги распоредувате на други описи, во зависност од важноста.

1. Успехот на учениците	Повеќето наставници веруваат дека ако ученикот не постигне задоволителен успех, тоа е негова грешка.	Наставниците обично не разговараат за прашањата кои се поврзани со успехот на учениците.	Повеќето дискусии меѓу наставниците во врска со успехот на учениците се сведени на наставнички состаноци, наставнички кругови, или лични пријателства меѓу наставниците.	Наставниците имаат доволно време да разговараат за успехот на учениците, но тоа време главно се користи за размена на совети и „финти“ во наставата.	Наставниците имаат време и разговараат за успехот на учениците, и во тоа време критички ја анализираат практиката на сите наставници.
2. Колегијалност	Повеќето наставници не се заинтересирани за добрите практики на другите наставници.	Повеќето наставници не знаат како работат нивните колеги.	Повеќето наставници се запознаени со наставните практики само на оние наставници со кои се пријатели.	Директорот на училиштето очекува наставниците да се запознаени со тоа како работат нивните колеги.	Наставниците се секогаш расположени да ја следат работата на колегите и да дискутираат за тоа.
3. Заеднички вредности	Вредностите што повеќето наставници ги негуваат се спротивни на потребите на учениците.	Нема некој голем консензус меѓу наставниците во врска со вредностите на училиштето.	Една помала група наставници негуваат исти вредности.	Директорот подготвува листа на вредности која ја дистрибуира до сите наставници.	Наставниците се посветени и сложни кога станува збор за тоа кои се вредностите на училиштето.
4. Донесување одлуки	Лесно се донесуваат одлуки затоа што повеќето наставници не се заинтересирани да учествуваат во процесот на донесување одлуки.	Наставниците обично не се заинтересирани да учествуваат во процесот на донесување одлуки кои се однесуваат на учениците.	Една помала група наставници се обидува да ги контролира одлуките кои се однесуваат на учениците.	Директорот очекува наставниците да учествуваат во процесот на донесување одлуки кои се однесуваат на учениците.	Природно е наставниците да учествуваат во процесот на донесување одлуки кои се однесуваат на учениците.
5. Преземање ризици	Повеќето наставници се трудат да ја заштитат својата работа од „иновации“.	Повеќето наставници не експериментираат со нови идеи.	Иновациите во наставата обично ги започнува еден наставник во своето одделение.	Директорот бара од наставниците да применуваат иновации во наставата.	Наставниците се постојано во потрага по иновативни наставни методи.
6. Доверба	Наставниците се оговараат зад грб.	Довербата меѓу наставниците не се смета за важна во ова училиште.	Има наставници кои имаат доверба само во одредени колеги.	Наставниците се довербата меѓу наставниците се во кои мораат да имаат доверба еден во друг.	Постои силна поврзаност меѓу наставниците во ова училиште.

7. Отвореност	Наставниците кои се посветени на учениците и наставата, често се мета на критика на другите наставници.	Кога станува збор за работата, наставниците обично не се заинтересирани да ги слушнат коментарите на своите колеги.	Кога станува збор за наставата, наставниците обично го задржуваат своето мислење за себе, а совети даваат само на мал круг колеги со кои се блиски.	За време на состаноците, од наставниците се очекува да учествуваат во дискусиите за ефективна настава.	Повремено, наставниците даваат совети и се отворени да примат совет во врска со наставниот процес.	Наставниците се многу заинтересирани да го слушнат мислењето на колегите.
8. Соработка со родителите	Повеќето наставници ги одбегнуваат родителите секогаш кога е можно.	Кога станува збор за процесот на настава, наставниците обично не сакаат да слушнат повратна информација од родителите.	Има (групи) наставници за кои родителите сметаат дека „се подобри наставници од другите“.	Директорот налага наставниците постојано да контактираат со родителите.	Повеќето наставници ги поддржуваат родителите кои сакаат да бидат инволвирани во наставните практики.	Наставниците бараат родителите да бидат инволвирани во наставните практики.
9. Лидерство / Водство	Директорот се смета за закана за растот и напредокот на училиштето.	Директорот не се забележува во училиштето и се држи на страна.	Директорот често ги посетува и/или фали истите наставници	Директорот редовно ги следи состаноците на кои се дискутира за подобрување на соработката меѓу наставниците.	Директорот ги поддржува наставниците да разменуваат совети, без непотребно критикување.	Директорот отворено информира за случаи на лоши наставни практики и ги охрабрува наставниците да го сторат истото.
10. Комуникација	Политиките на училиштето ја намалуваат способноста на наставникот да дискутира за успехот на учениците.	Комуникацијата меѓу наставниците не се смета за важна во ова училиште.	Многу е тешко да се оствари продуктивен дијалог со одредени групи наставници.	Комуникацијата во училиштето е одредена од хиерархијата во училиштето.	Во училиштето преовладуваат топли и пријатни разговори меѓу наставниците.	Секој наставник може да разговара со кој било свој колега за наставните практики.
11. Социјализација	Новите наставници се неформално индоктринирани од токсичните наставници за многу кратко време.	Многу бргу, наставниците во ова училиште сфаќаат дека тука „секој е за себе“.	Новите наставници се обично неформално „етикетирани“, а потоа се приклучуваат кон одредена група наставници.	Сите мораат да присуствуваат на состаноците за новите наставници.	Новите наставници се охрабруваат да ги споделат своите искуства со другите наставници во училиштето.	Се подразбира дека сите наставници имаат обврска да им помогнат да младите колеги да се прилагодат.
12. Историја на училиштето	Наставниците шират негативни приказни за училиштето многу бргу.	Обично се смета за професионална слабост ако наставникот побара помош од другите наставници.	Наставниците го гледаат успехот на некое одделение, состанок или тим како свој успех, а не успех на целото училиште.	Директорот има голема контрола врз повеќето од работите што се случуваат во училиштето.	Ова училиште е познато по тоа што постојано нешто прославува.	Во ова училиште, на сите им е јасно дека за напредокот на училиштето е заслужен постојаниот напор на заедницата.
ВКУПНО	Колона А:	Колона Б:	Колона Г:	Колона Д:	Колона Е:	Колона Ѓ:

A15. ОПИС НА РАЗНИ ТИПОВИ УЧИЛИШНА КУЛТУРА

Кога ќе го пополните работниот лист за Типологија на училишна култура, соберете ги поените во секоја колона. Вкупниот број поени ја дава сликата на културата во Вашето училиште. Секоја колона претставува различен тип на култура. Обично, училиштата имаат мешани култури, при што еден или два типа се доминантни. Размислете: а) дали сметате дека е точно идентификуван типот на култура и б) кои проблеми треба да се среќат за културата да стане поколаборативна.

КОЛОНА А: ТОКСИЧНА КУЛТУРА – Во оваа култура, наставниците се фокусирани на негативните аспекти од животот во училиштето. Енергијата се троши на спречување на промените. Постојано се повторуваат неуспесите од минатото. Наставниците имаат обичај да ги стават своите потреби пред потребите на учениците. Комуникацијата е наредбена и еднонасочна. Добрите наставници сметаат дека ова место треба бргу да се напушти, а просечните и лошите наставници остануваат во ова училиште. Преовладува чувство на безнадежност и песимизам. Наставниците на кои треба да се слави успехот на учениците се чинат вештачки и често се предмет на потсмев.

КОЛОНА Б: ФРАГМЕНТИРАНА КУЛТУРА – Во ова училиште, наставниците се изолирани меѓу себе. Се негува индивидуализмот и се обесхрабрува секој обид за соработка или надворешна помош. Наставниците најчесто немаат сознанија за работата на своите колеги. Иновациите не се опција, затоа што наставниот кадар е задоволен со постојните наставни практики. Директорот е ретко достапен. Помошта обично се согледува како ароганција на тој што дава помош, а знак на слабост на тој што му треба помош.

КОЛОНА В: БАЛКАНИЗИРАНА КУЛТУРА – Во ова училиште, соработката се одвива во рамките на една група наставници кои имаат слични ставови или кои се пријатели. Оваа култура изобилува со супкултури на наставниците кои се многу силни и се натпреваруваат за позиција, ресурси и територија. Овие групи наставници можат да се поделат на група која води нижи одделенија и група која води тинејџери. Ваквите училишта се одликуваат со слаба комуникација, индиферентност и групи наставници кои имаат различни цели.

КОЛОНА Г: КУЛТУРА НА НАМЕТНАТА КОЛЕГИЈАЛНОСТ – Директорот наметнува соработка меѓу наставниците. На овој начин, сака да ги забрза процесите така што форсира соработка и ги контролира ситуациите кои придонесуваат за соработка. Во таква култура, однесувањето на наставникот станува предвидливо. Ваквата култура има за цел да ги поддржи новите приоди и техники во наставата, а во реалноста ја намалува мотивацијата на наставникот да соработува повеќе од она што е неопходно. Во крајна линија, оваа култура води до обесхрабрување на вистинска соработка.

КОЛОНА Д: КУЛТУРА НА ПРИЈАТНА КОЛЕГИЈАЛНОСТ – Во оваа култура, наставниците учествуваат во дискусиите за проблемите во наставата, но не поставуваат критични и незгодни прашања за тоа како може да се подобри процесот на настава. Комуникацијата во овие училишта е ограничена на давање совети и размена на наставни материјали и извори. Наставниците често се состануваат да дискутираат за нови идеи, но разговорите се лимитирани на пријатни теми и давање меѓусебна поддршка. Нема критичко мислење.

КОЛОНА Ѓ: КОЛАБОРАТИВНА КУЛТУРА – Ова е култура на училиштето во која развојот на наставниците се остварува преку нивната внатрешна поврзаност. Има консензус за вредностите на училиштето. Наставниците се посветени на промена и подобрување на сите нивоа. Помош, поддршка, доверба, отвореност, колективна рефлексивност и колективна ефикасност се ѕвездите водилки на ова училиште. Наставниците се љубопитни и бараат нови начини за подобрување на наставниот процес. Успехот на учениците е во фокусот на дискусиите меѓу наставниците. Наставниците ја следат работата на колегите и критички ги анализираат наставните методи. Директорот на ова училиште јавно ги посочува неефективните наставни практики и го охрабрува индивидуалниот развој на секој наставник.

Steve Gruenert & Jerry Valentine, Middle Level Leadership Center, 2000; revised 2006 Based on Fullan & Hargreaves (1996) and Deal & Peterson (1999)

A 2.1. ОПИС НА РЕДОВИТЕ ВО РАБОТНИОТ ЛИСТ ЗА ТИПОВИ УЧИЛИШНА КУЛТУРА

1. УСПЕХОТ НА УЧЕНИКОТ	Дали наставниците се подготвени да разговараат за успехот на учениците и дали тие дискусии се продуктивни и ги охрабруваат наставниците да ги ревидираат своите практики
2. КОЛЕГИЈАЛНОСТ	Подготвеност на наставникот да вложи време и напор за опсервација на колегите, со цел да се подобрат наставните практики на сите
3. ЗАЕДНИЧКИ ВРЕДНОСТИ	Степен на консензус меѓу наставниците во врска со вредностите на училиштето
4. ДОНЕСУВАЊЕ ОДЛУКИ	Степен до кој наставниците учествуваат во процесот на донесување одлуки за прашања кои се однесуваат на учениците
5. ПРЕЗЕМАЊЕ РИЗИЦИ	Подготвеност наставникот постојано да учествува во иновациите во наставниот процес
6. ДОВЕРБА	До кој степен има доверба меѓу наставниците
7. ОТВОРЕНОСТ	Дали е генерално прифатливо да се даде поддршка на другите, и до кој степен треба да се прави тоа, т.е. да се прими поддршка од другите наставници
8. ОДНОСИ СО РОДИТЕЛИТЕ	До кој степен родителите се сметаат за партнери што придонесуваат на образовниот процес
9. ЛИДЕРСТВО/ВОДСТВО	До кој степен директорот придонесува за креирање колаборативна атмосфера во училиштето во целост
10. КОМУНИКАЦИЈА	До кој степен пишаните и напишаните правила и очекувања влијаат на комуникацијата во училиштето
11. СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА	Дали наставниците се подготвени да им пружат поддршка на новите наставници да се адаптираат на новото работно место
12. ИСТОРИЈА НА УЧИЛИШТЕТО	До кој степен историјата на училиштето (минатото) влијае на сегашноста и иднината на училиштето

©Steve Gruenert & Jerry Valentine, Middle Level Leadership Center, 2000; revised 2006



КАКО ЗАЕДНИЧКИ ДА СЕ НАПИШЕ ВИЗИЈАТА, МИСИЈАТА И ВРЕДНОСТИТЕ И КАКО ДА ГИ ПРОМОВИРАТЕ

Составувањето и успешното комуницирање на силна визија и мисија може да му помогне на училиштето во напорите да биде подобро разбрано од сите засегнати страни (пр. наставниците, родителите, пошироката заедница итн..) Мисијата и визијата на училиштето се основа за училишните политики, регулативи и практики.

Мисијата и визијата на училиштето се динамични категории. Тие треба да се ревидираат по некое време. Во овој контекст, ќе се осврнеме и на процесот на ревидирање на мисијата и визијата, како и на ресурсите кои се неопходни за имплементација на овој процес.

ВИЗИЈА:

Училиштето во кое ги живееме вредностите негува критичко мислење и, во партнерство со семејствата и заедницата, градиме мрежа за поддршка на секое дете.

Визијата претставува комбинација од одговорите на трите клучни прашања:

- Зошто постоиме – која е нашата крајна цел?
- Какви се нашите аспирации – што сакаме да станеме?
- Кои се нашите темелни вредности, дали е тоа нешто што е неменливо?

Мисијата постои за да можеме да ги оствариме посакуваните цели, да ја исполниме нашата задача и да ги сочуваме темелните вредности. Мисијата одговара на прашањето КАКО?

Веруваме дека улогата на училиштето е да:	Па, затоа ние:	Нашите делувања се темелат на следниве вредности:

АНАЛИЗА НА МИСИЈАТА СПОРЕД КРИТЕРИУМОТ „ЦПОС“

Критериум	Чекор 1: Вашиот одговор	Вредностите на училиштето	Споредете ги Вашите одговори на прашањата за критериуми и вредности во Вашето училиште. Дали во одговорите се претставени вредностите на училиштето?	Чекор 2: Кои вредности на училиштето се претставени во овој критериум?
Цел	Која е главната цел на училиштето? Кој или што е во фокусот на училиштето?	Наведете тука 5 вредности кои се ценат во Вашето училиште: Пример – успех, креативност, љубопитност, различност и тимска работа		
Позиција	Која е филозофијата на училиштето? Дали училиштето се стреми кон иновации, совршенство, високи очекувања и амбициозни цели? Дали училиштето е реактивно и има пасивен став кон иновациите? Се чувствува ли скептицизам, инертност, одбивање или страв од промени? Постои ли консензус и кохезија кај наставниот кадар? ЗАБЕЛЕШКА: обрнете внимание на утврдениот тип на училишна култура.		Ако одговорот е ДА преминете на вториот чекор. Ако одговорот е НЕ, вратете се на првиот чекор и ререфинирајте ги одговорите на прашањата за секој критериум, така што во одговорите да се огледуваат вредностите.	
Ориентација	Која е ориентацијата на училиштето и неговиот главен адут? Дали е тоа, на пример, мотивиран наставен кадар, инфраструктура, достапна технологија, мотивирани ученици, висококвалитетно партнерство со семејствата, стимулативна локална заедница?			
Став кон заедницата	Како училиштето ги третира главните групи на интерес? Дали училиштето е свесно за проблемите што постојат во локалната заедница, на пр. социјални прашања, инклузија, загадување на околината, демократија, етика итн.?			

АНАЛИЗА НА ВИЗИЈАТА НА УЧИЛИШТЕТО

ПРИМЕР ЗА АНАЛИЗА НА ВИЗИЈАТА НА УЧИЛИШТЕТО СПОРЕД ПРИНЦИПОТ „АБЦ“

Визија на училиштето		
Клучна идеологија	Цел (raison d'être)	Антиципирана иднина
Клучни вредности	Живописен опис на ВНАГ	ВНАГ*
Да станеме пионери (успех)	Да ја негуваме радоста на детството и да ја стимулираме љубопитноста кај секое дете.	Да станеме училиште што ќе ги помрдне границите и ќе постави трендови на инклузивни училишни практики.
Да се стремиме кон иновации во образованието (креативност)		
Да поддржиме и охрабриме љубопитност и талент кај децата и кадарот (љубопитност)		
Да негуваме и прифаќаеме различност (различност/инклузија)		
Заедно да го градиме и развиваме училиштето (тимска работа)		

ВАШАТА АНАЛИЗА НА ВИЗИЈАТА

Визија на училиштето		
Клучна идеологија	Цел (raison d'être)	Антиципирана иднина
Клучни вредности	Живописен опис на ВНАГ	ВНАГ*

* ВНАГ е концепт кој се развива во книгата Built to Last. ВНАГ (се изговара би-хаг и е кратенка за "Big Nairy Audacious Goal"/Огромна бестрашна цел) е моќен начин на стимулирање за прогресот. ВНАГ е јасен и убедлив термин и не треба многу да се објаснува; луѓето веднаш го сфаќаат. <https://www.jimcollins.com/concepts/bhag.html>

УЧИЛИШНИ СТАНДАРДИ

Стандардите на училиште што промовира вредности и критичко мислење се низа индикатори кои укажуваат на потребните предуслови за градење на култура и клима што помага во развој на заедницата, се грижи за секое дете, гради партнерски односи со родителите и со заедницата и кои му помагаат на училиштето да го следи својот развој и да постави цели за подобрување.

СТАНДАРДИТЕ И ПРИНЦИПИТЕ НА КВАЛИТЕТНИТЕ УЧИЛИШТА СЕ ОДНЕСУВААТ НА ШЕСТ ОБЛАСТИ:

1. Заедничка мисија, визија и вредности
2. Изразено чувство на сигурност и припадност
3. Јасен развоен план и посакувани резултати
4. Партнерство со семејствата и заедницата
5. Ефективни наставни практики и професионален развој на наставниците
6. Политики, правила и процедури на училиштето

1. ЗАЕДНИЧКА МИСИЈА, ВИЗИЈА И ВРЕДНОСТИ

Училиштето има јасна визија, мисија и вредности со кои се запознаени сите членови на училишната заедница и тие секојдневно работат на тоа да ги живеат тие вредности.

Училиштето има мисија, визија и вредности што ја дефинираат училишната клима и култура:

- Наставниците и сите вработени во училиштето, претставници на учениците, родителите и заедницата учествувале во процесот на дефинирање на визијата, мисијата и вредностите на училиштето
- Сите членови на училишната заедница (родителите, учениците, наставниците и целиот кадар), како и членовите на пошироката заедница се информирани и се согласуваат со мисијата, визијата и вредностите на училиштето
- Темелните вредности, мисијата и визијата на училиштето се видливи (истакнати во училиштето, на веб страната на училиштето, на известувања што се испраќаат на родителите, на разните настани во училиштето итн.)
- Вредностите се така формулирани што можат да послужат како основа за градење училишни правила, политики и процедури – а појаснети преку низа видливи и мерливи однесувања
- Вработените во училиштето, учениците и родителите можат да ги одредат темелните вредности и да го објаснат нивното значење
- Училишното раководство и сите наставници даваат личен пример, поучуваат и поддржуваат однесувања што произлегуваат од заедничките вредности
- Поддршката на учениците да развиваат критичко мислење е интегрален дел од визијата, мисијата и вредностите на училиштето.

2. ЧУВСТВО НА СИГУРНОСТ И ПРИПАДНОСТ

Училиштето негува клима и култура која поддржува развој на заедница во која секој се чувствува сигурно, прифатено и почитувано. Училиштето активно работи на градење училишна клима и култура преку внимателно планирани активности кои ги вклучуваат сите членови на училишната и пошироката заедница.

Училиштето овозможува сите ученици да се чувствуваат сигурно и поддржано:

- Училиштето има протокол за спречување насилство врз деца и за насилство од страна на врсниците, и за тоа се информирани и обучени сите ученици и родителите, како и релевантните членови на локалната заедница.
- Сите наставници ги знаат правилата и процедурите, како и својата улога во заштита на децата од

секаков вид физичко и вербално насилство.

- Училиштето има единствени правила во врска со третманот на децата и образовните процедури кои ги применуваат. Постојат и единствени процедури во случај на решавање можни проблеми, при тоа, секогаш имајќи ги на ум најдобрите интереси за детето.
- Наставниците и учениците имаат прилика да ги научат и практикуваат вештините потребни за ненасилно решавање конфликти, медијација и помирување, и да развијат отпорност.
- Правилата во врска со однесувањата и сигурноста на децата се истакнати во училиштето и се напишани на јазик разбирлив за учениците и родителите.
- При секоја назнака за каков било вид насилство, училиштето треба да реагира веднаш, и да ги покани наставниците и родителите да го решат проблемот преку дијалог.
- Учениците чувствуваат дека секој еден вработен во училиштето се грижи за нив и дека слободно можат да им се обратат ако имаат некаков проблем.

Училиштето има изработено протокол за реакција во сите случаи поврзани со дискриминација, говор на омраза, поттикнување насилство итн.

- Училишните правила и протоколи јасно дефинираат што е неприфатливо однесување поврзано со предрасуди, говор на омраза, поттикнување насилство итн.
- Наставниците, учениците и родителите ги знаат овие правила и протоколи и имаат прилика да разговараат за нив.
- Во согласност со протоколите, училиштето веднаш реагира на каков било вид поттикнување насилство или говор на омраза.
- Училиштето им укажува на учениците и родителите за слични појави на социјалните мрежи и како да се заштитат од најразлични влијанија.

Училиштето им помага на учениците да развијат чувство на припадност на училишната заедница во согласност со вредностите кои ги промовира:

- Училиштето има свое мото, симболи, кодекс на взаемни односи итн.
- Секој ученик има можност да учествува и да биде подеднакво инволвиран во училишните активности
- Училиштето организира активности кои им помагаат на учениците подобро да се запознаат, да си помагаат меѓусебно, да соработуваат во разни активности и да имаат прилика да учат еден од друг
- Училиштето организира состаноци и средби на кои учениците можат заедно да ги прославуваат и да се радуваат на успехите на секој ученик, група или на училиштето.

Учениците имаат развојно соодветна улога во процесот на организирање активности и донесување одлуки:

- Учениците учествуваат во создавањето на нормите и правила за однесување, организацијата на училишните состаноци, програмите за справување со конфликтни ситуации, преку ученичкиот совет или на други начини
- Се земаат предвид мислењата и ставовите на децата, а доброто на секое дете е појдовна точка при донесувањето одлуки.

3. ПЛАН ЗА УЧИЛИШЕН РАЗВОЈ И ПОСАКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Училиштето има долгорочен план кој се базира на мисијата, визијата и вредностите:

Планот за училишен развој одговара на прашањето – како ќе ја оствариме визијата и мисијата и како ќе ги промовираме вредностите и критичкото мислење:

- Планот за училишен развој содржи јасна дефиниција на целите и мерливи задачи
- Планот содржи дефинирани исходи или резултати кои можат да се следат
- Планот содржи јасно дефинирани улоги, одговорности и временски рокови.

Планот за училишен развој се базира на анализа на тековната состојба и на неопходните приоритети за подобрување:

- Училиштето има развиено методологија и инструменти за анализирање на состојбата во однос на зададените стандарди и цели
- Училиштето ги собира и анализира сите релевантни податоци во врска со напредокот на учениците, сигурноста, однесувањето во согласност со вредностите и дадените приоритети во областа на училишната клима и култура
- Сите наставници и претставници на учениците и родителите се вклучени во анализата на состојбата во училиштето.

Училиштето континуирано ги следи и евалуира своите постигнувања и ги ревидира краткорочните и долгорочните планови:

- Наставниците, учениците и родителите учествуваат во следењето и евалуацијата на работата на училиштето
- Мислењата на учениците и родителите се важни и се земаат предвид кога се формулираат одредени цели
- Училиштето ги информира наставниците, родителите, учениците и локалната заедница за резултатите од евалуацијата.

4. ПАРТНЕРСТВО МЕЃУ СЕМЕЈСТВОТА И ЗАЕДНИЦАТА

Родителите, членовите на заедницата и разни професионалци придонесуваат за креирање на сигурно окружување на децата, стекнување нови знаења и вештини, развој на позитивна клима и култура базирана на вредности. Училиштето гради партнерства со семејствата и заедницата за да обезбеди сигурно окружување за секое дете.

Училишното раководство креира и имплементира план за развој на партнерство со семејствата и заедницата, што вклучува ефективни канали за комуникација, поддршка за семејствата и децата, учество на родителите во процесот на донесување одлуки и во активности во и вон училиштето.

- Родителите и вработените во училиштето имаат однос кој се базира на взаемна доверба и почит
- Родителите, членовите на заедницата и гостите се чувствуваат добредојдени во училиштето, а училиштето има организирано простор во кој можат да престојуваат родителите и да комуницираат
- Родителите се инволвирани во донесувањето важни одлуки преку родителскиот совет и на други начини
- Родителите се извор на знаење и нивните капацитети се користат за проширување на знаењата на учениците, наставниците и другите родители.

Училиштето користи институционални (служби, културни институции) и неинституционални (НВО) ресурси од заедницата за да може подобро да работи и да се грижи за децата:

- Училиштето блиску соработува со сите јавни институции (полицијата, социјалните центри за работа, здравствените институции) за спречување секаков вид на насилство или влијание врз децата и за нивна заштита од опасности
- Училиштето соработува со другите образовни институции и на тој начин им помага на децата да се запознаваат, да стекнуваат пријатели и да си помагаат меѓусебно
- Училиштето соработува со културни, религиозни и други институции за да им овозможи на децата поинакви начини на учење, услужно учење, волонтирање итн.
- Училиштето ги користи ресурсите од заедницата и капацитетите на родителите за да организира активности кои ги промовираат вредностите и критичкото мислење.

5. НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС И ПРОФЕСИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ НА ВРАБОТЕНИТЕ

Наставниците работат како тим, иницираат и учествуваат во најразлични активности кои придонесуваат за развојот на училишната клима и култура и континуирано работат на подобрување на квалитетот на наставниот процес.

Наставниците работат како тим и се поддржуваат меѓусебно:

- Наставниците се согласуваат во врска со вредностите и ги споделуваат
- Наставниците знаат дека имаат поддршка во нивните напори да воведуваат иновации и да ја подобруваат својата практика
- Наставниците користат формални и неформални прилики слободно да разговараат за сè што им е пречка во наставниот процес и како пречките да се надминат
- Наставниците знаат дека процесот на самопроценка и надворешна проценка е коректен и дека е важен за нивниот развој
- Наставниците веруваат дека нивната работна средина е позитивна и дека нивните колеги им пружаат поддршка и грижа.

Наставниот процес ги интегрира поучувањето на вредности и критичко мислење:

- Наставниците користат методи и стратегии кои го охрабруваат критичкото мислење, им дозволуваат на децата да поставуваат прашања, да истражуваат, да дискутираат, да донесуваат заклучоци и без страв да прават грешки
- Наставниците користат најразлични можности да ги поучуваат децата на вредностите и да им овозможат да ги сфатат и секојдневно да живеат водејќи се од нив
- Наставниците охрабруваат дискусии и дебати кои ги преиспитуваат вредностите користејќи критичко мислење
- Наставниците и децата воспоставуваат правила и процедури во одделението за решавање проблеми
- Наставниците им овозможуваат на децата да учат во клима во која тие се чувствуваат прифатено, безбедно и компетентно.

Наставниците постојано ги развиваат своите компетенции:

- Планот за професионален развој на наставникот е направен во согласност со целите на училиштето и наставникот
- Наставниците формираат заедница за учење која е поддржана од страна на училишното раководство
- Наставниците заедно работат на поставување на квалитетни индикатори во врска со визијата на училиштето
- Наставниците изработуваат свое професионално портфолио и годишен план за нивниот професионален развој
- Наставниците се свесни за тоа кои им се силните страни и слабостите
- Квалитетот на наставниот процес се подобрува како резултат на професионалниот развој на наставниците
- Квалитетот на професионалниот развој влијае на мотивацијата и ентузијазмот на наставниците.

6. ПРАВИЛНИЦИ И ПРОЦЕДУРИ

Училишните прописи и процедури обезбедуваат безбедност и благосостојба за секое дете и поставуваат јасни правила и очекувања за сите членови на заедницата:

- Училишните прописи се дефинирани во согласност со вредностите и претставуваат основа за акција и за промени во однесувањето
- Училишните прописи се развиваат со учество и во консултација со сите членови на заедницата
- Училишните прописи содржат јасни насоки за тоа како училиштето ги поттикнува и промовира

вредностите меѓу децата, како и примери на позитивно однесување и начини за решавање проблеми

- Сите ученици и родители се запознаваат со училишните правила на разбирлив и соодветен начин
- Реституцијата и воспитувањето со логични последици се основа за примена на училишните прописи
- Училишните прописи содржат етички кодекс и протокол за случаи на насилство врз деца, но и на сите форми на дискриминација, занемарување и сл.
- Училишниот кодекс на однесување се пресликува низ правилата во одделението
- Децата имаат можност да научат како се почитуваат правилата, зошто и што да прават во случај на нивно прекршување.



МОДУЛ 3: ПЛАНИРАЊЕ С АКТИВНОСТИ И КАКО ДА СЕ ИЗГРАДИ ПАРТНЕРСТВО СО СЕМЕЈСТВОТА И ЗАЕДНИЦАТА

Модулот за партнерство на училиштето со семејствата и заедницата треба да ги поврзе теорискиот и практичниот дел, да мотивира што е можно повеќе наставници, директори, педагози, родители и сите други кои учествуваат во образовниот процес да изградат, во согласност со својата визија, „свое партнерство“, кое не е и не може да биде универзално. Секое училиште е единствено и е извор на добри, квалитетни практики кои се поттик за промена.

Една од главните цели во процесот на подобрување на училиштето е градење партнерство со родителите и заедницата и организирање активности за децата кои доаѓаат од послабо стоечки семејства. Целта на модулот е да им овозможи на училишните тимови да изработат долгорочен и оперативен план за подобрување на партнерството во најразлични области – донесување одлуки, волонтерство, поддршка на учениците и уште многу други. Соработката со институциите и организациите од заедницата е важен чекор во обезбедување сигурност за децата, како и можност за вмрежување, развој и учење.

СОДРЖИНА НА МОДУЛОТ

- Анализа на постојните форми на соработка со семејствата и заедницата – предизвици и потреби на училиштето
- Насоки за градење партнерство со родителите и заедницата со цел да се промовираат училишните вредности
- Примери за соработка со родителите и заедницата
- Насоки за спроведување на активности со родителите и заедницата
- Примери за активности со родителите, вклучувајќи и работни техники кои можат да ги спроведуваат и наставниците
- Прирачник кој ќе го претстави планот за работа на родителите и заедницата
- Насоки за тоа како да се постигне чувство на припадност кон училиштето и да се промовираат вредностите кај родителите

РЕЗУЛТАТИ ОД МОДУЛОТ/СТАНДАРДИ

Училиштето гради партнерства со семејствата и заедницата за да може да обезбеди безбедно окружување за секое дете:

- Училишното раководство креира и имплементира план за градење партнерства со семејствата и заедницата, во кој се вклучени ефективни канали за комуникација, поддршка за семејствата и децата, учество на родителите во донесувањето одлуки и во активности кои се организираат во и вон училиштето
- Родителите и вработените во училиштето имаат врска која се базира на взаемна доверба и почит
- Родителите, членовите на заедницата и гостите се чувствуваат добредојдени и учествуваат во училишните активности и во донесувањето поважни одлуки
- Училиштето користи институционални (служби, културни институции) и неинституционални (НВО) ресурси од заедницата за да ја подобри работата на училиштето, учењето и наставниот процес
- Училиштето ги користи ресурсите од заедницата и капацитетите на родителите за да организира активности кои ги промовираат вредностите и критичкото мислење

ОБВРСКИ НА УЧИЛИШТЕТО ОТКАКО ЌЕ ГО ЗАВРШИ МОДУЛОТ

- Да изработи план за градење партнерства со семејствата и заедницата, земајќи ги предвид заедничките и специфичните проблеми, при тоа следејќи ги вредностите на училиштето
- Да изнајде нови начини за мотивација на семејствата и заедницата активно да учествуваат во работата на училиштата
- Да изнајде најразлични начини за комуникација со родителите и заедницата – електронска пошта, телефон, училишни билтени, групни дискусии, групни состаноци, работилници, Родителски одбор
- Да одржува состаноци со родителите и заедницата на кои ќе го претстави планот за работа
- Да имплементира барем една активност со семејствата и заедниците

РАЗВИВАЊЕ ПАРТНЕРСТВА МЕЃУ СЕМЕЈСТВАТА, УЧИЛИШТЕТО И ЗАЕДНИЦАТА

Муамер Тињак

Кога зборуваме за современо семејство, не смееме да заборавиме дека тоа има повеќекратна улога. Најчесто се спомнуваат репродуктивната, образовната, заштитната, економската и други улоги. Интерперсоналните односи, интеракцијата, поддршката од членовите на семејството и начинот на комуникација стануваат сè поважни и влијаат на прифатеноста на семејството во заедницата. Семејството им пружа на децата заштита, задоволување на емотивните потреби, поврзаност, блискост и поддршка во личниот и професионалниот напредок. Истовремено, тоа му овозможува на детето да се поврзе со социјалната заедница и култура. Тоа го поучува детето како да го разбере светот околу себе, како да го заштити и негува. Родителите имаат незаменлива и специфична улога во процесот на социјализација на своето дете (Todorović, J., 2004: 55). Родителството треба да овозможи квалитетна социјализација која се базира на блискост со детето, но и на родителски авторитет.

Семејството треба да му пружи силна поддршка на детето и да го стимулира неговиот независен и разновиден развој, треба да му пружи предуслови и основа да се развие во здрава личност. Растот и развојот на детето се проследени со однесувања кои носат разни предизвици. Созревањето и потребата за независност често ги тераат децата да експериментираат со работи со кои нивните родители не се сложуваат или не ги дозволуваат. Процесот на растење е проследен со постојана потреба за испробување нови улоги и менување на системот на вредности. Љубопитноста и агесијата се зголемуваат, и секогаш постои одреден ризик дека младите ќе донесат погрешна одлука. Често присутната тврдоглавост обично се манифестира како потреба да се одбрани идентитетот или личната независност (Todorović, 2004). Најранливи и изложени на ризик се децата кои доаѓаат од непотполни и дисфункционални семејства, децата со хронични заболувања или со телесна попреченост.

Од родителите, како први едукатори на децата, се очекува да ги сфатат потешкотиите на патот на развојот, да бидат истрајни и решителни, но и да имаат голема љубов за децата. За успешен однос потребна е интеракција која се заснова на успешна и стимулативна комуникација која е неопходна во образовниот процес и за родителите и за децата. Пит и Ендрус (Pete and Andrews, 2006) дошле до неотповикливи и убедливи докази за следново: „Членовите на семејството имаат најголемо влијание за успехот на детето во училиштето и неговите постигања во животот. Кога училиштето, членовите на семејството и општеството заедно ќе го поттикнат детето да учи, тоа е подобро на училиште, останува во училиштето и таму му се допаѓа.” (Dawn T. et al. 2011: 42)

Активното учество на родителите во разните сфери на училишниот живот е важна компонента на образовниот процес и е директно поврзана со неговиот квалитет. Среќно и задоволно дете е во интерес на семејството и училиштето, а главен предуслов за тоа е квалитетна соработка меѓу нив. Внатрешните фактори кои влијаат на успехот и квалитетот на интеграцијата на ученикот во училишниот систем, ги вклучуваат сите карактеристики со кои ученикот влегува во образовниот систем, а кои се поврзани со постигнувања во училиштето, имено: интелектуални способности, мотивација и самопочит, личен став, личниот систем на вредности, очекувања, претходни знаења и стекнати искуства. Освен личните карактеристики, успехот во училиште може да биде условен и од надворешни фактори. Најважни меѓу нив се семејното окружување и условите во училиштето. (Polovina, N., Vogunović, B., 2007: 424).

Според Хендерсон и соработниците (2007), постојат четири фундаментални ставови на наставниците кои треба да бидат основа за инволвирање на семејствата во наставниот план и програма: „Наставниците мора да веруваат дека секој родител на своето дете му го сака најдоброто и има сон за тоа каков треба да му биде животот; наставниците мора да веруваат дека секој родител има капацитет да го поддржи своето дете да научи; родителите и вработените во училиштето треба да се рамноправни партнери; главната одговорност за градење партнерство меѓу училиштето и семејството е на вработените во училиштето.” (Dawn T., et al, 2011: 42)

Колку порано се инволвираат родителите во образованието на своето дете, толку подобри резултати тоа ќе има. Хендерсон и Марп (Henderson and Mapp 2002) ја потврдуваат оваа теза во својот преглед на истражувачките резултати. Тие тврдат дека програмите за предучилишно образование и воспитание, во кои родителите се посебно обучени да работат дома со своите деца, имаат уште поголем позитивен ефект врз постигнувањата на тие деца. Успехот е директно поврзан со времетраењето на обуката на родителите, во што спаѓа обука од областа на родителството и зајакнување на родителските компетенции да му помогнат и да го поддржат своето дете во процесот на воспитание и образование. Ова е потврда на фактот дека инволвирањето на родителите, во најразлични улоги, во животот и работата на училиштето придонесува за подобри резултати и поголем напредок кај децата. Многу е важно родителот да се согледа како партнер кој треба да учествува во воспитанието и образованието на детето, како ентитет кој придонесува за овој процес. Училиштето треба да покаже волја да соработува и заедно да ги решаваат сите прашања, сè со цел детето да напредува и да остварува резултати.

Анализата на системот на институционално образование укажува на тоа дека нема доволно програми поврзани со семејството и одговорното родителство. Исто така, нема доволно програми во кои наставниците би дале поддршка за развој на родителските компетенции за да се постигне квалитетно партнерство меѓу родителите и училиштето. Инсистирање на подлабоки партнерски односи, кои се истовремено и обврзувачки, подразбира поддршка и јасно дефиниран концепт и стратегија на образовниот систем.

Модерното семејство има малку поинаква улога и минува низ промени, кои понекогаш се јавуваат во форма на кризи. Семејната криза се огледа во зголемен број разводи, зголемено домашно насилство, послаб интерес за социјална инклузија, потрага по нови и иновативни форми на брак и семејство, и новиот културолошки синдром на самостојност, што значи сам на себе доволен и независен. Сите овие фактори го детерминираат квалитетот на односите меѓу семејството и училиштето. Партнерството меѓу семејството и училиштето подразбира постоење на здрави семејни односи како предуслов за сите социјални односи поврзани со семејството и училиштето. Не постои идеален модел или рецепт за квалитетно партнерство меѓу семејството и училиштето. (Albright, M. I., and Weissberg, R. P., 2010: 247) Безбедното семејство создава пријатен амбиент за добар однос на соработка. Но, во услови кога семејствата не се толку безбедни, среќни, задоволни, и немаат доверба, се креира негативен контекст за развој и функционирање на партнерствата.

Според МекДермот (McDermott, 2008), најголемите застапници за ефикасно инволвирање на родителите се главно едукаторите и стручните соработници во градинките и наставниците во институциите за специјално образование и воспитание, кои ја согледале важноста на своите напори да им пружат на децата родителска поддршка за нивно добро. Во втората група спаѓаат владините и стручните организации, кои во своите прирачници за инволвирање на родителите нагласуваат колку е важно и возрасните да учат и да има двонасочна комуникација при донесување на одлуките. Сепак, под терминот 'учење' подразбираат дека родителите треба да научат нешто за децата и училиштето со цел да го поддржат училиштето. (McDermott, 2008: 5) Поголемите привилегии и остварување на правата резултира со поголеми очекувања и иницијативи од страна на родителите да учествуваат, т.е. да се изгради партнерство. Овие односи го менуваат не само доменот, туку и квалитетот на интеракциите, што доведува до поголеми и потемелни емоционални конекции и врски. На родителите им е доделена нова улога – од пасивни учесници чија улога била само да бидат информирани за успехот и однесувањето на своето дете, тие стануваат активни учесници и ја преземаат улогата на аниматор, волонтер и едукатор. Според тоа, и образовните институции добиле нова, многу важна задача, да ги едуцираат родителите да се стекнат со соодветно знаење, насоки, иновации, комуникација и соработка. Па така, наместо поимот 'соработка', со тек на историјата се променила и номенклатурата, па поимот 'соработка' бил заменет со поимот 'партнерство'. Ваквиот начин на вклучување на родителите во училишниот живот го застапува третата група на теоретичари и практичари, кои од неодамна се залагаат за помрднување на границите за инволвираност на родителите. Тие нагласуваат дека „наставниците треба да се обидат подобро да ги запознаат родителите и да го сфатат нивниот социјален и културолошки контекст. Исто така, наставниците треба да се обидат да учат од родителите”. (McDermott, 2008: 11)

Голема промена во поглед на родителското инволвирање, каде на родителите им се дава активна улога

во животот и работата на училиштето, потекнува токму од оваа група застапници. Тие вниманието, од родителите, го префрлаат на наставниците како некој кој „треба да го стори тоа“. Родителите сега се третираат како личности, а не само како егзекутори на препораките од училиштето. Можеби порано било доволно ако родителите само присуствувале на родителските и информативните средби. Ова најчесто бил случај во нижите одделенија (од прво до четврто одделение), додека пак во вишите одделенија не морало да се присуствува на информативните состаноци, или пак присуствувале само родителите на одличните ученици и оние со примерно поведење.

Но, родителите на децата со послаб успех и полошо поведење биле отсутни. Во модерното општество, во кое двајцата родители работат и немаат доволно време да се посветат на децата, училиштето има задача да изнајде нови начини и форми на инклузија, кои ќе бидат прифатливи за родителите, така што ќе можат да бидат присутни во животот на своите деца и на училиштето. Новите модели кои можат да им се понудат се, всушност, новата улога на родителите. Значи, нивото на соработка меѓу училиштето и семејството, од состаноци ќе се подигне на ниво на партнерство меѓу училиштето и семејството, преку волонтирање, едукација, работилници, асистенција, поддршка и помош на училиштето во организирање на хуманитарни акции, базари и формирање на родителско катче.

Активното инволвирање на родителите во нови форми на партнерство со училиштето (родители, едукатори, волонтери, предавачи, стручни советници, наставници-асистенти, учесници во работилници, форуми, автори и коавтори во изработка на прирачници за развој, брошури) ги насочува родителите да заземат посериозен став кон обврските кои произлегуваат од образованието на децата. Тоа влијае на подобрување на односот семејство-училиште, што резултира со преминување на ново ниво на соработка, на ниво на партнерство. Неопходно е да им се овозможи на родителите да учествуваат во сите аспекти на работата на училиштето, т.е. неопходно е тие да бидат прифатени и вклучени како рамноправни членови во тимот на институцијата. За да се постигне ова, мора да се работи на развој на педагошките компетенции на наставниците. Бенсон (Benson, 2006) нагласува: „Градењето на тимот бара подлабоко познавање на тоа како учат возрасните, но и соодветни педагошки компетенции кај наставниците/едукаторите, за да можат родителите да се вклучат не само формално, туку активно да бидат вклучени и навистина да станат подобри личности и да стекнат подобри родителски вештини.“ (Benson, 2006: 286).



Слика 2.1. Преглед на родителската улога во училишта каде што постои партнерство

Подобрување на педагошката работа на училиштето е долгорочен процес на кој треба да работат сите вработени во училиштето, затоа што само тогаш може да се случи вистинска и посакувана промена. На тој начин ќе стигнеме до училиште во кое сите деца ќе имаат право на квалитетно образование и обука, и каде наставата и наставниот процес ќе бидат прилагодени на потребите и способностите на децата.

Неопходно е сите учесници во образовниот процес да бидат вклучени во процесот на реформите (од претставници на министерствата до имплементаторите на наставниот процес, професорите, наставниците и родителите). Само тогаш кога сите ќе бидат вклучени во процесот на донесување одлуки, ќе биде можно да се направат промени. Ако одлуките се донесуваат на ниво на министерства, а се применуваат во училиштата, нивната имплементација ќе биде тешко остварлива зашто тоа подразбира систем на наметнување. Принципот на прифаќање преку заедничко донесување одлуки и нивна имплементација е многу поефикасен.



Слика 2.2. Преглед на главните фактори во квалитетно училиште

Сликата 2.2 ги прикажува главните фактори за квалитетно училиште. Учениците се во центарот на образовниот процес – тие се предметот на образование. Тие мораат да имаат квалитетно средина за учење во училиштето, за да може наставниот процес да напредува според утврдениот план. Наставниците и родителите мораат да учествуваат и да бидат обединети за да се постигне квалитетно окружување и наставен процес. Со помош на локалната заедница и образовните власти, ќе работат на создавање и подобрување на условите за работа, живот и учење.

Д. Госен и Ј. Андерсон (Gossen D. и Anderson J. 1996), во својата книга 'Создавање услови за квалитетно училиште' (Creating Conditions for Quality Schools), тврдат дека за време на процесот на имплементирање образовни промени, вработените треба да ги задоволат сите свои потреби во секоја фаза. Развојните фази на процесот на промена се: когнитивна промена, персонална промена, промена на системот, културолошка промена, промена на програмата и постојана промена. Сите овие промени се меѓусебно поврзани и се во согласност со теоријата за контрола, затоа што го насочуваат вниманието на создавање услови во кои луѓето можат да ги задоволат своите потреби додека минуваат низ различни фази на загриженост. (Gossen D., и Anderson J., 1996: 24)

Градењето партнерства бара нови активности, на кои наставниците, од различни причини, понекогаш се опираат. Понекогаш се работи за страв од непознато (Ќе можам ли јас?), понекогаш станува збор за недостаток на способности, вештини или искуство, а причините можат да бидат и субјективни и објективни. Како и да е, во процесот на градење партнерство, неопходно е да се поминат сите наведени фази на промени. Не е секогаш едноставно, понекогаш сите актери не се подготвени за имплементација, но многу е тешко без учество на сите.

ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ ЗА СОРАБОТКА СО РОДИТЕЛИТЕ

Во односот меѓу семејството и училиштето, комуникацијата е еден од најважните клучни фактори на воспитание и образование во семејството и училиштето. Квалитетот на односите и на комуникацијата го одредуваат понатамошниот тек и напредок, што ќе биде основа за понатамошното усвојување знаења на академско ниво. Комплексните односи во рамките на овој хиерархиски организиран концепт на одговорност и неспорната улога на сите фактори кои овој феномен го чинат комплексен и индивидуален, наметнуваат цела низа професионални предизвици и потреба истражувачите да одговорат многу прашања. Фокусот е ставен на подобрување на соработката меѓу семејствата и училиштата со помош на градење партнерства меѓу наставниците и родителите на децата. Ова подразбира заедничка, целена, плански водена и насочена образовна акција на двата најважни фактори во овој процес – родителите и наставниците.

Бројните студии упатуваат на тоа дека постојат низа различни ставови и можни причини за недоразбирање во односот наставник-родител, или, општо земено, во односот семејство-училиште. Резултатите јасно укажуваат дека е потребен посериозен приод во негувањето и градењето на овие односи.

Односите меѓу семејството и училиштето се базираат на сознанијата на модерната педагошка теорија и практика, и нивната соработка се одразува врз социјализацијата на младите луѓе уште од најрано доба, а која значително ја одредува таа личност. Во модерни услови, семејството и училиштето имаат скоро подеднаква улога во процесот на социјализација, но тоа не ги прави автоматски добри соработници или противници во тој процес. Односите меѓу најодговорните фактори во семејството (родителите, старателите или важни роднини) и најодговорните фактори во училиштето (наставниците, стручните соработници, соработниците во наставата, членовите на училишното раководство) треба да имаат стратегија, взаемен респект и респект за автономноста на секој учесник. Значително влијание имаат и факторите кои го одредуваат квалитетот на овие односи, како на пр. индивидуалните карактеристики на наставниците и родителите, специфичните фактори на семејството и училиштето и социјалните влијанија. Сите наведени фактори делуваат синергиски и значително го одредуваат текот и квалитетот на односите.

Понатаму, треба да го земеме предвид влијанието на окружувањето, во кое транзициските процеси носат ризик на сите нивоа на социјално делување. Овој труд индиректно укажува на ризиците во овие односи, во смисла на влијанието на бавните економско-политички промени и процесот на трансформација на образовниот систем. Живееме во време на брзи и постојани промени на сите полиња, во кое новите знаења постојано се усовршуваат и дополнуваат. И во таа смисла, партнерството меѓу семејството и училиштето, како жив однос, мора постојано да се надоградува и усовршува.

Односот меѓу семејството и училиштето бара нов, подобар модел на соработка, кој ќе ги задоволи барањата на модерните образовни системи. Едукацијата на учесниците во овој однос е задолжителна насока на визијата за образование. Таа претпоставува и поттикнува промоција на нов систем на вредности и животен стил во кој ќе бидат вклучени и сегашната и идните генерации, така што ќе се развие свест за важноста на добри партнерства во сите сфери на општеството.

Доброто партнерство е неопходно бидејќи детето на училишна возраст се развива во интеракција на најразлични фактори. Како што веќе спомнавме, семејството и училиштето се најважните фактори. Па сепак, доколку не постои квалитетна соработка, позитивното влијание се намалува и не ги добиваме очекуваните резултати кои се директно врзани со образовниот процес. Очекуваните резултати ќе отсутуваат, особено во случај кога ставовите се спротивставени и кога не постои добра соработка и комуникација меѓу споменатите фактори. Затоа е неопходно семејството и училиштето да делуваат координирано – ниту една од двете страни нема предимство или независна автономија. Треба да биде тенденција овој тип на партнерство да се развива и разгранува на многу разни форми, за да се подигне на ниво на помагање и консензуално делување, за да може да се разрешат многу специфични прашања на полето на воспитно-образовната политика.

Партнерството меѓу семејството и училиштето придонесува за подобрување на училишните програми, обезбедува позитивна клима во училиштето, го поддржува и му помага на семејството, го издига нивото на социјализација, ги проширува знаењата и способностите на родителите, ги поврзува родителите со вработените во училиштето и на тој начин ги проширува и воспоставува нови друштвени врски. Партнерите ги препознаваат позитивните ефекти, ги согледуваат заедничките интереси и одговорности во врска со децата и затоа работат заедно за да обезбедат најдобри образовни услови и прилики за учење. Моделот на модерно партнерство го става ученикот во фокусот на интересите. Интердисциплинарните истражувања и примери во областа на партнерство семејство-училиште имаат едно јадро – грижата за децата, која е наша заедничка и единствена цел.

Се обидовме да ги прикажеме сите постигања и примери на позитивна практика на соработка со родителите од разни аспекти. Тоа се примери на активности кои придонеле за подобрување на квалитетот на воспитно-образовната дејност и на образованието воопшто. Се надеваме дека успехот и позитивните резултати на ова поле ќе бидат поттик за другите да применуваат вакви примери на добри практики во своите училишта.

ИДЕИ И АКТИВНОСТИ – КАКО ДА ГРАДИМЕ ПАРТНЕРСТВО НА УЧИЛИШТАТА СО СЕМЕЈСТВОТА И ЗАЕДНИЦАТА

Беба Шаркиновиќ

За да се оствари партнерство со родителите треба време, трпение и најразлични стратегии. Тоа е макотрпен процес, од аспект на организација и времетраење, па сепак, долгорочно, напорот и инвестицијата вредат повеќекратно. Ако сакаме да ги подобриме партнерските односи, мора да учиме од личното искуство, но и од другите, да го споделуваме знаењето со училиштето и заедницата и постојано да експериментираме. Само така ќе може да ги постигнеме нашите цели и ќе му дадеме на секое дете прилика да биде среќно и успешно.

Досегашните искуства на ова поле покажуваат дека многу експерти вистински веруваат во блиска соработка со родителите и затоа постигнале забележителни резултати. Исто така, во секое училиште постои по некој наставник/наставничка кои сè уште не се подготвени да градат такво партнерство. Затоа, важно е да се согледаат ставовите на наставниците во врска со програмите за партнерство, како и нивните гледишта за важноста и ефектите од инволвирање на родителите и другите партнери од заедницата во сите области на работата на училиштето. Наставниците мораат да имаат вештини потребни за тимска работа, инаку не би било можно да се примени програмата за партнерство.

Доколку сакаме навистина да почнеме да градиме партнерство меѓу семејствата и училиштето, треба постојано да се преиспитуваме, евалуираме и да имаме заедничка рефлексивна за тековните односи во училиштето.

Пред да решите да примените партнерски пристап во Вашето училиште, треба да ги анализирате квалификациите и подготвеноста на наставниците и раководството и да дефинирате приоритети. Бидејќи модулот е така структуриран што има за цел да ги зголеми компетенциите на семејствата, членовите на заедницата и вработените, многу е важно да се почитуваат потребите и барањата на сите инволвирани страни, почитувајќи ги при тоа принципите на еднаквост и взаемна почит. Создавајќи флексибилна организација на учење и делување во рамките на училиштето, се подобруваат алатките и техниките, како и конструктивните и мотивирачки комуникации и способности, па секој од партиципантите може да направи рефлексивна на своите дела во процесот на градење партнерство. Учебната година започнете ја така што ќе бидете поотворени со семејството (родителите/старателите на Вашите ученици). Обидете се да мотивирате што е можно повеќе вработени, родители и партнери на училиштето да Ви помогнат да изградите партнерство со семејството, училиштето и заедницата. Целта е

да се започне професионален дијалог на партнерите во воспитание и образование на децата, родителите и наставниците, да се зајакнат взаемните компетенции и да се дојде до заеднички критериум за тоа како да станеме подобри едукатори, родители и наставници и да постигнеме што е можно поуспешно воспитание и образование за нашето дете/ученик.

Обрнете посебно внимание на комуникацијата со родителите/старателите на Вашите ученици. Постојат бројни начини и форми на комуникација – многу е важно да ја искористите секоја прилика осмислено да ги вклучите родителите и да ги почитувате како рамноправни соговорници.

Комуникацијата има позитивен ефект врз степенот на вклученост на семејството кога е:

- позитивна и отворена,
- се почитуваат ставовите и потребите на секое семејство,
- се почитуваат разните семејни култури,
- се фокусира на напредокот и постигнувањата на учениците и начините на понатамошната работа.

Како да комуницирате со родителите:

- Започнете го разговорот со нешто позитивно,
- Обрнете внимание на она што родителите добро го прават,
- Користете едноставен јазик, но не омаловажувајте,
- Секоја комуникација е важна и со неа се гради партнерство,
- Изградете доверба,
- Дајте модел на однесување,
- Научите да слушате,
- Бидете флексибилни,
- Опуштете се и забавувајте се!

ТЕХНИКА НА АКТИВНО СЛУШАЊЕ

Користиме:

- Рефлексија на емоциите – Гледам, ова Ве загрижува ... вознемирува ...
- Парафразирање – да видам дали добро разбрав ... Мислевте ...
- Резимирање – да повториме за што се договоривме...
- Прашања за појаснување – може да ми објасните што претходеше, дали тогаш Вие...
- Тишина – која не е заканувачка
- Израз на лицето и говор на телото – Ви стојам на располагање

ПРАВИЛА ЗА КОНСТРУКТИВНО СЛУШАЊЕ

- Еден од соговорниците зборува онолку време колку е однапред договорено, додека другиот соговорник слуша.
- Другиот соговорник не смее да зборува, но мора да покаже активна заинтересираност, на пр. со јазикот на телото, за она што го зборува соговорникот. Дајте му на соговорникот полно внимание, ослободете се од своите мисли. Имајте разбирање за потребите на соговорникот.
- Тишината е прифатлива. Кога зборувате и Ви треба време да размислите малку, настанува тишина. Соговорникот нема да каже ништо, ќе почека и нема да покаже нетрпение.
- Кога ќе Ви дадам знак, ги менувате улогите. Оној кој слуша ќе почне да зборува и обратно.
- Секој соговорник ќе зборува по три минути.
- Може да користите и мобилен нотес „Задача“ за родителите, каде се евидентира редовната комуникација меѓу родителите и училиштето (постигнувања на ученикот итн.).

САМОУВЕРЕНОСТ: ЈАС-ПОРАКИ

Доколку потребите и интересите на родителите и наставниците се загрозиени и не се препознаени, може да се појават конфликти и прекин на соработката. Самоувереноста е вештина на изразување на ставовите, потребите и чувствата на јасен, директен начин без да напаѓаме или обвинуваме некој друг. Многу е важно да знаеме кои се нашите интереси и потреби и да се застапуваме за нив, без да ги нарушуваме правата на другите. Самоувереноста е вештина која може да се совлада. За да комуницираме на овој начин, најдобро е да ја користиме техниката на „јас-пораки“, која содржи:

- Неутрален опис на делата/однесувањето на другите
- Опис на чувствата/реакциите поврзани со тие дела/однесување
- Предлог упатен до соговорникот (каква сакаме состојбата да биде)

Наместо „Ти-пораки“ кои се навредливи и го тераат соговорникот да се брани од нападот, што доведува до пречки во комуникацијата, треба да користиме јас-пораки за да ги изразиме нашите потреби без намера да ги нападнеме другите и така полесно да дојдеме до заедничко решение.

Примери:

Ти-пораки	Јас-пораки
„Постојано доцниш; ти си неодговорен и недисциплиниран, да не ти се повтори ова!“	„Забележав дека во последно време често доцниш. Тоа негативно се одразува на продуктивноста на колегите и воопшто не ми се допаѓа. Ќе биде подобро да не доцниш веќе.“
„Срам да ти е, пак целата работа остана на мене!“	„Ме лути кога оставате хаос во кујната, па се морам сама да средам. Многу би ми помогнале ако секој си ги крева чиниите во лабавото.“

СТРАТЕГИИ ЗА КОМУНИКАЦИЈА СО РОДИТЕЛИТЕ ВО НЕПРИЈАТНИ СИТУАЦИИ И СОВЕТИ КАКО ДА ПОСТИГНЕТЕ ПОЗИТИВНА, КОНСТРУКТИВНА ВРСКА СО РОДИТЕЛИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОД ВАШЕТО ОДДЕЛЕНИЕ

- Останете смирени. Само дијалог и разбирање можат да ви помогнат да изнајдете решение. Повишениот тон на родителот не сфаќајте го лично. Тоа е обично начин на ослободување од негативите емоции кон првата личност што се нашла крај нив.
- Стекнете доверба кај родителот. Родителите сакаат да слушнат за позитивните работи што се случуваат во одделението. Испратете им кратко известување кога нивното дете ќе направи нешто добро. На тој начин родителот ќе знае дека внимавате на неговото дете и ќе ве прифати како некој кој се грижи за неговото дете додека е во училиште.
- Излезете во заедницата. На тој начин учениците имаат прилика да ги покажат своите вештини и да им помогнат на другите. Заедницата ќе увиди дека младите се грижат за она што се случува наоколу. Училиштето ќе има медиумска промоција, а заедницата ќе почне да ги препознава потребите на училиштето.
- Покажете дека се грижите. Охрабрете ги родителите да ги споделат своите грижи со Вас. Покажете им дека се грижите за нивното дете и дека се добредојдени да соработуваат со Вас.
- Покажете самодоверба и авторитет во тешки ситуации така што ќе го погледнете соговорникот право во очи. На овој начин покажувате дека Ве интересира она за што зборува и дека го почитувате.
- Зборувајте со посмирен тон. Родителите често сметаат дека нивното дете било третирано некоректно и сакаат таа ситуација да се поправи, без воопшто да слушнат што има наставникот да каже. Затоа, нормално е да се вознемирите и да звучите несигурно. Најдобро е да почнете да зборувате потивно, за да звучите посигурно, а тоа ќе го натера и родителот да Ве слуша со повеќе внимание.
- Помирете се со тоа дека секој греша. Наставниците имаат многу одговорности, па и многу прилики да згрешат. Кога родителот ќе укаже на грешка, вистинската реакција на училиштето треба да биде да ја прифати и да се заблагодари на информацијата. Ако училиштето прифати дека е можно да се случи грешка, родителот ќе знае дека проблемот ќе се разгледа. Многу е важно во најкраток рок да се утврди дали навистина постоела грешка, и родителот да се извести за резултатите.
- Покажете емпатија. „Многу ми е жал што се случи ова“ се зборови кои имаат огромна моќ. Тие покажуваат дека внимателно сте го слушале соговорникот и дека сакате сè да биде во ред. Во исто време, отворате можност заедно да го решите проблемот. На тој начин, ѝ давате приоритет на новата ситуација и се обидуваат да изнајдете решение.

РОДИТЕЛСКИ И ИНФОРМАТИВНИ СОСТАНОЦИ

Родителските и информативните состаноци се најчестата форма на комуникација меѓу училиштето и семејството и треба да бидат ререфинирани. Модифициран и индивидуализиран пристап на родителските состаноци придонесува за подобрување и зајакнување на партнерството меѓу родителите и училиштето. Најдобро е што поскоро да почнеме да работиме со семејствата. Првите состаноци се добра прилика да ги запознаеме родителите подобро и да ги воведеме во заедничката работа, прилика да ги претставиме своите очекувања и желби за детето, но и да дознаеме кои се очекувањата на семејството.

Неколку предлози како првиот состанок да биде поопуштен за родителите и за наставниците:

- Направете „почетна база податоци“ —за да изработите модел на партнерство со родителите во одделението, неопходно е да сте запознаени со потребите и можностите на одделенската заедница.
- Родителите треба да бидат запознаени со училишната рутина и правилата. Создајте пријатна атмосфера и овозможете им на родителите да се запознаат меѓусебно.
- Наставникот може да им каже за првиот родителски состанок (претходно искуство, интересна анегдота, да прикаже видео, фотографии, портфолио...).
- Може да се прикаже видео порака од учениците упатена до родителите.
- Наставникот ги ангажира учениците во планирањето, подготовката и одржувањето на родителскиот состанок (учениците придонесуваат за поуспешно одржување на родителскиот состанок; можат да направат некоја активност на почетокот на состанокот, или на крајот...).
- Сторете напор да ги запознаете семејствата на понеформален начин, и така ќе направите атмосфера на заемна доверба и почит.
- Претставете ги своите очекувања на почетокот на учебната година и објаснете им што можат да очекуваат од вас – ништо не се подразбира само по себе.
- Покажете интерес за семејството и за децата – важно е да знаат дека мислите на нив.
- Заштитете ја приватноста на семејството, а информациите за децата и семејството се доверливи.
- Вклучете ги родителите и покажете им дека го цените нивниот придонес – така и тие ќе Ве ценат повеќе.
- Редовно комуницирајте со семејствата и испраќајте им позитивни пораки за децата; така ќе го намалите стресот при средбите.
- „Родител-на-родител“ ги поврзува родителите за да си даваат заемна поддршка, да разменуваат информации, да си даваат совети и да учат еден од друг. Исто така, можат да се организираат и групни активности, како состаноци за поддршка.
- На почетокот на годината испратете им писмо на родителите. Понудете им партнерство и искрен однос базиран на отворена и добра комуникација. Ова нека биде Вашиот прв чекор кон партнерството меѓу училиштето и семејството.
- Понудете им на родителите договор за партнерство за тековната учебна година, во која ќе се фокусираат на најважните приоритети.
- Запознајте ги своите ученици и нивните родители. Откријте какви потешкотии и пречки може да имате во процесот на остварување добра комуникација со семејствата. Охрабрете ги родителите да ви кажат нешто за своето дете: (ЗА ВАШЕТО ДЕТЕ 3, 2, 1 - 3 збора кои го опишуваат Вашето дете, 2 нешта што сметате дека треба да ги знаат за Вашето дете, 1 цел што сакате Вашето дете да ја постигне годинава.)

- **Прашајте ги родителите како се чувствуваат во училиштето; ако добиете ваков одговор, тогаш сте постигнале напредок:**

„Секогаш се чувствуваме добредојдени и во училницата сме како дома.

Ова го чувствуваме како свое, сè споделуваме и тоа многу ни значи. Наставникот не почитува и го почитува нашето мислење.

Нема тајни меѓу нас и наставникот

Ние сме партнери.”

Зајакнувањето на соработката меѓу родителите води до зајакнување и подобрување на одделенската кохезија. Силената на групата ги инспирира и другите родители да се вклучат и подеднакво да учествуваат во донесувањето одлуки, да прифатат одговорност и да се грижат едни за други.

ПОМОГНЕТЕ ИМ НА РОДИТЕЛИТЕ ДА:

- Комуницираат подобро со своите деца.
- Применат соодветни образовни процедури.
- Да стекнат и да развијат самоконтрола.
- Им помогнат на децата да развијат добри социјални вештини, самоверба и самопочитување.

КОГА ЌЕ ПОДГОТВУВАТЕ РАБОТИЛНИЦА ЗА РОДИТЕЛИТЕ, ИМАЈТЕ НА УМ ДЕКА:

- Тие имаат поинакво претходно знаење и способности, но знаат што сакаат да научат и како сакаат да учат.
- Тие имаат поинаков стил на учење.
- Ним им треба време и “храброст” да ги споделат своите искуства со другите.
- Предложете теми за родителите (дајте им прилика на родителите да запишат во која област им треба едукација).

ИДЕИ ЗА АКТИВНОСТИ ВО УЧИЛИШТЕТО, СЕМЕЈСТВОТО И ЗАЕДНИЦАТА

1. ПОДГОТОВКА ЗА УЧИЛИШТЕ

Програми за обука и ресурси за родителите на децата кои ќе одат на училиште следната година. Организирање на месечни (па, дури и неделни) состаноци со родителите, што ќе им овозможи да помогнат во развојот на детето, да ги зајакнат пред-читачките и пред-математичките вештини, да сфатат како учат и како се развиваат децата. За време на секоја работилница, родителите добиваат одредени задачи и материјали за работа со децата, а состаноците им овозможуваат да се сретнат, социјализираат и да минат пријатно време во училиштето. Децата чии родители минале низ оваа програма се подобро подготвени за училиштето, имаат поголема самоверба и подобри социјални вештини.

2. КРУГ ПРИЈАТЕЛИ

Круг пријатели е специфична методологија која ни помага да оформиме мрежа за поддршка секое дете преку: промовирање социјална инклузија на децата, поттикнување прифатеност и разбирање кај врсниците, намалување на дрско однесување кај децата, поттикнување на децата да пристапат на групата и да ги прифатат правилата, пружање поддршка на децата кога треба да се справат со одредени промени, помош за децата да се спријателат со што повеќе другарчиња. Децата кои се повлечени од социјалните врски и децата што се чувствуваат осамени кога се со група врсници, најмногу профитираат од Круг пријатели.

3. КОГА ПОМАГАМ, СЕ ЧУВСТВУВАМ ДОБРО

Помогнете му на детето да ја почувствува радоста на давање и помагање. Заедно со децата, направете листа на „важни малечки работи“ и направете мало пакетче што ќе му го дарувате на некое дете на кое му треба помош (од соседството, училиштето, од друга земја во која децата се изложени на ризик и сл.). Оставете го детето самото да реши што треба да се стави во пакетчето, само прашајте што мисли дека е важно и неопходно за тие деца и зошто. Замовете го детето да одбере нешто свое, што мисли дека би усреќило и некое друго дете, и да го стави тоа во пакетчето. Помогнете му на Вашето дете да си замисли како ќе се чувствува детето кога ќе го отвори пакетчето, колку среќно ќе биде и колку многу тоа ќе му значи. Кажете му на детето да напише и писмо за другарчето, доколку тоа сака да одговори.

4. ЗНАЕЊЕ ВО ЗАЕДНИЦАТА

Искористете ги расположливите простории во локалната заедница, клуб или детски центар, и организирајте добротворна помош при учење за децата. Замовете ги своите пријатели од разни средини да ви се придружат. Поканете ги своите родители, или поврзете се со некоја пензионерска организација.

5. ДА ЈА ЗАПОЗНАЕМЕ НАШАТА ЗАЕДНИЦА

Запознајте ја својата заедница. Неколку деца, заедно со своите родители, нека направат мало истражување за некои “обични” луѓе во заедницата, кои направиле нешто значајно како граѓани, за нивната професија и важноста на тоа дело за заедницата. Овозможете им да разговараат за овие луѓе, да направат брошури (на пр. „Јунаците од соседството“), да направат фотографии (можат да ги користат мобилните телефони). Запомнете – секој член на заедницата е важен!

6. И РОДИТЕЛИТЕ МОЖАТ ДА БИДАТ ПРЕДАВАЧИ

Дозволете им на родителите да учествуваат во разни училишни активности на начин кој најдобро ги одразува нивните способности и интереси. Социо-економскиот и образовниот статус на родителите и нивните можности не смеат да бидат пречка, туку можност за другите родители и за сите деца да научат нешто ново. Секое едно искуство и знаење се важни, а секој родител ги поседува овие две работи. Во одделенската заедница може да организирате работилници кои ќе ги водат родителите, на тема по нивен избор (може да зборуваат за својата професија, за нивните хоби, вештини како што се: градинарството, готвењето, спортови итн.). Понатаму, родителите можат да подготват предавања, работилници или курсеви за другите родители. Не заборавајте да им помогнете на родителите околу подготовката, да им објасните што се очекува од нив, како да се претстават пред децата, да им понудите идеи и помош. Охрабнете ги децата да смислат прашања за гостите. Заблагодарете им на сите родители за учеството и помошта и ставете ги пораките за благодарност на видно место во училницата.

7. И РОДИТЕЛИТЕ ОДАТ НА УЧИЛИШТЕ

Неколку месеци, а може и цела година пред децата да се запишат во прво одделение, поканете ги родителите и идните ученици во училиштето. Запознајте се меѓусебно, да се направи атмосфера на взаемна поддршка и да се поврзат родителите чии деца се врсници. Во наредниот период, може да организирате разни работилници за родителите, што ќе им помогне да создадат добро окружување за децата и ќе го охрабри развојот на вештините пред да тргнат на училиште. Направете мала библиотека за родителите, за да им помогнете повеќе да им читаат на децата и да разговараат со нив. Може да организирате работилници за родителите, но и посебно за мајките, а и за татковците. Темите на работилниците можат да бидат разни: поддршка на детскиот развој, взаемна комуникација, давање повратни информации на детето, зајакнување на самовербата и самопочитувањето на детето, методи на позитивна дисциплина, развивање на чувство за одговорност кај детето, улогата и стилот на родителството, односите татко-мајка, здравјето итн.

8. СИТЕ СМЕ ДЕЛ ОД НАШАТА УЧИЛИШНА ЗАЕДНИЦА

Во училишниот хол, или во ходниците, одвоите некое место на сидот, каде наизменично, на пример, еднаш месечно, ќе се менуваат учениците и родителите од секое одделение и ќе го уредуваат тоа катче. Самите нека решат како сакаат да го уредат, нека претстават фотографии од заедничките активности, своите постигнувања, кои активности многу им се допаднале, на што се особено горди итн.

9. НАШАТА ЗБИРКА НА ЗАДАЧИ

Родителите можат да бидат најголемата поддршка на децата да учат дома, користејќи ресурси од окружувањето. Учениците и родителите осмислуваат математички задачи, прават илустрации, пишуваат текстуални задачи и имаат прилика својата работа да ја претстават пред одделението, во текот на месецот, и да го објаснат процесот и начинот како ги обмислиле математичките задачи. По некое време, откако ќе соберете доволно пишан материјал, може да издадете (родителите, децата и наставниците) математичка збирка која ќе се користи како работна тетратка.

10. РОДИТЕЛСКИ КНИШКИ

Многу е важно сите ученици да учествуваат во креирањето и дизајнот на родителските книшки. Во книшките учениците можат да запишуваат за ангажманот на нивните родители, нивната посветеност, доаѓањето на училиште, нивната помош при учењето, вон-наставните активности и колку тоа ним им значи итн. Учениците ги врачуваат книшките на своите родители секое тромесечје, или полугодие, на формален родителски состанок, закажан од страна на наставниците и учениците, за кој подготвиле пригодна програма. Учениците имаат задача да ги изготват поканите и да подготват соодветна програма за родителите. На овој начин се постигнува поголемо учество на родителите и подобра мотивација да се биде активен во текот на целата година.

11. РОДИТЕЛСКИ НАТПРЕВАРИ – разни активности, спортски или музички натпревар, танцување, рецитирање, готвење, уредување на просториите во училиштето итн.

12. СЕМЕЕН ГРБ

Со оваа активност ги охрабруваме родителите да се присетат на најважните моменти во нивното

семејство, да зборуваат отворено и слободно за своите желби, постигнувања, односи и ставови со цел да стекнат доверба и слободна комуникација во групата. Пожелно е наставникот да го изработи својот семеен грб истовремено со родителите. На лист хартија нацртајте грб со шест празни полиња во кои родителите ќе внесат слика или збор:

- Мојот најголем успех

- Најсреќниот момент годинава

- Најголем успех во семејството

- Мојот најголем деловен успех

- Како родител, горд/а сум што ...,

- Моето животно мото

13. КУТИЈА ЗА СЕКОГО

На почетокот на прво одделение, објаснете им на родителите како да ја користат одделенската кутија и објаснете им зошто е таа важна. Родителите можат да го потпишат писмото или анонимно да го остават во кутијата. На овој начин можат да се испитаат ставовите на родителите од повеќе области, што му помага на наставникот да ја анализира својата работа, да ги согледа добрите и слабите страни на родителските состаноци, да види каков е квалитетот на комуникацијата дали има потреба од помош или поддршка на родителите од страна на училиштето (финансиска, образовна, помош околу детето итн.).

14. РОДИТЕЛСКИ ТИМОВИ ЗА ПОДДРШКА

Важно е да се напомене дека родителските тимови се формираат во согласност со афинитетите, знаењата, вештините и слободното време на родителите. На овој начин се подобрува комуникацијата меѓу родителите, децата и наставниците, а со усвојувањето на конкретен развоен план на одделенската заедница, ја споделуваме одговорноста, делуваме превентивно, си даваме меѓусебна поддршка и изнаоѓаме нови начини за надминување на потешкотиите (дисциплина, успех, работни навики...). Тимовите за поддршка на наставниците и учениците при имплементација на вон-наставните и наставните активности можат да бидат во областа на: спортските активности (фудбал, кошарка, одбојка, пливање, танцување), читање и пишување (учество во создавањето на одделенската библиотека, посета на градската библиотека, саем на книгата, обележување на Денот на книгата, Денот на поезијата, пишување приказни и песни, посета на писатели...), уметноста (изработка на костими, сценски реквизити, посета на театар, музеј, кино, претстава...), екологија (еколошко катче, излет во планина, уредување на училишниот двор, обележување на Денот земјата, Денот на водите итн.), потоа, тим за култура на живеењето итн.

ТИПОВИ НА РОДИТЕЛСКА ВКЛУЧЕНОСТ - ОКРУЖУВАЊЕ ЗА РОДИТЕЛИ

НАПРАВЕТЕ ОГЛАСНА ТАБЛА ЗА РОДИТЕЛИТЕ:

- Информации: План за работа – распоред на активности, вон-наставни активности, проекти, важни настани
- Училишни правила и вредности – на јазик разбирлив за родителите
- Покани за вклучување и волонтирање
- Информации за важни контакти
- Фотографии; благодарност до родителите-волонтери
- Безбедносни информации
- Информации за родителските состаноци
- Организирајте простор во кој ќе разговарате со родителите: родителско катче. Тоа треба да биде простор само за родителите и тука, можат да најдат материјали во врска со родителство, развој на децата, комунални услуги, и организирани материјали, по предмет и по одделение, за да им помогнат да работат дома со своето дете. Тоа треба да биде пријатно катче, убаво обоено, со удобен мебел, компјутер и интернет. Во него може да има дел со збирка на интересни книги, написи, видео и аудио материјали кои родителите би можеле да ги позајмуваат.
- Овозможете им на родителите да се запознаат меѓусебно
- Овозможете им на родителите да го запознаат раководството, одборот и сите наставници
- Запознајте ги родителите со правилата и процедурите во врска со безбедноста, превенцијата од насилство и вредностите
- Претставете им ја мисијата и визијата
- Испратете писмо до родителите пред почетокот на учебната година
- Направете потсетник/мали постери за да се потсетите колку е важно учеството на семејствата (на пр. беџови, платнени торбички, разгледници, пораки) и поделете ги на сите родители во училиштето.

УЧЕЊЕ ДОМА

- Домашни задачи
- Време за читање и учење
- Критериум за оценување – следење на напредокот на детето
- Портфолио на детето
- „Задачи“ за родителите: Поврзување на наученото со домашните активности и со други неформални ситуации
- Најава на темите кои ќе се обработуваат и можностите за вклученост на родителите
- Родители-наставници во училницата или во

ВОЛОНТИРАЊЕ

- Прашалник за волонтерите
- План за работа со родителите-волонтери
- Благодарност за волонтерите
- Различни можности за волонтирање – во училиштето, училницата, заедницата, на работа, во природа...
- Анимирање на родителите – прилагодување на времето, начинот, улогата, нивото на ангажман
- Поддршка- родителите за родителите
- Денови на животни вештини – низа работилници за учениците од родителите (готвење, менување гума, како да направите различни работи, грижа за животните,

КОМУНИКАЦИЈА

- Неопходни вештини: Способност за слушање; Како да пренесете порака
- Форми на комуникација: технологија, „патувачка“ тетратка; Viber, електронска пошта, Facebook
- Позитивни пораки, благодарности, пораки за на фрижидер
- Фотографии, видеа ... (почитување на правилата за безбедност, дозвола за објавување ...)
- Брошури, корисни текстови

ДОНЕСУВАЊЕ ОДЛУКИ

- Информации за тоа како функционира родителскиот одбор – ангажирајте ги поинтересните родители да ги информираат новите родители
- Извештај од состаноците за сите родители
- Вклученост на родителите во донесувањето одлуки на сите нивоа
- Прашалници; огласна табла; кратки прашања преку Viber или имејл
- Вклучување на родителите во изработка на правилата – куќните правила и други важни политики

заедницата

- Со што се гордеам – што научило моето дете – преглед на напредокот
- Конкретен материјал за работа со децата дома
- Позајмување книги, материјали - „патувачко“ ранче (лектири, математика...)
- Научите како да учите – поддршка за родителите
- Наместо приредба или повторување – децата им претставуваат на своите родители што научиле – по секоја поголема област

градинарство итн.)

- Вечер на таленти; вечер на науката; уметност – деца и родители
- Филмска вечер за семејствата
- Денови посветени на темите кои ги изучувале – децата презентираат што научиле
- Родителите учествуваат во настаните – директно или индиректно
- Организирајте филмски вечери со родителите, учениците и наставниците во рамките на училиштето
- Еднаш месечно организирајте книжевни вечери, на кои родителите ќе читаат на однапред зададена тема

- Огласна табла – теми на месецот (вредности) – што можат родителите да направат дома
- Училишен билтен – една страна со најновите информации
- Поинаков начин на средби – родителите земаат учество во планирањето; се седи во групи; во круг; дискусии и дебати за одредени теми; графички приказ
- Организирање вебинари или видео презентации за родителите кои не можат да бидат присутни

- Вклучување на сите групи родители
- Вклучување на родителите во изработка на планот за развој на училиштето и планот за работа со семејствата
- Поддршка на семејствата во решавањето на проблемите со кои се среќава училиштето – застапување во заедницата
- Начини на кои родителите можат, јавно или анонимно, да ги изразат своите недоумици или да постават прашања
- Вклучување на родителите во евалуацијата на работата на училиштето

ПОВРЗУВАЊЕ СО ЗАЕДНИЦАТА

- Идентификација и користење на ресурсите од заедницата: образовни, културолошки, социјални, хумани, економски, материјални итн. за пружање на поддршка на родителите и децата
- Поддршка на родителите кога им треба некоја услуга од заедницата
- Поттикнување на соработката со организациите и институциите во заедницата – редовна соработка
- Поддршка за претставниците на заедницата да учествуваат во работата на училиштето – поддршка на учењето, волонтирањето и сл.
- Користење на просториите на училиштето за активности кои ги организира заедницата
- Ангажирање на пензионираните едукатори и другите пензионери
- Поттикнување на учениците да учествуваат во активностите на заедницата – волонтирање, настани, ангажман во фирми итн.

ПОДДРШКА ЗА СЕМЕЈСТВОТА НА ДЕЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ, СЕМЕЈСТВОТА ОД МАРГИНАЛИЗИРАНИТЕ МАЛЦИНСКИ ГРУПИ И САМОХРАНИТЕ РОДИТЕЛИ

- Анализа на условите – прецизни податоци
- Анализа на потребите
- Можност да се ангажираат стручњаци и волонтери
- Групи за поддршка, поддршка на врсниците
- Постојана поддршка – не само повремени акции
- Поврзување со услугите во заедницата
- Создавање на чувствителна и инклузивна клима – зајакнување на солидарноста, развивање емпатија
- Едукација и други форми на семејно засилување

ПОТРЕБНА НИ Е ВАШАТА ПОМОШ - Волонтерството е важно!

Почитувани родители/старатели!

Вашето учество во работата на училиштето е од непроценлива важност и за нас, наставниците и за децата. Многу е важно за Вашите деца да ги видат своите родители (браќа, сестри, баби, дедовци и други членови на семејството) во своето училиште, да ги запознаат со своите другарчиња, наставници и да им го покажат просторот во кој живеат. Ако си мислите дека образованието не е Вашата професија и не може да придонесете, грешите. Има многу начини на кои можете да придонесете за работата на училиштето и да ги споделите со нас Вашето знаење, искуства, идеи, таленти и хоби. На овој начин децата ќе можат да научат нешто „од прва рака“, да уживаат работејќи заедно и дружејќи се, да се гордеат со своите врсници, да ја прифатат и сфатат важноста на работата и учењето.

Свесни сме дека повеќето од Вас се многу зафатени, но, веруваме дека ќе најдете слободен момент кога ќе може да ни се придружите нам и на децата. Може да придонесете и со некоја активност или да помогнете од дома или од работа.

Име и презиме: _____ Телефон за контакт: _____

Ве молиме, наведете еден или повеќе термини кога сте најслободни за реализација на некои од понудените активности:

Ден: пон вт ср чет пет саб нед

Во текот на: претпладне / попладне

- Презентирање на Вашата професија/хоби
- Помош при учење (област: _____)
- Спортски активности
- Уредување на училницата
- Нешто друго: _____

- Не можам да дојдам во училиштето, но можам да помагам од дома
- Изработка на билборди/постери/наставни материјали
- Материјали за копирање
- Музички активности
- Организација на настани/приредби

Додатни коментари/предлози:

Се радуваме што ќе имаме прилика да се запознаеме и да учиме едни од други!

УШТЕ НЕКОЛКУ ИДЕИ ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ:

На следната страна се дадени уште некои идеи како Вие, како родител/старател може да се вклучите во училишните активности и да придонесете за поквалитетно образование на учениците.

1. Читајте или раскажете приказна (приказна која Вам Ви е драга, која Ви ја раскажувале, која ја пишувате)
2. Помогнете ни во изработка на сликовници, весници и збирки
3. Умеете ли да готвите добро? Научете нè како се прави зимница, јадења за специјални прилики, покажете ни што готват луѓето во одредени делови на земјата или во други држави и сл.
4. Дали сте добри во спортови? Вклучете се во спортските игри или покажете ни кои игри сте ги играле како дете
5. Организирајте посета на Вашето работно место, како дел од презентација на одредени теми
6. Презентирајте ја во училиштето Вашата професија, покажете ни ги производите и алатките кои ги користите на работа; објаснете ни зошто ја сакате својата работа и зошто е важна
7. Добри сте во изработка на визуелни помагала – огласна табла, постери за настава итн.
8. Сакате да се занимавате со растенија, цвеќиња или други активности во природа (пешачење, собирање лековити билки, правење чаеви, одгледување зеленчуци...)
9. Донесете го своето галениче и запознајте не со карактеристиките на таа раса, нивниот карактер, исхраната и сл.
10. Имате ли хоби – презентирајте ја својата колекција, алатките и сл.
11. Дали сте добри во рачни изработки – шиеете, плетете, хеклате, умеете со чеканот и пилата?
12. Може и да не научите уште нешто друго _____
13. Изнесете ја својата идеја:

ЧЕСТО НИ ТРЕБА ПОМОШ И ЗА ДРУГИ РАБОТИ

14. Може да го копирате материјалот за учење
15. Да помогнете со превоз до театар, на изложба или на излет
16. Да поправите нешто во училиштето
17. Да помогнете во уредување на дворот
18. Да донесете материјал за рециклирање кој ќе може да го искористиме (хартија, дрво, ткаенини, опаковки...)
19. Изнесете своја идеја:

ИСТО ТАКА, И НА РОДИТЕЛИТЕ ПОНЕКОГАШ ИМ ТРЕБА ПОМОШ

Имате ли склоност кон некоја од следниве активности?

20. Да ја координирате работата со другите родители
21. Да дадете правна, советодавна или друга помош на родителите
22. Да испланирате или реализирате предавање или работилница за родителите
23. Да помогнете при поправки
24. Да однесете деца на другите родители на некој настан
25. Нешто друго _____
26. Изнесете ја својата идеја:

АКЦИСКИ ПЛАН ЗА ГРАДЕЊЕ ПАРТНЕРСТВО МЕЃУ УЧИЛИШТЕТО, СЕМЕЈСТВОТО И ЗАЕДНИЦАТА ЗА УЧЕБНАТА 20 __ / __ ГОДИНА.

КОГА ЌЕ ГО ИЗРАБОТУВАТЕ АКЦИОНИОТ ПЛАН, КАКО ТЕОРЕТСКА ОСНОВА КОРИСТЕТЕ ГИ ПРЕПОРАКИТЕ ДАДЕНИ ВО „ТИПОВИ НА РОДИТЕЛСКА ВКЛУЧЕНОСТ”.

Име на училиштето:	
Име и презиме на одговорното лице:	
ЧЕКОР КОН ГРАДЕЊЕ ПАРТНЕРСТВО МЕЃУ УЧИЛИШТЕТО И СЕМЕЈСТВОТО	МОИ ИДЕИ ЗА АКТИВНОСТИ
Активности за подготовка на окружувањето	
Родителство	
Учење дома	
Волонтирање	
Комуникација	
Донесување одлуки	
Поврзување со заедницата	
Поддршка за семејствата на децата со попреченост, семејствата од малцинските и маргинализираните групи, самохраните родители ...	

ПЛАН НА АКТИВНОСТИ ПО МЕСЕЦИ:		
МЕСЕЦ	ЗАДАЧИ	АКТИВНОСТИ ШТО ВОДАТ ДО ОСТВАРУВАЊЕ НА ЗАДАЧИТЕ
СЕПТЕМВРИ		
ОКТОМВРИ		
НОЕМВРИ		
ДЕКЕМВРИ		
ЈАНУАРИ		
ФЕВРУАРИ		
МАРТ		
АПРИЛ		
МАЈ		
ЈУНИ		
ЈУЛИ		
АВГУСТ		

Задачи: До крајот на година одредете приоритети за градење партнерство со семејствата и заедницата. Сите активности поврзани со партнерството може да ги спроведете како тим, за време на состаноците, во одделението или на ниво на целото училиште. Ако имате примери или идеи за партнерство со семејствата или заедницата кои сте ги примениле во одделението, или на ниво на училиште, од септември, споделете ги со нас. Со оглед на тоа што почнувате да планирате од февруари, треба да испланирате активности и резултати за следните пет месеци. Документирајте ги спроведените активности со фотографии, видеа, презентации и сл. Со среќа!

ИДЕИ ЗА АКТИВНОСТИ

Осмислете своја, или користете испробана и тестирана идеја, која ќе Ви помогне да го зајакнете партнерството со семејството:

ИДЕИ ЗА АКТИВНОСТИ						
Име на активност:						
Месец:						
Каде: (може да обележите повеќе полиња)	Нижите одделенија	Вишите одделенија	Во целото училиште	Во канцеларијата	Дома	Во заедницата
Како ќе дознаат другите: (Метод на презентација)						
Цел на активност:						
Резултати од активност						
Опис на активност:						
Методи за следење и евалуација						

МОДУЛ 4: КАДЕ СЕ НАОЃАМЕ СЕГА И КАДЕ САКАМЕ ДА БИДЕМЕ, САМОПРОЦЕНКА И ДЕФИНИРАЊЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ

Содржината на овој модул се однесува на усогласување на стандардите и индикаторите поврзани со климата и културата на училиштето, сè со цел да се анализира моменталната состојба, да се одредат приоритетите за подобрување и да се следат и евалуираат напредокот и постигнувањата. Процесот на самопроценка му помага на училиштето попрецизно да ги дефинира целите и задачите во врска со подобрување на климата и културата на училиштето, да работи со деца од разни социо-економски средини и да ги вгради во својот план за развој.

СОДРЖИНА НА МОДУЛОТ

- Најдобри практики за собирање на податоци за СЕС ученици во училиштата
- Упатства како да се искористат анализирани податоци од училиштето за дефинирање на приоритетните области за работа
- Пример на добра и очигледна поврзаност меѓу собраните податоци, дефинираните приоритети и училишните вредности
- Примери за добро дефинирани цели и индикатори за успешност
- Насоки за изработка на училишниот план за акција/развој

РЕЗУЛТАТИ ОД МОДУЛОТ/СТАНДАРДИ

- Училиштето има долгорочен план за развој кој се базира на мисијата, визијата и вредностите
- Училишниот план за развој одговара на прашањето – како ќе ја постигнеме зададената визија и мисија – да изградиме училиште што промовира отстранување на влијанието на СЕС врз постигнувањата на учениците
- Училишниот план за развој се базира на анализа на состојбата и дефинираните приоритети за унапредување
- Училиштето развило методологија и инструменти за анализа на состојбата во согласност со зададените стандарди и цели
- Училишните планови содржат активности кои им овозможуваат на сите членови на училишната заедница:
 - да се запознаат
 - да соработуваат на различни активности
 - да имаат прилика да научат нешто едни од други
 - заеднички да се радуваат и да ги прославуваат успехите и постигнувањата
 - да се грижат еден за друг и да ги решаваат проблемите по мирен пат
 - да донесуваат одлуки, поставуваат прашања, дискутираат и дебатираат
 - да препознаат и да им одолеат на негативните влијанија, предрасудите и стереотипите
- Училиштето постојано ги следи и евалуира своите постигнувања, и во согласност со тоа ги ревидира долгорочните и краткорочните планови

ОБВРСКИ НА УЧИЛИШТЕТО ОТКАКО ЌЕ ГО ЗАВРШИ МОДУЛОТ

- Користење на собраните податоци во врска со социо-економскиот статус на учениците во училиштето за изработка на првата верзија на Училишниот план за развој/акција, во кој ќе бидат вклучени приоритетните области за работа
- Вклучување на мерки за отстранување на влијанието на нискиот СЕС врз остварувањата на учениците во Училишниот план за развој/акција
- Да се дефинираат SWOT цели и задачи за приоритетните области
- Дефинирани и цврсто изградени акциони планови за зададените цели на училиштето, кои јасно покажуваат на кој начин училиштето промовира намалување на влијанието на низок СЕС врз успехот на учениците
- Дефинирани индикатори за следење и евалуација на постигнатите резултати.



СО ПЛАНИРАЊЕ ЌЕ СТИГНЕМЕ ДО УЧИЛИШТЕ КОЕ СЕ БАЗИРА НА ВРЕДНОСТИ И КРИТИЧКО МИСЛЕЊЕ

Ивона Челебичиќ и Амна Хоџиќ

ШТО ЗНАЧИ ПЛАНИРАЊЕ?

„Најдобриот начин да ја предвидите иднината е сами да ја креирате.“ Peter Drucker

Планирањето е процес кој ни овозможува да ги одбереме од постојните опции и расположливите ресурси, на одредено време, оние мерки и чекори што ќе не одведат на најдобриот пат за постигнување на целта. Изборот мерки и чекори, како и редоследот на нивната примена, што треба да бидат во функција на дефинираните приоритети кои произлегле од процесот на анализа на состојбата, се интегрален дел на планирањето. Во овој случај, зборуваме за анализа на состојбата поврзана со целите на училиштето, базирани на вредностите и критичкото мислење.

Планирањето ќе ни овозможи:

- да се фокусираме на целите;
- да управуваме со структуриран процес кој подразбира флексибилно прилагодување според условите кои се менуваат;
- да имаме контрола врз постигнувањето на целите/задачите.

ПЛАНИРАЊЕТО НЕ Е ЦЕЛ САМА ПО СЕБЕ, ТУКУ Е И АЛАТКА.

Основна алатка за планирање во училиштето е училишниот план за развој. Тој се прави врз основа на проценетите потреби и приоритети, добиени од партиципативно истражување. Училишниот план за развој ни овозможува:

- да направиме структурна анализа на работата на училиштето,
- да започнеме процес на самоевалуација и континуирано да ги одредуваме приоритетите за развој,
- да собереме искуства и ставови од сите релевантни фактори во образованието во врска со потребите на училиштето и начините за подобрување на квалитетот на образованието.

Училишниот план за развој служи како водич за остварување на посакуваните цели, како средство за планирање на развојот и како мерка за систематскиот и континуиран развој на училиштето во одреден период. Развојот на училиштето започнува по детална самоанализа и дефинирање на развојните приоритети на училиштето, и ги вклучува сите ставови на децата, родителите/старателите, вработените во училиштето, како и на претставниците на локалната заедница во која е сместено училиштето. Во процесот на самопроценка/самоевалуација на состојбата во училиштето, училишната клима и култура се главните критериуми за селекција на развојните приоритети. Дефинираните цели во планирањето се поврзани со областите на развојните приоритети на училиштето. Тие треба да бидат јасно формулирани и лесно разбирливи, специфични, остварливи и мерливи. Конечно, планот треба да даде јасен и лесно разбирлив преглед на целите и активностите кои треба да се спроведат за да се подобри училишната култура, политики и практики, за да ги опфати сите деца во образовниот процес и континуирано да го подобрува квалитетот на образованието. Во овој контекст, планот може да содржи долгорочна (за повеќе години) и краткорочна (за една година) стратегија за развој.

Зошто е важно да се планира училишниот развој?

- училиштата треба систематски да приоѓаат на планирањето;
- училиштата се многу сложени организации;
- промената е најголемиот предизвик за училиштата;
- училиштата го сакаат само најдоброто за своите ученици, вработени и за пошироката заедница.

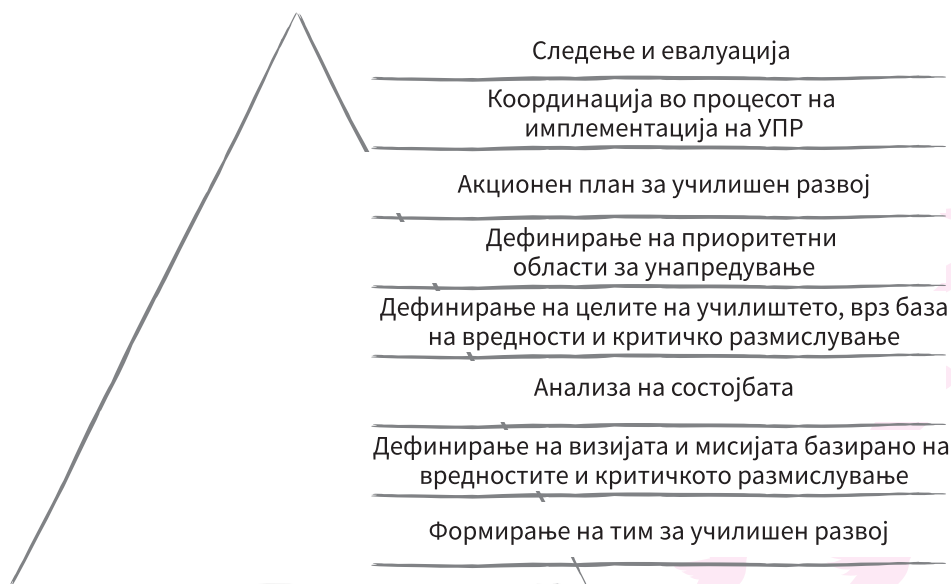
Планирањето на училишниот развој промовира:

- ефикасност на училиштето;
- подобро училиште;
- подобрување на квалитетот на работата на училиштето;
- развој на човечките ресурси;
- партнерство;
- ефикасно користење на достапните ресурси;
- управување со промени;
- подобрување на целите и приоритетите на националната стратегија за образование.

Училишниот план за развој е официјален документ на училиштето, па затоа процесот на негова изработка е официјален процес кој мора да добие одобрување од Училишниот одбор. Затоа, пожелно е да се изработи документ со кој ќе се информираат членовите на Училишниот одбор за процесот и причините за неговото започнување. Планирањето на училишниот развој се одвива континуирано во еден подолг временски период и обично е поделено во неколку сегменти кои се составен дел на Планот за училишен развој и кои треба да бидат постапно спроведени во текот на развојот. Систематските решенија во нашето образование, во кои спаѓа и воведување на план за развој на училиштето, отвораат простор за иницијативи чии цели се: поддршка и/или следење на нови програми, квалитетот на наставниците, климата и културата на училиштето во целост и одредување на специфични цели и политики на училиштето.

Планирањето на училишниот развој е процес кој ги одредува насоките, целите, начините и средствата за постигнување на посакуваните цели на ниво на училиште. Производ од планирање на училишниот развој е еден документ: План за училишен развој. Планот за училишен развој претставува збир на одлуки за тоа кои значајни активности ќе се преземат и како ќе се имплементираат. Квалитетното планирање е исклучително важно, затоа што премногу често се случува во училиштето да бидат преземени многу активности, без при тоа да бидат постигнати вредни резултати или ефекти. Исто така, планирањето е важен извор на ефикасност. Поголемите трошоци не значат секогаш и подобар резултат. (Bezinović, 2010).

ЧЕКОРИ ВО ИЗРАБОТКА НА УЧИЛИШНИОТ ПЛАН ЗА РАЗВОЈ



Тим за училишен развој

Во подготвителната фаза на изработката на план за училишен развој, базиран на вредности и критичко мислење како основа за создавање позитивна училишна клима и култура, првиот чекор е формирање на тим за училишен развој. Неопходно е тимот за училишен развој да биде обучен за активностите кои се составен дел на планот за училишен развој.

Кој го сочинува тимот за училишен развој

Дефинирањето на визијата, анализата на засегнатите страни и дефинирање на стратешките цели, се само некои од прашањата заради кои треба да бидат вклучени индивидуални експерти од различни области. Може да ги одберете од: Училишниот одбор, претставниците на родителите или од членови на индивидуални институции од локалната заедница.

- Директорот на училиштето
- Стручниот тим на училиштето (педагог, психолог, секретар на училиштето, задолжениот за изготвување на финансискиот план на училиштето/училишниот буџет, ...)
- Наставниот кадар
- Претставник на родителите
- Претставник на ученичкиот парламент
- Претставник на општината/локалната самоуправа, одговорен за образование

Подготовка на тимот за училишен развој

На почетокот, треба да биде јасно зошто се изработува/редефинира училишниот план за развој. Исто така, треба да бидат дефинирани поделбата на улогите и поединечните чекори во изработката на овој важен документ. Неопходно е да се одреди и временската рамка и резултатите од овој процес. Подготовката на тимот за училишен развој треба јасно да ги дефинира:

- Улогата на секој член на тимот, во врска со специфичните задачи и активности
- Донесувањето одлуки во рамките на тимот за училишен развој
- Решението за доверливост
- Решението за начинот на решавање на евентуални спорови
- Начинот на кој планираните резултати ќе бидат интегрирани во официјалните документи на училиштето.

АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА

Анализата е начин да се добие најцелосна и прецизна слика на реалноста. Анализата вклучува истражување што ќе даде специфични одговори на одредени прашања (примарно истражување), анкети и интервјуа со претставниците на засегнатите страни, од кои ќе добијеме информации за нивните ставови и статистичка обработка на податоците и извештаите од различни извори (секундарно истражување).

Планот за училишен развој мора да започне со дијагностичка самопроценка, т.е. со анализа на постојната состојба. На овој начин, можат да се разгледаат: тековната состојба, ресурсите во училиштето, предностите и слабите страни на училиштето, развојните можности и пречките кои не можат да се надминат. Сознанијата од оваа анализа се користат за формулирање на развојните политики, одредување на целите и можните насоки на развој. Планирањето активности претставува преточување на развојните политики, опции и стратегии во конкретни, мерливи активности. Планирањето ги одредува целите, посакуваните резултати, стратегиите, извршителите и временските рокови.

Анализата на состојбата подразбира сознанија кои служат како неопходна појдовна точка во дефинирањето на училишниот план за развој и до нив се доаѓа со примена на одредени методи. Вака добиените сознанија се интегрираат во планот преку целите, кои ги дефинираме како посакуваната изменета состојба.

Анализата служи:

- да ги препознае проблемите и да ни даде увид во она што треба да го промениме
- да ја (ре)дефинираме оправданоста на целите
- да дефинираме кои конкретни активности треба да се спроведат за да се постигнат целите
- како референца (можеби некој друг збор) во понатамошното планирање

Можни, но не и единствени, компоненти на анализа на состојбата се:

- анализа на сите засегнати страни
- анализа на состојбата (училиштата и окружувањата)

- SWOT анализа
- анализа на проблем (дрво на проблеми).

Во практиката, овие анализи претходат на кој било чекор и треба да се изведат истовремено, на многу партиципативен начин, односно, во процесот да се вклучат што е можно повеќе засегнати страни. Анализата на проблеми започнува од негативните аспекти кои ги согледале една или повеќе засегнати страни. За секој така препознаен проблем, засегнатите страни ги дефинираат причините и последиците и на тој начин заеднички ја дефинираат суштината на проблемот. Анализа која се врши како опција е анализа на состојбата, која ја прикажува тековната состојба во секоја област, ги анализира капацитетите и ресурсите, тенденциите и трендовите, засегнатите страни, и општите проблеми на ниво на училиште.

Резултатите од анализата ни даваат слика за тоа како функционира училиштето, кои се неговите силни и слаби страни и ресурси од разни агли (наставници, родители, ученици, претставници на локалната заедница) во сите области на почетокот на развојниот период и во областите на настава и во вон-наставните активности, обука на наставниците, организација на работата, менаџментот, атмосферата и комуникацијата, соработката со локалната заедница. Резултатите од прегледот на тековната состојба се предуслов за одредување на потребите на училиштето и ни овозможуваат да ги одредиме приоритетите за развој на училиштето. И SWOT анализата може да се искористи за одредување на приоритетните области. Развојните приоритети на училиштето се одредуваат во зависност од нивната важност за училишниот развој, во светло на сите контекстуални фактори (внатрешни и надворешни) и расположливи ресурси во училиштето, кои се неопходни за нивната реализација (финансиски, материјални, човечки). Кога се бираат приоритетите за училишен развој, треба да се имаат на ум потребите на учениците, спецификите на училиштето, силните страни на училиштето, ресурсите кои се на располагање итн. Кога се бираат приоритетите за училишен развој, мора да се одржи континуитет со минатите и сегашните практики и ниво на развој, за да се обезбеди стабилност, што е темел на идниот училишен развој. Понатаму, кога ќе се решава за развојните приоритети или подобрувања, тимот за училишен развој мора исто така да ги има предвид:

- силните страни на училиштето и области за подобрување идентификувани од порано;
- областите кои треба да се подобрат за време на екстерното одредување на квалитетот на образовната работа на училиштето од страна на компетентна институција;
- областите поврзани со локалните иницијативи;
- област која е од посебен интерес за општеството

АНАЛИЗА НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ

Сите вработени, учениците и наставниците се засегнати страни, но тука исто така, спаѓаат и сите индивидуи, групи луѓе, асоцијации, организации, бизниси и институции кои, на каков било начин, имаат директен или индиректен интерес во работата на училиштето. Засегнатите страни може да ги поделиме во две групи:

- Крајни корисници (оние кои директно имаат корист од услугите на училиштето);
- Клучни партнери (оние кои на некој начин учествуваат, придонесуваат, влијаат или имаат интерес да им пружат услуги на крајните корисници, заедно со училиштето).

Процедурата која треба постојано да се применува при анализа на засегнатите страни се состои од следниве фази:

- идентификација на засегнатите страни;
- категоризација на засегнатите страни;
- утврдување на методологија за собирање податоци за потребите на засегнатите страни;
- собирање податоци;
- анализа на собраните податоци – одредување на приоритетни потреби;
- одредување на групите и организациите со кои училиштето соработува или треба да соработува;
- кои се модалитетите на соработка и дали се успешни;
- постојат ли иницијативи и/или проекти кои се имплементирани или ќе бидат имплементирани со нив.

ЧЕКОРИ ВО ПРОЦЕСОТ НА АНАЛИЗА НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ

Идентификација и категоризација на засегнатите страни

Условот за партиципативниот развој е дека засегнатите страни имаат право да бидат вклучени во процесот на планирање, во спротивно, често пати развојот не е успешен, затоа што засегнатите страни не учествувале или бидејќи програмата нема да биде комплетна ако се формулирала без нивно учество. Врз основа на дефиницијата за засегнати страни, секое училиште прави список на засегнати страни и ги идентификува. За да може да ги категоризираме засегнатите страни, треба прво да ги идентификуваме и да ги анализираме нивните интереси, ограничувања и стратегии за инклузија.



Тимот за училишен развој ја пополнува табелата со сите податоци за идентификуваните и категоризираниите засегнати страни.

Анализата на засегнатите страни треба да ги одреди:

- **Интересите на засегнатите страни:**
 - да учествуваат во процесот на планирање на училишниот развој (на пр. афирмација на заинтересираната страна во рамките на училиштето; влијание на заинтересираната страна во училиштето или во локалната заедница; создавање партнерство со училиштето во иднина итн.)
 - за придобивките кои ќе бидат остварени од имплементацијата на училишниот план за развој (на пр. подобра инфраструктура во училиштето и пошироката околина, подобри компетенции на учениците по завршување на школувањето; подобрена безбедност во училиштето; намалување на трошоците за користење ресурси и сл.)
- **Ограничувањата на засегнатите страни:**
 - Недоволен интерес
 - Материјални ограничувања
 - Ниско ниво на знаења и вештини
 - Правни и институционални ограничувања
 - Можно спротивставување на стратешките интереси на засегнатата страна при изработка на УПР

- **Стратегии за инклузија:**
 - Зависно од наведените интереси и ограничувања, треба да се дефинираат една, најмногу две стратегии за инклузија на засегнатите страни, со кои ќе се потенцираат интересите или ќе се отстранат ограничувањата на засегнатите страни, кои ќе бидат вклучени во процесот на стратешко планирање.

Анекс 1: Анализа на засегнатите страни

Учесници	Интереси	Ограничувања	Стратегии за инклузија
...

Кога се прави категоризација, треба да се има предвид мислењето на засегнатите страни дали и до кој степен активноста на училиштето им е важна ним. Ова треба да се има на ум кога се изработува прашалникот за потребите на засегнатите страни, и тие прашања треба да се вклучат таму.

МЕТОДОЛОГИЈА ЗА СОБИРАЊЕ ПОДАТОЦИ ЗА ПОТРЕБИТЕ НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ И ДИНАМИКА НА СОБИРАЊЕ НА ПОДАТОЦИТЕ

Во контекст на примена на концептот на засегнати страни на ниво на училиште, сите граѓани и институции се, во крајна мерка, засегнати страни за работата на училиштето и партнери и/или корисници на услугите што ги нуди училиштето во рамките на своите надлежности. Иако теоретски, категоријата на заинтересираната страна не е пресудна за тоа дали ќе се изврши анализа на потребите на таа заинтересирана страна или не, во практиката, за потребите на изработката на училишниот план за развој, неопходните засегнати страни имаат предност.

Засегнатите страни треба да ја сфатат својата улога и причинско последичните институционални врски, односно, да сфатат дека имаат конкретен интерес во работата на училиштето и дека можат да влијаат на неговата работа. Тогаш кога тие ќе ги дефинираат оние потреби кон кои треба да придонесе дадената институција, а од друга страна, целите, капацитетите и ограничувањата на училиштето, ќе можат засегнатите страни да постават реалистични и конструктивни предлози за постигнување на заедничките цели. Овие предлози подоцна систематски се разгледуваат на ниво на цели и/или активности во процесот на изработка на училишниот план за развој.

АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА (УЧИЛИШТАТА И ОКРУЖУВАЊАТА)

Примената на методи како што се: SWOT анализата, анализа на состојбата во училиштето, организациска и функционална анализа и други, ни помага да собереме и анализираме податоци за да стекнеме објективна слика за состојбата во училиштето и во окружувањето во сите аспекти кои се неопходни за

оперативно планирање. Анализата на состојбата во училиштето и окружувањето се користи за да се согледаат:

- училишните капацитети во поглед на долгорочните цели и надлежност на училиштето;
- окружувањата во кои функционира училиштето, т.е. можноста училиштето да се позиционира во поглед на локалните, но и глобалните, регионалните и националните трендови кои можат да имаат влијание врз активностите во рамките на училиштето.

SWOT АНАЛИЗА

SWOT анализата е процес на утврдување на силните страни, слабостите, можностите и опасностите и служи за проценка на состојбата и можностите на училиштето и на состојбата на окружувањето во кое работи училиштето.

Резултатите од SWOT анализата ни помагаат да ги поставиме целите. Неопходно е да се искористат предностите и можностите кои организацијата веќе ги поседува. Планираните цели мора да бидат јасно напишани, прецизни и разбирливи за вработените и пошироката заедница.

SWOT анализата е техника која реално ги проценува и согледува внатрешните сили (предности) и слабостите на училиштето и екстерните можности и опасности (закани), со цел да согледа на кој начин можат да се надминат индивидуалните слабости, користејќи ги предностите и намалувајќи ги индивидуалните опасности (закани), користејќи можности.

Прашањата во врска со предностите треба да се разгледуваат од Ваша перспектива (училиште, ученици, вработени, родители) и од перспектива на оние со кои работите (клучните засегнати страни) и да се направи список на Вашите карактеристики, кој ќе биде што е можно пореалистичен.

Прашањата во врска со слабостите, исто така, треба да бидат согледани и од внатрешна и од надворешна перспектива. При препознавање на карактеристиките од двете групи, треба да се биде реален.

Некои од прашањата при разгледување на предностите и слабостите се:

- Дали другите кај Вас препознаваат слабости кои Вие самите не ги согледувате?
- Што можете да поправите?
- Што не правите како треба?
- Што треба да одбегнувате?

Предностите и слабостите се внатрешен аспект или карактеристики на училиштето и се однесуваат на сегашноста.

Можностите и опасностите ги означуваат надворешните фактори кои можат да влијаат на работата на училиштето во догледна иднина и затоа, училиштето треба да ги има предвид кога ги планира своите активности.

Ова се некои од прашањата кои се поставуваат кога се разгледуваат предностите:

- Што е добра можност за Вас?
- Кои позитивни трендови сте ги забележале во Вашата околина?

Прашањата кои најчесто се користат за согледување на опасностите се:

- На какви потешкотии наидувате?
- Дали промените во поширокото општество се закана за моменталниот статус на Вашето училиште? Кои и до која мерка?

Сите предности и слабости, прилики и опасности, се наведуваат прецизно во табелата за SWOT анализа.

Анекс 2: SWOT анализа

Табелата за SWOT анализа ги прикажува сите наши предности и слабости, на прецизен и спонтан начин, без (само)цензура од членовите на тимот, за да можат да се одбегнат следниве грешки:

- Кога ги дефинираме предностите, некои квалитети се подразбираат по себе, присутни се и со тек на време престануваме да ги забележуваме и да ги евалуираме, па ги користиме сè помалку и на крај ги превидуваме.
- Кога ги дефинираме слабостите, некои од нив се скриени, па ги игнорираме и никој не зборува за нив.

<p>ПРЕДНОСТИ</p> <p>Под наша контрола</p> <p>Ресурси (капацитет) кои ни се на располагање и ги вклучуваме во планот за училишен развој. Можат да бидат хумани, материјални, финансиски.</p> <p>На пр. искуство и знаење да се работи со одредена целна група (наведете точно за какво знаење станува збор и која е целната група), добар однос со родителите, учениците, локалната заедница, простор за работа, опрема, средства за имплементација на некои активности што ги планира училиштето.</p>	<p>СЛАБОСТИ</p> <p>Под наша контрола</p> <p>Што ни недостасува од капацитетите и ресурсите и што треба да промениме (на пр. со учење) ...</p> <p>На пр. Додатно знаење што би го подобрило квалитетот на работа во училиштето, бројот на професионални соработници, опрема која ни фали, трошоци кои не можеме да ги покриеме.</p>
<p>МОЖНОСТИ (прилики)</p> <p>Не се под наша контрола</p> <p>Придобивки/претпоставки од окружувањето кои можеме да ги искористиме за понатамошно собирање неопходни информации, успешна имплементација на планираните активности. На пр. реформски процеси во образованието кои овозможуваат иновации, соработка со НВО секторот, што отвара можности за пристап до други фондови и надополнување на ресурсите.</p>	<p>ПРЕЧКИ (ЗАКАНИ)</p> <p>Не се под наша контрола</p> <p>Ризици кои треба да ги земеме предвид, затоа што можат да го загорзат нашиот план или проект. На пр. недостаток или укинување на фондови, смена на локалната власт итн.</p>



АНАЛИЗА НА ПРОБЛЕМИ (ДРВО НА ПРОБЛЕМИ)

Анализата на проблемите е предуслов за точно одредување на целите, па оттаму и за нивна успешна реализација. За потребите на анализата се користи дрво на проблеми, за да се изнајде решение за проблемите, со помош на мапирање на анатомијата на причинско-последичните ефекти поврзани со проблемот.

Овој метод на решавање проблеми има неколку предности:

- проблемот може да се расчлени на помали делови,
- се стекнува подобро разбирање на проблемот и причините за него,
- помага за одредување на основните проблеми и нивните аргументи,
- во случај кога делови од проблемот не се јасни, укажува на потреба за додатни информации, докази или извори за да се добие јасно решение
- се решаваат тековните проблеми, не оние од минатото или иднината
- процесот на анализа на проблемите придонесува за нивно подобро разбирање.

Анализа на проблемите е најуспешна кога се работи во мали групи, при што првиот чекор секогаш е дискусија и идентификување на проблемот кој треба да се анализира. Откако ќе се дефинира главниот проблем, следи одредување на причините, кои го претставуваат коренот на дрвото. И на крај се одредуваат последиците од проблемот, што ги претставуваат гранките на дрвото. Ваквата графичка презентација ни овозможува проблемот да го сфатиме како причинско-последична врска од главниот проблем. Основната алатка што групата ја користи додека ги елаборира проблемите и причинско-последичните врски е дискусијата, која произлегува од разгледувањето на причините и последиците.

Основните прашања кои најчесто се користат кога се прави дрво на проблеми се:

- Кој е главниот проблем?
- Кои се корените за тој проблем?
- Кои се последиците од тој проблем?

За проблем сè смета се што е извор на незадоволство или намалена ефикасност, пречка за постигнување на зацртаните цели/задачи.

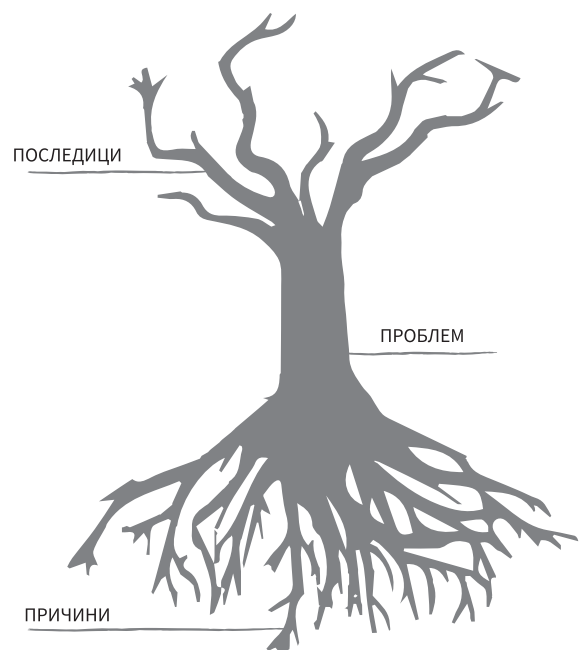
Анализа на проблем – основа за дефинирање на цели

Појдовната точка во анализа на проблем се еден или два воочени, негативни аспекти на тековната состојба. Анализата на проблемот вклучува:

- Дефинирање рамка и субјект на анализата
- Идентификација на основните проблеми со кои се соочуваат целната група и корисниците
- Визуелизација на проблемот во форма на дијаграм, наречен дрво на проблеми.
- По секој идентификуван проблем, засегнатите страни ги дефинираат причините и последиците и заеднички го откриваат клучниот проблем.

Чекори при спроведување на анализа на проблем:

- дефинирајте едно клучно прашање за кое сакате да направите анализа;
- разговарајте за проблемите кои засегнатите страни ги забележале во врска со проблемот кој е дефиниран;
- започнете да воспоставувате врска меѓу причините и последиците од проблемот, така што проблемите кои директно го предизвикуваат главниот проблем, ќе ги внесете „во коренот“, а проблемите кои се



јавуваат како резултат на главниот проблем, „во крошната“.

- со одговорот на прашањето: „Од кои причини се случи ова?“ продолжуваме да ги следиме проблемите во истата логистичка низа;
- потоа, проблемите ги поврзуваме со стрелки, со нивните последици;
- откако ќе завршиме со дефинирање на проблемот, дрвото на проблемот го конвертираме во дрво на цели. На овој начин, во долниот дел од дрвото ќе имаме дефинирано поопшти (стратешки) цели, а во горниот дел, резултатите кои ќе ги добиеме откако ќе ги постигнеме зададените цели.
- резултати на вежбата: графичкиот приказ на т.н. „дрво на проблеми“ ни дава силна но упростена слика на реалноста, а дрвото на цели ни дава слика на посакуваната состојба.

Анекс 3: Пример за анализа на проблем со помош на техниката „дрво на проблеми“



ДЕФИНИРАЊЕ НА ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

Успешното функционирање на училиштата зависи од многу фактори и активности кои се одвиваат во нив.

SWOT-анализата на состојбата и развојните можности на училиштето ни помагаат полесно да ги одредиме предностите, слабостите, можностите и потешкотиите со кои училиштето се среќава во своето секојдневно работење. Процесот на изработка на план за училишен развој започнува со одредување на области за подобрување. Приоритетите за училишен развој се условени во зависност од нивната важност за училишниот развој, во светло на сите контекстуални фактори (надворешни и внатрешни) и расположливите ресурси во училиштето, кои се неопходни за нивна реализација (финансиски, материјални, човечки). Кога се бираат приоритетите за училишниот развој, треба да се земат предвид потребите на учениците, спецификите и предностите на училиштето, ресурсите кои му се на располагање итн. Кога решава за развојните приоритети или подобрувања, тимот за планирање на училишниот развој мора да ги има на ум:

- претходно идентификуваните предности и области за подобрување во училиштето;
- областите за подобрување кои биле идентификувани за време на екстерното оценување на квалитетот на работата на училиштето од страна на надлежна институција;
- области поврзани со национални или локални иницијативи;
- области од посебен интерес за општеството, како на пр. деца со посебни образовни потреби, сиромашни деца и сл.

Приоритетни области се тематски единки во рамките на кои училиштата треба да воведат промени. Дефинирањето на областите на приоритет се појдовната точка за стратешкото планирање на идниот училишен развој. По одредувањето на приоритетните области, училиштето дефинира една општа цел за таа област и една или повеќе специфични цели/задачи во рамките на таа област.

Анекс 4: Структура на матрицата на Планот за развој на училиштето

ИМЕ НА УЧИЛИШТЕТО:

Лого/слика на училиштето

ПЛАН ЗА РАЗВОЈ НА УЧИЛИШТЕТО / УЧИЛИШЕН АКЦИСКИ ПЛАН 202__-202__. КЛИМА И КУЛТУРА

Училишен персонал

Стручни профили	Број
Наставници	
Стручна служба на училиштето (педагог, психолог, специјален едукатор ...)	
Административен персонал	
Помошен технички персонал	
Друго (наведете)	
Вкупно вработени	

Ученици

Податоци	Учебна година 20__ - 20__			Учебна година 20__ - 20__			Учебна година 20__ - 20__		
Вкупен број ученици									
Број на завршени ученици									
Број на запишани ученици									
Број на ученици во подрачни училишта									
Број на одделенија во 202_/202_	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Број на xxx во 202_ / 202_									

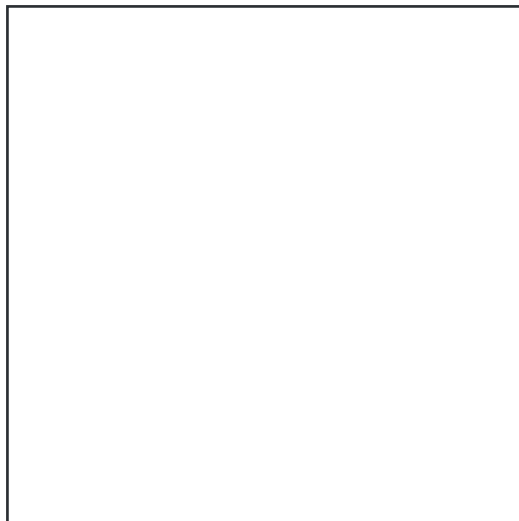
Можете да нè контактирате на:

Целосно име на училиштето	
Подрачни училишта	
Адреса	
Телефон/Факс	
Интернет страница	
Имејл	

СОДРЖИНА:

ПИСМО ОД ДИРЕКТОРОТ.....	3
Членови на Тимот за училишен развој.....	3
ВИЗИЈА НА УЧИЛИШТЕТО - какво училиште сакаме да градиме.....	4
МИСИЈА НА УЧИЛИШТЕТО - што правиме за да ја реализираме својата визија.....	4
ВРЕДНОСТИ НА УЧИЛИШТЕТО - клучни вредности кои ги промовира училиштето.....	4
Контекст.....	5
Специфични податоци.....	5
ПОСТИГАЊА ВО ИЗМИНАТИОТ ПЕРИОД.....	6
АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА.....	7
СТАНДАРДИ ЗА КЛИМА И КУЛТУРА.....	8-14
КЛУЧНИ ПРИОРИТЕТИ.....	14
АКЦИСКИ ПЛАН.....	16

ПИСМО ОД ДИРЕКТОРОТ



ЧЛЕНОВИ НА ТИМОТ ЗА УЧИЛИШЕН РАЗВОЈ

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...



ВИЗИЈА НА УЧИЛИШТЕТО – слика на посакуваната иднина

МИСИЈА НА УЧИЛИШТЕТО - што правиме за да ја реализираме својата визија

ВРЕДНОСТИ НА УЧИЛИШТЕТО - клучни вредности кои ги промовира училиштето

КОНТЕКСТ – карактеристики на заедницата и податоци за училиштето

КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЗАЕДНИЦАТА КАДЕ СЕ НАОЃА УЧИЛИШТЕТО:

Посебни информации за училиштето (учебна година 202_/2_):

Подрачје	Податоци	Коментар
Академски постигања (просечна оценка):		
Број на ученици кои го повторуваат одделението		
Број на ученици кои учат според ИОП (индивидуална образовна програма)		
Број на ученици кои добиваат социјална помош		
Број на ученици со еден или двајца невработени родители		
Број на ученици без родителска грижа		
Број на осипани ученици		
Вкупен број изостаноци		
Број на неоправдани изостаноци		
Број на изречени дисциплински мерки		
Број на воннаставни активности		
Број на ученици вклучени во воннаставни активности		

ПОСТИГАЊА ВО ИЗМИНАТИОТ ПЕРИОД

Најважни постигања/успеси на училиштето:



АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА

КЛИМА И КУЛТУРА

Области за анализа:

- I. ЗАЕДНИЧКА МИСИЈА, ВИЗИЈА И ВРЕДНОСТИ НА УЧИЛИШТЕТО*
- II. ЧУВСТВО НА БЕЗБЕДНОСТ И ПРИПАЃАЊЕ КОН УЧИЛИШНАТА ЗАЕДНИЦА*
- III. ПЛАН ЗА РАБОТА ЗАСНОВАН НА СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ*
- IV. ПАРТНЕРСТВО СО СЕМЕЈСТВОТА И ЗАЕДНИЦАТА*
- V. НАСТАВЕН ПРОЦЕС И ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ*
- VI. ПРАВИЛА И ПРОЦЕДУРИ КОИ ГИ РЕГУЛИРААТ КЛИМАТА И КУЛТУРАТА*

РЕЗИМЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ:

ОБЛАСТ 1: ЗАЕДНИЧКА МИСИЈА, ВИЗИЈА И ВРЕДНОСТИ НА УЧИЛИШТЕТО

Наши силни страни и предности:

Области за подобрување:

Дополнителни информации кои ни се потребни:

Можни активности:

ОБЛАСТ 2: ЧУВСТВО НА БЕЗБЕДНОСТ И ПРИПАЃАЊЕ КОН УЧИЛИШНАТА ЗАЕДНИЦА

Наши силни страни и предности:

Области за подобрување:

Дополнителни информации кои ни се потребни:

Можни активности:

ОБЛАСТ 3: ПЛАН ЗА РАБОТА ЗАСНОВАН НА СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ

Наши силни страни и предности:

Области за подобрување:

Дополнителни информации кои ни се потребни:

Можни активности:

ОБЛАСТ 4: ПАРТНЕРСТВО СО СЕМЕЈСТВОТА И ЗАЕДНИЦАТА

Наши силни страни и предности:

Области за подобрување:

Дополнителни информации кои ни се потребни:

Можни активности:

ОБЛАСТ 5: НАСТАВЕН ПРОЦЕС И ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ

Наши силни страни и предности:

Области за подобрување:

Дополнителни информации кои ни се потребни:

Можни активности:

ОБЛАСТ 6: ПРАВИЛА И ПРОЦЕДУРИ КОИ ГИ РЕГУЛИРААТ КЛИМАТА И КУЛТУРАТА

Наши силни страни и предности:

Области за подобрување:

Дополнителни информации кои ни се потребни:

Можни активности:



ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

ОБЛАСТИ И ПРИОРИТЕТИ	
I.	ЗАЕДНИЧКА МИСИЈА, ВИЗИЈА И ВРЕДНОСТИ НА УЧИЛИШТЕТО
ПРИОРИТЕТ:	
II.	ЧУВСТВО НА БЕЗБЕДНОСТ И ПРИПАЃАЊЕ КОН УЧИЛИШНАТА ЗАЕДНИЦА
ПРИОРИТЕТ:	
III.	ПЛАН ЗА РАБОТА ЗАСНОВАН НА СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ
ПРИОРИТЕТ:	
IV.	ПАРТНЕРСТВО СО СЕМЕЈСТВОТА И ЗАЕДНИЦАТА
ПРИОРИТЕТ:	
V.	НАСТАВЕН ПРОЦЕС И ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ
ПРИОРИТЕТ:	
VI.	ПРАВИЛА И ПРОЦЕДУРИ КОИ ГИ РЕГУЛИРААТ КЛИМАТА И КУЛТУРАТА
ПРИОРИТЕТ:	

ПРИОРИТЕТИ ВО УЧЕБНАТА ГОДИНА 202_ / 202_

	Приоритети	Области
Приоритет 1		
Приоритет 2		

АНАЛИЗА НА ПРИОРИТЕТИТЕ

ПРИОРИТЕТ 1:			
КЛУЧНИ ПРАШАЊА / ПРОБЛЕМИ ВО ОВАА ОБЛАСТ:			
ПРИЧИНИ ЗА ПРОБЛЕМОТ	ПОСЛЕДИЦИ ОД ПРОБЛЕМОТ	Што уште треба да знаеме за овој проблем?	Како ќе собираме дополнителни податоци и од кого?

АКЦИСКИ ПЛАН ЗА УЧИЛИШЕН РАЗВОЈ: КАКО И НА КОЈА ОСНОВА ДА ГИ ДЕФИНИРАМЕ ЦЕЛИТЕ?

Врз основа на дефинираните приоритети се поставуваат долгорочни и краткорочни цели, кои ни покажуваат што треба да се постигне и што се подобрило. Целите треба да бидат јасни, мерливи, насочени кон подобрување на климата и културата, или поточно, квалитетот на наставата, учењето и постигнувањата на децата, со учество на наставниците, учениците и родителите. Процесот на планирање започнува со дефинирање на крајната цел во форма на изјава за тоа кон каква изменета состојба се стремиме и за чија реализација се потчинети сите параметри на планот.

АКЦИСКИ ПЛАН

Акциските планови се изработуваат за да можат да се постигнат долгорочните и краткорочните цели. Акциските планови ни ги прикажуваат: ДОЛГОРОЧНИТЕ ЦЕЛИ – што сакаме да постигнеме во еден подолг временски период; СПЕЦИФИЧНИТЕ ЦЕЛИ/ЗАДАЧИ – што сакаме да постигнеме во пократок временски период; АКТИВНОСТИ – што треба да се стори за да се остварат некои цели; ВРЕМЕНСКАТА РАМКА – за секоја од активностите; ОДГОВОРНОСТ – кој е одговорен за секоја од активностите; ВРЕМЕНСКАТА РАМКА – кога да работиме на секоја од целите; РЕСУРСИ – кои ресурси ни се потребни за постигање на нашите цели.

Што се однесува до општите и специфичните аспекти:

- постои општа цел, а училиштето само придонесува за нејзина реализација, заедно со сите други актери;
- постои и специфична цел, чија реализација зависи исклучиво од училиштето.

М.У.Д.Р.О. дефинирани долгорочни и краткорочни цели (задачи)

Секој од приоритетите за училишен развој треба да дефинира една или повеќе цели кои училиштето сака да ги постигне во таа област. Во зависност од сложеноста и временската рамка, целите можат да бидат долгорочни и краткорочни (кои се нарекуваат и специфични цели или задачи). Многу е важно да нагласиме дека специфичните цели на училиштето треба да се усогласат со долгорочните цели на училиштето, и дека реализацијата на специфичните цели придонесува за реализација на долгорочните стратешки цели на училиштето. Краткорочните/специфични цели ги покажуваат промените кои се јавуваат во пократок временски интервал. Основните принципи за дефинирање на целите се:

М.У.Д.Р.О.

Кога ги поставуваме целите, мора да внимаваме на параметрите кои даваат одговор на следниве прашања:

Дали се **М**ерливи?

Дали се **У**согласени временски?

Дали се **Д**остижни?

Дали се **Р**еални?

Дали се **О**дредени?

Кога ги формулирате целите, мора да ги земете предвид резултатите од анализите. Следејќи го М.У.Д.Р.О. принципот, секоја од целите мора да вклучува најмалку три од петте карактеристики во дефиницијата. Пожелно е целите да бидат подредени по хронолошки и логички след, имајќи на ум дека училиштето ја има одговорноста за нивната реализација.

Правилно дефинираните цели даваат одговор на прашањата за тоа кои промени и подобрувања треба да се постигнат, кои се очекуваните резултати од овие промени и како промените ќе се одразат на развојот на училиштето во целина. Специфичните цели на училиштето треба да се во согласност со долгорочната цел (цели) на училиштето, а преку тоа и со локалните приоритети и закони донесени од страна на надлежните.

За да се остварат целите, неопходно е да се осмислат активности кои, во крајна линија, ќе резултираат со остварување на посакуваната цел.

Активности се низа чекори кои треба да се преземат со цел да се постигне специфична цел/задача.

Операционализација на индикатори за успешно остварени цели

Индикаторите за успех се параметри со помош на кои можеме да ги опишеме специфичните цели/задачи на оперативен мерлив начин (квантитет, квалитет, време). Тие се дефинираат на ниво на специфични цели/задачи (целни индикатори) со одредување на еден или повеќе индикатори за секоја цел и на ниво на активност (индикатори за процес и/или резултати). Индикаторите се користат за време на имплементацијата на планот за училишен развој (мониторинг) за да се следи нивото на извршување или реализација на специфичната цел/задача и да се одреди дали целта е постигната и/или до кој степен е постигната.

ИНДИКАТОРИ ЗА УСПЕХ

Индикаторите се маркери, факти, информации, мерки, кои служат за опишување на целите и активностите на оперативен мерлив начин (квантитет, квалитет, време) за да може квалитативно (описно) и квантитативно (мерливо) да се измери промената откако ќе бидат завршени активностите.

Тие се формулирани како одговор на следниве прашања:

- Како ќе знаеме дали она што сме го планирале навистина се остварува или не?
- До кој степен е тоа постигнато?

Основната функција на индикаторите е:

- Проценка (мерење) на напредокот во постигнување на зададената цел или цели
- Олеснување на комуникацијата во врска со позитивните или негативните постигања во процесот на остварување на целта со носителите на (политичките) одлуки, администрацијата, научната заедница
- Обезбедување клучни насоки за процесот на донесување одлуки

Типови на индикатори:

- Излезни индикатори – со нив може да ги процениме постигнатите цели во врска со она што е вложено, на пр. бројот и типот на воспоставени механизми за соработка со родителите.
- Индикатори за импакт – ни ги покажуваат пошироките/долгорочни резултати од преземените мерки, на пр. процентот на ученици со натпросечни постигнувања на државниот тест по математика;
- Процесни индикатори – со нив може да видиме кои мерки и активности биле преземени, на пр. формиран е тим за училишен развој, усвоен е петгодишен план за училишен развој;
- Целни индикатори – со нив ги дефинираме и согледуваме целите/задачите, на пр. 50% од наставниците ќе бидат обучени да градат критичко мислење кај децата до крајот на учебната 2021 година.

Целен индикатор / таргет – го претставува резултатот кој очекуваме да го добиеме на крајот од програмата или активноста. Тој се поставува во врска со целта.

За да биде индикаторот М.У.Д.Р.О. дефиниран, мораат да бидат дефинирани изворот на податоци и изворот на верификација, како и динамиката за собирање податоци, дефинирањето на одговорностите и неопходните ресурси.

ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА РЕСУРСИ НЕОПХОДНИ ЗА ПОСТИГНУВАЊЕ НА ЦЕЛИТЕ

Накратко ќе се поминат типовите на ресурси потребни да се постигне целта (човечки, финансиски, материјални, други). Учесниците ќе имаат прилика да сфатат зошто е неопходно да се одредат изворите на средства за одредени активности, дали е тоа достапно и дали може да стане достапно.

Анекс 5: Акциски план

Приоритет 1:							
Општа цел (резултат кој сакаме да го постигнеме):							
	Моментална состојба Од каде почнуваме?	Активности и методи Што ќе правиме?	Обврски Кој?	Рокови Кога?	Потребни ресурси Што ни е потребно?	Индикатори на успешност Што ќе ни покаже дека сме ја постигнале целта	Како да следиме и документираме? Како ќе го документираме напредокот?
Специфична цел 1 (чекор кон постигнување на општата цел)							
Специфична цел 2							

МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ПРОГРЕСОТ И ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧИЛИШТЕТО

Мониторинг и евалуација на имплементацијата на планот за училишен развој

Во ова поглавје ќе ги разгледаме целите на мониторингот и евалуацијата на имплементацијата на планот за училишен развој, методите и техниките и користењето на резултатите од овие процеси.

Многу е важно целиот процес на имплементација на планот за училишен развој да се следи и контролира преку процесот на мониторинг и евалуација, т.е. проценка. Токму затоа, мониторингот и евалуацијата претставуваат придружна и финална фаза која влијае на квалитетот на имплементацијата на овој процес. На овој начин управувањето со планот за училишен развој се имплементира на комплексен начин, но тоа ефикасно го подобрува квалитетот на образованието на сите нивоа.

Секоја активност мора да биде точно измерена за да се постигне квалитет. Нивото на квалитет треба да биде одредено преку организацијата. Мора да се наведат докази за квалитетот, како и секој негов аспект, па да се реагира каде што е потребно. Постојат неколку начини на кои може да се измери имплементацијата на активностите и процедурите на планот за училишен развој. Со формализација на системот за мерење се постигнува постојан мониторинг и мерење на успехот и се добива можност да се реагира навреме, пред да се случи неуспех. (Farooq, 2007)

ДЕФИНИЦИЈА, ЦЕЛИ И ВАЖНОСТ НА МОНИТОРИНГОТ И ЕВАЛУАЦИЈАТА

Целта на мониторингот и евалуацијата на имплементацијата на планот за училишен развој е систематско собирање на податоци, мониторинг и супервизија на процесот на имплементација и проценка на успешноста на развојниот план од аспект на постигнување стратешки и приоритетни цели. Мониторингот и евалуацијата го следат прогресот, ја подобруваат ефикасноста и ефективноста на ПРУ, но исто така, предлагаат промени во активностите базирани на сознанијата и проценките.

Мониторингот и евалуацијата, имплементацијата на училишниот план за развој, вклучуваат исцрпно согледување на исполнувањето на активностите, специфичните задачи и цели, стратешките и специфични цели на следниов начин:

- Мониторинг на процесот на имплементација на акцискиот план (дали планираните активности се имплементирани и дали ресурсите се ефективно распоредени и искористени);
- Мониторинг на резултатите од активностите (ефекти-резултати од активностите во однос на инвестираните ресурси);
- Евалуација на прогресот во остварување на целта (мисија и стратешки цели на стратегијата);
- Евалуација на влијанието на развојниот план врз учениците, родителите, наставниците и локалната заедница.

Мониторинг

Ова е начин да се провери и одреди дали планот се имплементира и да се процени колку добро се имплементира, за да може да се направат корективни чекори веднаш штом ќе се појави потреба за тоа. Мониторингот го намалува времето и напорите. Мониторингот доведува до прилагодување, дополнување и коригирање на сите аспекти на планот. Процедурите за мониторинг вклучуваат:

- состаноци за преиспитување (сите вработени или мали групи) за да се дискутира за прогресот од гледна точка на критериуми за успех, да се согледаат потешкотиите, да се дадат предлози за проблемите;
- неформални и формални дискусии во кои ќе учествува училиштето или засегнати партнери вон училиштето, за да се добијат повратни информации во врска со активностите, одлагањата, неопходните ресурси и рокови за состаноци;
- опсервација од страна на „пријател-критичар“ („странец“ со соодветно искуство);
- користење на прифатени инструменти за евалуација на дефинирани нивоа во временската рамка на планот.

Во фазата на имплементација се изведуваат активностите назначени во акциониот план; се воспоставуваат процедури кои ќе овозможат поддршка на наставниците и другите лица кои се инволвирани во одредени активности во рамките на задачите. Мониторингот, исто така, проценува дали имплементацијата на планот се одвива според предвиденото и дали има потреба од корекции, во смисла на дополнување на одредени елементи од планот.

Евалуација

На крајот на циклусот за имплементација на училишниот развој, многу е важно училишната заедница да направи проценка на тоа дали имплементацијата успешно ги постигнала саканите цели и развојните потреби на училиштето. Процесот на евалуација проценува до кој степен било можно да се постигнат или реализираат целите наведени во секоја од приоритетните области на развојот.

Мониторинг на имплементацијата на планот за училишен развој

Мониторингот на имплементацијата на планот за училишен развој е начин да се провери и одреди дали планот бил имплементиран и колку добро бил имплементиран, сè со цел веднаш да се преземат неопходни активности за корекција доколку е потребно.

Извештаите за мониторинг се базираат на:

- Состаноци на кои се дискутираат постигнатите резултати, се разгледуваат потешкотиите, се предлагаат активности за решавање на проблемите;
- Дискусии со учесници од училиштето и партнери вон училиштето за да се добијат повратни информации;
- Користење на прифатени инструменти за евалуација на дефинирани нивоа во временската рамка на планот.

Мониторингот (како систематски процес на собирање на податоци) треба да се изведува континуирано за време на важењето на планот за училишен развој.

Евалуација на имплементацијата на планот за училишен развој

Процесот на евалуација проценува до кој степен било можно да се постигнат целите наведени во секоја од приоритетните области на развојот: комплетно, делумно или без значајни постигнувања. Резултатите од евалуацијата се основа за понатамошно подобрување и развој на следните циклуси на развојно планирање:

- Имплементираните проекти можат да бидат интегрирани во животот на училиштето;
- Проектите чии цели биле делумно остварени можат да продолжат во следниот циклус, со можни измени, кои ќе бидат резултат од факторите кои биле идентификувани како пречка за успех;
- Проектите чии цели не биле остварени можат да бидат радикално ревидирани или заменети со нови проекти, кои ќе имаат подобри изгледи за поуспешна реализација во рамките на одредени развојни приоритети.

Процесот на евалуација го зема предвид искуството на сите кои учествуваат во имплементацијата на планот. Во овој процес, особено внимание се посветува на собирање податоци и докази поврзани со индикаторите и критериумите за успех, при што се формираат заклучоци и се даваат препораки.

Според личното искуство на авторите, препорачливо е доказите да се собираат преку:

- Прашалници, анкети;
- Документи и протоколи;
- Дискусии;
- Интервјуа;
- Увид во работата на учениците;
- Процесот на опсервација

Евалуацијата (како анализа на податоци и проценка на успешноста) се врши периодично – а и по одредени фази на имплементацијата. Евалуацијата на успешноста на имплементацијата се прави еднаш годишно, на крајот од учебната година, а евалуацијата на извештаите е интегрален дел на годишните извештаи за работата на училиштето. Може да се даде пример за тоа како се согледуваат активностите во планот за училишен развој.

Методи, техники и инструменти за мониторинг и евалуација

За успешен мониторинг и евалуација за имплементација на планот за училишен развој, можат да се користат стандардните алатки за собирање податоци, како на пример: забелешки на корисниците и службите, прашалници, интервјуа, анкети, директен пристап кон документацијата итн. Податоци можат да се соберат преку:

- прашалници;
- документи;
- записници и протоколи;
- дискусии;
- интервјуа;
- увид во работата на учениците;
- процесот на опсервација;
- независни извештаи од евалуација и други инструменти.

Носители на процесот за мониторинг и евалуација

Координатор на активностите за мониторинг и евалуација е директорот, во соработка со тимот за училишен развој, кој ги одбира индикаторите и техниките за нивно мерење.

Користење и дисеминација на податоците од планот за мониторинг и евалуација

Примарната цел за собирање податоци и проценка на напредокот и успешноста е да се провери валидноста и остварливоста на ПРУ, и понатаму, да се коригираат целите и задачите, ако има потреба за тоа. На крајот на учебната година, врз основа на резултатите од мониторингот и евалуацијата на имплементација на планот, се даваат препораки за подготовка на анекс на акцискиот план кон планот на училишниот развој.

Дисеминација на резултатите

1. Направете план за споделување во кој ќе бидат вклучени: причината за споделување на податоците, кој тип на податоци ќе бидат споделени, начинот на кој податоците ќе бидат претставени, местата/ институциите на кои ќе им бидат претставени, и со кого ќе бидат споделени.

Начините на кои податоците можат да бидат претставени се:

- извештаи
- брошури/летоци
- концизни описи
- клучни поенти (апстракти)
- написи во весници
- видеа
- PDF
- PPP
- промотивни материјали

Евалуацијата е важна затоа што со неа се одредува до кој степен се остварил планот, а таа е и основа за планирање на следниот циклус на планирање.

Анекс 6: План за имплементација и мониторинг на училишниот развој/акциски план

АКТИВНОСТИ	Завршено	Во подготовка	Не е завршено	Коментари
ВО ТЕКОТ НА УЧЕБНАТА 20__/20__ ГОД.:				
ПОДГОТВИТЕЛНА ФАЗА				
Оформен е тим за училишен развој				
Формулирани се визијата и мисијата на училиштето				
Сите се запознаени со визијата и мисијата на училиштето				
НА КРАЈОТ НА УЧЕБНАТА 20__/20__ ГОД. – ЈУНИ/АВГУСТ:				
АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА – ПРИБИРАЊЕ НА ПОДАТОЦИ				
Собрани се податоци во врска со резултатите на крајот од учебната година				
Самопроценка/евалуација е направена на крајот од учебната година				
Родителите и учениците учествуваат во самопроценката на соодветен начин				
АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ				
Идентификувани се клучните проблеми од собраните податоци				
Идентификувани се можните причини и фактори кои придонесуваат за овие проблеми				
Собрани се додатни податоци за да се одредат точните причини за проблемот				
Консултации во врска со приоритетите (извод од засегаатите страни)				
ПОЧЕТОК НА УЧЕБНАТА 20__/20__ ГОД. – ДО КРАЈОТ НА СЕПТЕМВРИ (ПРВАТА ВЕРЗИЈА НА ПЛАНОТ Е ИСПРАТЕНА)				
ДОЛГОРОЧНИ И КРАТКОРОЧНИ ЦЕЛИ				
Се формулираат одредени клучни стратешки цели и задачи, врз основа на утврдените проблеми				

Утврдени се најдобрите стратегии и активности за реализација на секоја од целите и задачите					
Одредени тимови/индивидуалци се одговорни за имплементација на активностите					
Идентификувани потребите за додатна професионална обука, за да можат да се реализираат планираните активности					
Изработен долгорочен стратешки план					
ГОДИШЕН ПЛАН					
Одредени се приоритетите (задачите) за првата година					
Изработен е годишен план со точен распоред на активности и одговорности за следната учебна година					

ВО ТЕКОТ НА УЧЕБНАТА 20___/20___ ГОД.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПЛАНОТ

Изработен е план за запознавање и вклучување на сите во имплементација на планот					
Редовни состаноци на тимот					
Ревизија на планот и промени (ако има потреба)					

МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Дефинирано е времето и активностите кои треба да се следат					
Одредени се лицата кои ќе го вршат мониторингот и ќе собираат податоци					
Редовен мониторинг и анализа на собраните податоци					



МОДУЛ 5: КАКО ДА ГО ИМПЛЕМЕНТИРАТЕ ПЛАНОТ ЗА УЧИЛИШЕН РАЗВОЈ/АКЦИЈА

Со цел да се обезбеди имплементација на планираните активности од акцискиот план за училишен развој, неопходно е планот да се разгледа од неколку аспекти кои влијаат на неговата имплементација и да се обезбеди поддршка од клучните фактори за училиштето... Активната поддршка ќе ги зајакне училишните тимови, а најмногу управата на училиштето, во промовирање на основната идеја на акциските планови за намалување на влијанието на СЕС врз успехот на учениците во другите училишта и кај оние кои донесуваат одлуки во нивната околина.

СОДРЖИНА НА МОДУЛОТ

- Сумирање на резултатите од процесот на учење во програмата за училишен развој и дополнување на нацртите на акциските/развојните училишни планови, врз основа на научените лекции
- Преглед од страна на врсниците на изработените акциски/развојни училишни планови (двоен дневник)
- Алатки за анализа на контекстот и застапување за имплементација на акциските/развојни училишни планови, - мапа на моќ, - анализа на интересите на клучните актери, - Про-про модел, - модел за стратешка комуникација

РЕЗУЛТАТИ ОД МОДУЛОТ

- Планови за училишен развој/акција:
- Дополнети со ново знаење и идеи од страна на акциските училишни тимови
 - Ревидирани од страна на други учесници, за да се подобрат и да се добијат нови идеи
 - Подготвеност да се започне нивната имплементација, со анализа на можните пречки и одредување на сојузници во процесот на имплементација

ОБВРСКИ НА УЧИЛИШТЕТО ОТКАКО ЌЕ ГО ЗАВРШИ МОДУЛОТ

- Подготовка на претфинален документ за план за училишен развој/акција, кој ќе биде конечно ревидиран од страна на обучувач/ментор
- Започнување на процесот на имплементација на училишниот план за развој/акција и адресирање на потребите на учениците со низок СЕС

АЛАТКИ ЗА ЗАСТАПУВАЊЕ ЗА РАЗВОЈНИТЕ/ АКЦИСКИ УЧИЛИШНИ ТИМОВИ

Аднан Припољац

МАПИ НА МОЌ

Размислете и направете список на институции и индивидуи кои се или би можеле да бидат засегнати од проблемот за кој Вие се застапувате – и позитивен и негативен интерес. Претставете ја секоја личност или група луѓе со симбол на соодветно место на мапата, истакнувајќи ја нивната позиција во однос на проблемот кој го застапувате (поддршка, неутрална, опозиција).

- Разгледајте ги традиционалните и нетрадиционалните потенцијални учесници во застапувањето на процесот, вклучувајќи ги и шефовите на влади, славни личности, успешни деловни луѓе итн.
- Бидете креативни кога ќе одбирате симбол за индивидуалните учесници: ако влијанието на тој учесник е поголемо, претставете го со поголем симбол и обратно.
- Ако учесникот во процесот е силен поддржувач, неговиот симбол треба да биде крајно лево на мапата на моќ, додека пак, ако силно се противи, симболот треба да биде крајно десно. Линијата на неутралноста е на средината на мапата на моќта.
- Ако делата на двајца учесници во процесот на застапување се блиску поврзани, и нивните симболи на мапата треба да бидат поврзани.

Откако ќе ја изработиме мапата, за да ги разбереме подобро односите на моќ во поглед на проблемот за чие решение се застапуваме, може да си поставиме некои од следниве прашања:

- Има ли некои други сојузници или противници на нашата кампања, кои се тие?
- Каде на мапата е најголемото влијание врз оние кои донесуваат одлуки во врска со проблемот?
- Во согласност со релативната моќ, каде би ги насочиле Вашите напори за застапување: дали би ја засилиле поддршката, би ги неутрализирале противниците или би се обиделе да ги убедите нерешителните?

И на крај, треба да назначиме дека мапата на моќ може да послужи како подвижна слика на процесот на застапување, т.е. симболите на оние учесници кои се движат од една до друга страна за време на процесот на застапување можат да се движат и на мапата, и на тој начин ги илустрираат резултатите на застапувањето.

МАПА НА МОЌ

Цел на јавното застапување:

Целна публика:

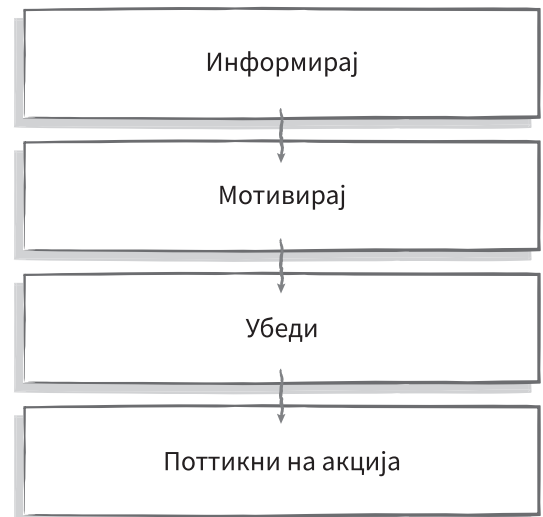


МОДЕЛ НА СТРАТЕШКА КОМУНИКАЦИЈА

Успешното застапување зависи од способностите на оние кои го водат тоа, да ги убедат или присилат оние што донесуваат одлуки да преземат одредени чекори. „Стратешка комуникација е секоја планирана комуникациска активност која треба да постигне некоја од следниве комуникациски цели, да: информира, убеди, мотивира и поттикне на акција.“ Клучен фактор во стратешката комуникација е доброто разбирање на целната публика и согледување на нештата од нивна перспектива. Застапникот мора добро да размисли што би ја мотивирало целната публика за да покаже поддршка за проблемот. Ова е, можеби, најголемиот предизвик на стратешката комуникација, да се ставите во кожата на Вашата публика и да сфатите каква корист тие можат да имаат ако го поддржат Вашиот проблем. Размислете за можните ризици и придобивки со кои целната публика ќе се соочи ако ги здружи силите со Вас. Успешната стратешка комуникација преку информација, мотивација и убедување мора да резултира со акција од страна на целната публика, а со тоа и постигнување на целта на кампањата за застапување.

Интегрален дел на процесот на стратешка комуникација е изработка на успешна порака, која ќе го поттикне слушателот да мине на дело. За да се изработи успешна порака во согласност со моделот на стратешка комуникација, неопходно е да се разработат нејзините составни делови.

1. Целна публика (кому се обраќаме);
2. Делото/потегот кој сакате целната публика да го направи (дали сакате само да информирате,/ и мотивирате, и/или да убедите, и/или поттикнете публиката да преземе акција);
3. Содржината (централната идеја на пораката, кое е најважното нешто што сакате да ѝ го доближите на публиката, која единствена идеја сакате да ја искомуницирате со неа);
4. Вокабуларот (се однесува на вокабуларот кој го користите во пораката, дали зборовите се јасни, или можат да бидат протолкувани различно од различна публика, дали жаргонот погодува на целната публика);
5. Преносителот на пораката (личноста која ќе ја испорача пораката; дали преносителот на пораката има кредибилитет кај целната публика);
6. Формата (комуникацискиот канал кој го користите за да ја пренесете пораката до целната публика, може да биде со потпишување на петиција, директни средби, ТВ емисија, и сл.);
7. Времето и местото (кога и каде ќе ја испратите пораката на Вашата кампања, дали оние кои донесуваат одлуки ќе Ве слушаат повнимателно во предизборниот период, дали може да искористите некој важен датум и да го поврзете со Вашата стратешка комуникација).



Модел на стратешка комуникација

ПРИОД ПРО-ПРО

Интегразивното размислување е дисциплина и методологија за решавање на сложени проблеми. Оваа теорија е поставена од Роџер Мартин (Roger Martin) од универзитетот во Торонто. Мартин го дефинира интегразивното размислување како „способност креативно да се искористи тензијата меѓу два спротивставени модели и наместо да се одбере еден, на сметка на другиот, да се изнајде ново, креативно решение со елементи од двата модели и кое ќе биде посупериорно и од едниот и од другиот модел.“ Интегразивното размислување ни дава можност да согледаме дека нашето мислење за проблемот, или можното решение, е само дел од целата слика, и дека ако сакаме да дојдеме до решение, мора да го согледаме и земеме предвид начинот на кој другите луѓе ја гледаат или толкуваат истата ситуација. Интегразивното размислување нè наведува да учиме од луѓе кои имаат различно мислење од нас и дека, наместо да бираме меѓу едно или друго, спротивно решение, може да најдеме ново гледање и пристап во решавање на проблемот. Методолошки гледано, интегразивното размислување ни дава

стратегии во кои од про-контра пристап, се движиме кон про-про пристап и став, користејќи прилика да размислуваме на нов начин.

ЧЕКОРИ: Дефинирајте го проблемот кој треба да се реши: на пр. начинот на кој учениците во училиштето се облекуваат

Чекор 1: Дефинирајте спротивни модели за решавање на истиот проблем

Пример: дозволете слобода во избор на облеката за училиште, наспроти воведување на училишни униформи (или на пр. користење сончева енергија наспроти користење нафта, ГМО наспроти органска храна, користење на пластични кеси...). Кога започнувате од две спротивставени решенија имате можност да одбегнете барање на компромисно решение.

Чекор 2: Истражете ги моделите

Разговарајте и опишете ги детално двата модели – што значат, како изгледаат во практиката. Замолете ги учениците детално да ги испитаат двата модели и да кажат дали се сложуваат или не. Многу е важно да се утврдат сите недостатоци на двата модели или решенија.

Чекор 3: Анализа на различните ставови

За секој од моделите, формирајте клучни групи, кои би биле опфатени со тој модел или решение – сите оние кои би можеле да трпат некои последици, кои би имале корист или се засегнати за проблемот (во случајот со облекувањето тука би спаѓале учениците, родителите, наставниците, лица од заедницата...).

Чекор 4: Дефинирајте причини ЗА

За секој од моделите направете на голем лист хартија онолку колони колку што има групи чии ставови сакате да ги анализирате (за почеток може да има три групи), и за секоја од групите наведете три причини поради кои тој модел е добар за нив – кои придобивки ги имаат или може да ги имаат и затоа примената на тој модел влијае позитивно на нив.

Чекор 5: Врска меѓу моделите

Групите заеднички ги анализираат моделите и придобивките за групите, обидувајќи се да најдат заеднички потреби кои се решени на различен начин, и да воочат други сличности и необичности меѓу групите. Сумирајте сè, придобивките и предностите во еден збор – (кој треба да биде) именка.

Чекор 6: Преформулирајте го проблемот

Одново поставете го проблемот, но така што да ги содржи двата збора од моделот. Така на пример, ако клучните зборови се индивидуализам (без униформи) и еднаквост (со униформи), новата формулација на проблемот би звучела некако вака: Како може да го решиме прашањето за облекување во училиштето, а да ја задржиме индивидуалноста и да ја поттикнеме еднаквоста?

Чекор 7: Изнајдете ново решение

Кажете им на учениците во групата низ разговор да се обидат да изнајдат ново, креативно решение за проблемот, кое ќе ги задоволи двете страни. Анализирајте ги сите решенија и обидете се да предложите едно, сеопфатно решение и да го претставите на, на пр. родителскиот одбор или наставничкиот совет. Каузалниот модел може да се користи и при анализа на постапките на некој лик од книга, анализа на влијанието на различни индустрии врз загадувањето на природата и сл.

Чекор 8: Тестирајте го прототипот

Размислете за чекорите и сите неопходни претпоставки за Вашиот модел да биде применлив. Изработете план за акција.

Може да ги користите овие картички за да направите анализа од различни гледни точки:

Овој модел е добар затоа што Ви овозможува да: _____ _____ Така што: _____

Овој модел е добар затоа што Ви овозможува да: _____ _____ Така што: _____

Исто така, моделот ПРО-ПРО може да се користи при анализа на проблем на кој наидува некој лик во приказна, на кој било проблем во животот, кога треба да донесете важна одлука која има спротивни решенија итн.

BIBLIOGRAPHY

- Albright, M. I., & Weissberg, R. P. (2010). School-family partnerships to promote social and emotional learning. U S. L. Christenson, & A. L. Reschly, Handbook of school-family partnerships for promoting student competence (str. 246-265). New York: Routledge.
- Benson, P. L. (2006). All kids are our kids: What communities must do to raise caring and responsible children and adolescents. Jossey-Bass.
- Bezinović, P. (2010). Samovrednovanje škola. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje i Institut za društvena istraživanja.
- Bogunović, B., & Polovina, N. (2007). Obrazovno-materijalni kontekst porodice i odnosučenika prema školovanju. Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja.
- Deal, T. E., & Peterson, K. D. (1999). Shaping school culture: The heart of leadership. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Deal, T. E., & Peterson, K. D. (2016). Shaping School Culture, Third Edition. John Wiley & Sons, Inc.
- Dearing, E. (2008). Psychological Costs of Growing Up Poor. Reducing the Impact of Poverty on Health and Human Development: Scientific Approaches, 324-332.
- Djajkowska, B., Joshevska, M., Kirandziska, S., Kožić Komar, V., & Vranješević, J. (2019). Suzbijanje društvenih tabua o siromaštvu: Kreativne ideje za ublažavanje posljedica siromaštva na djecu i mlade: aktivnosti za rad u školi. Zagreb: Mreža centara za obrazovne politike (MCOP).
- Eccles, J. S., & Barber, B. L. (1999). Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters? Journal of Adolescent Research, 10-43.
- Engle, P. L., & Black, M. M. (2008). The Effect of Poverty on Child Development and Educational Outcomes. Impact of Poverty on Health and Human Development: Scientific Approaches, 243-256.
- Farooq, M. A. (2007). Application of total quality management in education. Journal of Quality and Technology Management, str. 87-97.
- Fredricks, J. A., & Eccles, J. S. (2006). Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations. Developmental Psychology, 42(4), 698-713.
- Fullan, M. (2001). Leading in a culture of change. Jossey-Bass.
- Fullan, M., & Hargreaves, A. (1996). What's Worth Fighting for in Your School? New York: Teachers College Press.
- Gossen, D., & Anderson, J. (1996). Stvaranje uvjeta za kvalitetne škole. Zagreb: Alinea.
- Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement. Austin: National Center for Family & Community Connections with Schools, Southwest Educational Development Laboratory.
- Henderson, A. T., Mapp, K. L., Johnson, V. R., & Daves, D. (2007). Beyond the bake sale, The essential guide to family - school partnerships. New York: New Press.
- Hoy, W. K. (1990). Organizational climate and culture: A conceptual analysis of the school workplace. Journal of Educational Psychology Consultation, 1, 149-168.
- Krajišnik, N. (2019). Škola vrijednosti. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by Step.
- Mahoney, J. L., & Cairns, R. B. (1997). Do extracurricular activities protect against early school dropout? Developmental Psychology, 33(2), 241-253.
- Martin, J., & Siehl, C. (1983). Organizational culture and counterculture: An uneasy symbiosis. Organizational Dynamics, 12(2), str. 52-64.
- Martin, R. (2007). The Opposable Mind.
- McDemot, D. (2008). Developing Caring Relationships Among Parents, children, schools, and Communities. Sage Publications Inc.
- Mlekuž, A., Veladin, M., & Haugas, S. (2018). Education and Socio-Economic Status - Estonian Case. Zagreb: Network of Education Policy Centers (NEPC).
- Narayan, D., & Petesch, P. (2007). Moving Out of Poverty : Volume 1. Cross-Disciplinary Perspectives on Mobility. Washington, DC: World Bank and Palgrave Macmillan.
- Prosser, J. (1999). The Evolution of School Culture Research. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- Seligman, M. E. (2011). Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being. New York: Free Press.

- Sharp, R. (2014). Ready, steady, action: what enables young people to perceive themselves as active agents in their lives? *Education Psychology in Practice* 30(4).
- Tinjak, M. (2020). *Škole i roditelji partneri*. Sarajevo.
- Todorović, J. (2004). Vaspitni stilovi u porodici i stabilnost samopoštovanja adolescenata. *Psihologija*.
- Vuković Vidačić, J. (2016). *Školska kultura*. Rijeka.
- Welzel, C., & Inglehart, R. (2010). Agency, Values, and Well-Being: A Human Development Model. *Springer Open Choice*, 43-63.
- Zaff, J. F., Moore, K. A., Papillo, A. R., & Williams, S. (2003). Implications of Extracurricular Activity Participation During Adolescence on Positive Outcomes. *Journal of Adolescent Research*, 599-630.



Финансирано од
Европска Унија

arise Action for Reducing
Inequalities in Education

<https://www.arisenetwork.eu>
<https://www.facebook.com/ARISEproject/>
<https://twitter.com/NetworkArise>

ARISE Consortium

